

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ВАСОВИЋ Р. ИЛИЈА

***Вехабизам као пријетња регионалној
безбједности Балкана***

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

БЕОГРАД, 2017. године

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Ilija R. Vasović, L.L.M.

**WAHHABISM AS A THREAT TO THE
REGIONAL SECURITY OF THE BALKANS**

Doctoral Dissertaton

Belgrade, 2017

Ментор:

❖ **Др Зоран Кековић, редовни професор**

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Чланови комисије:

❖ **Др Зоран Драгишић, редовни професор**

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

❖ **Др Јасмин Ахић, ванредни професор**

Универзитет у Сарајеву – Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије

Вехабизам као пријетња регионалној безбиједности Балкана

Резиме: Предмет истраживања у овој докторској дисертацији су безбедносни изазови, ризици и пријетње вехабизма по регионалну безбиједност Балкана. Са становишта безбедносних наука сама појава вехабизма на Балкану преставља у првом реду импликацију по националну безбедност држава које сачињавају „трусно“ подручје Балкана док само омасовљавање овог правца у Исламу прераста у озбиљан безбедносни проблем не само на националном већ и на глобалном нивоу.

Имајући у виду постојећу актуелизацију вехабизма на просторима Балкана у самој дисертацији је сагледан његов историјски развој како у Саудијској Арабији гдје представља званичну религију као и долазак на просторе Балкана.

Након постављања методолошког оквира научног истраживања након разматрања појмовно-теоријског одређења појма вехабизам у трећем поглављу рада извршено је директно увођење у проблем истраживања. На овај начин су поред дефинисања самог вехабизма објашњене и суштинске разлике од појмова као што су радикални ислам, селефије, селефизам или пак теквир идеологија. Објашњене су не само суштинске разлике већ и међусобне везе између предходно наведених појмова који чине ову, у научним и стручним круговима, општеприхваћену синтагму.

У нередној фази истраживања указано је на геостратешки значај Балкана као и на распрострањеност вехабизма на све земље које чине ово подручје уз посебан осврт на територије које су биле захваћене ратним вихорима 90-тих година. Сагледана је улога безбедносних служби као и њихово дјеловање у циљу супростављања чиниоцима који угрожавају безбедност држава у којим ове службе дјелују. У наставку истраживања извршено је повезивање припадника вехабијског покрета са истомишљеницима у свијету дајући се посебан акценат на Беч као центар европског вехабизма.

У кључној фази истраживања вехабизам је сагледан са аспекта безбедносних служби гдје је осврт дат на подручје Црне Горе у којој је исти означен као изазов са којим се ове службе суочавају.

Из свега предходног развила се завршна фаза истраживања у којој је акценат дат на утицај експанзије вехабизма на угроженост Црне Горе као и земаља Западног Балкана као и на могућност ескалације вехабизма у тероризам. Такође, извршено је и проучавање улоге националних безбедносних система у сегментима супростављања овом безбедносном изазову.

У већем дијелу овог истраживања приступило се предмету истраживања са становништа безбедности Црне Горе и Западног Балкана са посебним освртом на земље финансијере вехабизма.

Сам аспект безбедносних наука преовладава у спроведеном истраживању које је само по себи имало мултидисциплинарни карактер, па самим тим у појединим фазама истраживања приступило се и са аспекта других научних дисциплина које припадају друштвено-хуманистичким наукама пре свега социјологије, права, историје и др.

Основни циљ овог истраживања је теоријска и искуствена спознаја шта вехабизам представља и шта носи са собом, начин на који се испољава али и утицај који има на Исламску вјерску заједницу као и на муслиманску популацију у регијама гдје представљају већинско становништво.

Теоријско уобличавање проблема истраживања и систематизовање знања о вехабизму јесте научни циљ овог истраживања. Практични циљ је сагледавање домашаја безбедносних ризика који вехабизам носи са собом, те функционисање система безбедности у виду његовог супростављања. Значај добијених резултата истраживања се огледа у њиховој употребљивости на подизању свијести јавног мјења о самој појави вехабизма и оно што она заправо представља јер се на тај начин доприноси умањењу негативних ефеката који тренутно преовладавају у свијету а тичу се овог покрета.

Ослањајући се на резултате истраживања, закључна разматрања су заокружена предлогом мјера које се тичу унапређењу безбедности Црне Горе.

Кључне ријечи: вехабизам, вехабије, селефије, ислам, безбиједност, Црна Гора, изазови, ризици.

Научна област: интегрисане, интердисциплинарне и мултидисциплинарне студије

Ужа научна област: студије безбедности

УДК: 323.28:28(497)(043.3)

Wahhabism as a Threat to the Regional Security of the Balkans

Summary:

The topic of this doctoral thesis of dissertation are the security challenges, risks and threats posed by the religious movement “Wahhabism” to the regional security of the Balkans.

The principal goal of this research is the theoretical and empirical comprehension of Wahhabism as a historical, religious, sociological, politicological and security phenomenon, establishing the ways in which it is manifested, its effects on the Islamic religious community, as well as on the Muslim population in regions with Muslim-majority population.

From the security sciences’ point of view, the emergence of Wahhabism in the Balkans primarily represents a security challenge for the countries which comprise the „volatile“ part of the Balkans, while the growth of this Islamic movement is becoming an increasingly grave security risk and threat at the regional and international level.

Upon considering the theoretical and conceptual as well as the methodological framework of this research, the links and essential differences between such concepts as radical Islam, Salafis, Salafism and the takfir ideology have been explained.

Bearing in mind the rise of Wahhabism as a religious movement in Balkan area, its historical development was perceived with special reference to Saudi Arabia where it represents the official religion, as well as the Balkan region.

In the following research phase, the geostrategic importance of the Balkans was indicated, as well as the prevalence of Wahhabism in the countries which make this a vulnerable area, especially keeping in mind the wars of the 1990’s. Historical, political and religious ties between the followers of the Wahhabi movement in the Balkan region and their international fellows, especially the ties gravitating towards Vienna as the center of European Wahhabism, have been identified.

In the main portion of the research, the influence and manifestation of Wahhabism in certain countries have been presented, with special emphasis on Wahhabism's development into terrorism through distinct stages: escalation, culmination and stabilization.

In the final research phase, the significance of the comprehensive system of resistance to Wahhabism, and the security system of Montenegro and its national security agencies, as well as all the specific qualities of its state apparatus, have been analyzed as an example of a response to a security threat.

The multidisciplinary type of this research required that the distinct stages of the research be approached from the aspect of multiple scientific disciplines, in the domain of social sciences and the humanities, primarily sociology, law, history etc.

The theoretical shaping of the problems of this research and the systematization of the theoretical and empirical materials on Wahhabism have enabled the scientific contribution of this research. The practical contribution is reflected in the assessment of the security risks that come with Wahhabism, as well as in the functioning of the security system that is to respond to the estimated challenges and threats posed by Wahhabism. In addition to that, the significance of research results is reflected in its application to raising public awareness about the roots and manifestations of Wahhabism, and its potential to escalate in the form of varied adverse effects.

Based on the research results, a conclusion was drawn and a proposal of measures put forward relating to the promotion of regional security and the security of Montenegro in response to Wahhabism as a current security threat.

Key words: Wahhabism, Wahabbis, Salafis, Islam, threats, security, Montenegro

Scientific field: integrated, interdisciplinary and multidisciplinary studies

Narrow scientific field: security studies

САДРЖАЈ

УВОД	1
1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА.....	6
1.1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА	6
1.2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА	9
1.2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања.....	9
1.2.2. Операционално одређење предмета истраживања	16
1.2.3. Временско и просторно одређење предмета истраживања.....	18
1.2.4. Дисциплинарно одређење	19
1.3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА.....	20
1.3.1. Научни циљеви.....	20
1.3.2. Практични циљеви	21
1.4. ХИПОТЕЗЕ.....	21
1.4.1. Основне хипотезе.....	21
1.4.2. Посебне хипотезе	22
1.5. ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ ИНДИКАТОРА.....	23
1.6. НАЧИН ИСТРАЖИВАЊА – ИЗБОР МЕТОДА.....	24
1.6.1. Метод истраживања.....	25
1.6.2. Извори података	27
1.6.3. Обрада и анализа података.....	28
1.7. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА	28
1.7.1. Научна оправданост.....	28
1.7.2. Друштвена оправданост истраживања.....	29
2. ИСЛАМ КАО СВЈЕТСКА РЕЛИГИЈА.....	30
2.1. Историјски контекст ислама	30
2.2. Исламска цивилизација и значај ислама као свијетске религије.....	38

2.3. Правци у исламу - Мезхеби и правне школе Ислама	40
2.4. Историјат исламског права (Исламски кодекси и Шеријат).....	43
2.5. Кур`ан и Мухамедова Суна као извори Шеријата	48
2.6. Вјерски екстремизам у исламу	50
3. ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТИ И ЕКСПАНЗИЈА ВЕХАБИЗМА	54
3.1. Корјени вехабизма као вјерског покрета	54
3.2. Историјски развој вехабизма	59
3.3. Вехабизам и његов утицај на исламске фундаменталистичке идеје данас	65
3.4. Дјеловање Краљевине Саудијске Арабије на ширењу вехабијског вјеровања и учења	72
3.5. Експанзија вехабизма у свијету – глобална карта ширења и распрострањености	75
4. ВЕХАБИЗАМ КАО ПРИЈЕТЊА РЕГИОНАЛНОЈ БЕЗБЈЕДНОСТИ БАЛКАНА	81
4.1. Развој и продор вехабизма у земљама Западног Балкана	81
4.1.1. Вехабизам у БиХ.....	84
4.1.2. Вехабизам у Црној Гори.....	88
4.1.3. Вехабизам у Србији	93
4.1.4. Вехабизам на Косову	99
4.1.5. Вехабизам у Републици Македонији	101
4.1.6. Вехабизам у Албанији	103
4.2. Балкан као највеће упориште вехабија и њихова међусобна повезаност.....	106
4.3. Циљеви дјеловања вехабијских екстремиста на подручју Балкана	108
4.4. Беч као центар европског вехабизма и повезаност са следбеницима у Црној Гори и региону Балкана.....	112
5. МОГУЋНОСТ ЕСКАЛАЦИЈЕ ВЕХАБИЗМА У ТЕРОРИЗАМ НА ПРОСТОРУ ЦРНЕ ГОРЕ .	119
5.1. Основна обиљежја ескалације вехабизма у тероризам на простору Црне Горе	120
5.1.1. Могући облици ескалације вехабизма у тероризам у Црној Гори	123
5.1.2. Фактори који утичу на могућност ескалације вехабизма у тероризам у Црној Гори....	127

5.1.3. Ефекти који би се постигли ескалацијом вехабизма у тероризам на територији Црне Горе	130
5.2. Вехабизам као основа терористичког дјеловања	134
5.2.1. Припремна фаза.....	135
5.2.2. Фаза проналажења повода.....	137
5.2.3. Иницијално терористичко испољавање	140
5.2.4. Фаза нарастања насиља	141
5.2.5. Фаза прекида насиља	143
6. УГРОЖЕНОСТ БЕЗБЈЕДНОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ И ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА ЕКСПАНЗИЈОМ ВЕХАБИЗМА И НЕЖИТЕЉИВОГ СУЗБИЈАЊА	144
6.1. Ангажовање субјеката безбједности Црне Горе на сузбијању и супростављању вехабијском екстремизму.....	148
6.2. Функционисање одбране Црне Горе и земаља Западног Балкана у супростављању вехабијском екстремизму.....	151
ЗАКЉУЧАК	157
ЛИТЕРАТУРА.....	162
ПРИЛОЗИ	175
Прилог бр. 1	175
Прилог бр. 2.....	178
Прилог бр. 3.....	184
Изјава о ауторству.....	188
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	189
Изјава о коришћењу.....	190

УВОД

Свједоци смо скоро свакодневних натписа у новинским чланцима који се баве темама радикалног исламизма који је своје коријене проширио и на Балкан па самим тим све је већи број оних који се и научно баве овим феноменом или боље рећи тематиком.

Балкан, посебно његов западни дио, вијековима је његовао умјерено, готово секуларно учење ислама тако да придошлице са брадама, краћих ногавица, жене у буркама потпуно забрањене почели су да изазивају пажњу локалног становништва али и одбојност на услове које је овај феномен носио са собом. Да ли су беспарица, лоша економска ситуација, незапосленост и недостатак перспективе разлози експанзије вехабизма на простору Балкана и све већег окретања вјери остаје да нагађамо, али оно што је засигурно је чињеница да све већи број младих људи одлази у џамије где их дочекују имами тј. следбеници мало радикалнијег учења.

Ратни вихор 90-тих година прошлог вијека које је захватио просторе Западног Балкана, донио је за собом и „новину“ у виду вахабизма и других феномена с Блиског истока о чему свједочи и брзина њиховог ширења. Велики је број оних који злоупотребљавају или неправилно користе разне термине повезане са тим феноменима, тако да вехабизам или салафизам изједначавају са радикалним терористичким групама нпр. Ал Каидом. Ипак је само ријеч о традиционалним учењима ислама и треба имати на уму да начин на који вехабије тумаче вјеру и свијет јесте радикалан у односу на друга учења, али не и терористички.

Балкан сачињавају „слабе“ државе, непоштовање закона, корупција и присутност организованог криминала који уз сталну политичку нестабилност могу итекако утицати на неконтролисани развој екстремистичких идеологија, па и оне вехабијске.

Слика бр.1 Балканско полуострво (извор: www.znanje.org)

Опредјелјење за проучавање сада већ сложеног интернационалног феномена као што је Вехабизам¹ има основу у сазнању да су на просторима сада већ бивше СФРЈ регистровани нови облици овог вјерског испољавања.

Вехабизам је данас један од видова међународног вјерског удруживања и подразумијева сарадњу актера из више држава обједињених истом идејом о заједничком циљу за који се залажу или непријатељу против кога се боре². Истраживање овог вјерског покрета

¹ The 'Lectric Law Library's Lexicon, On International Terrorism, <http://www.lectlaw.com/def/i058.htm>

² Гађиновић, Радослав, *Савремени тероризам*, ГрафоМарк, Београд, 1998. Стр 64-65.

посебно отежава чињеница да је овај правац у Исламу изузетно територијално распрострањен.

Истраживање ће по својој природи бити теоријско истраживање са елементима емпирије, а приступ претежно квалитативни. У поређењу са квантитативним приступом квалитативна истраживања су флексибилнија и мање структурисана.

С обзиром на то да ће се истраживањем уочавати друштвене промјене како би се омогућила дијахронијска анализа догађаја, може се рећи да је истраживање по свом карактеру лонгитудинално.

Подаци о сваком питању прикупљени су за два или више различитих периода, у формату који допушта упоредивост у различитим временским периодима. Трансверзални аспект се огледа у упоредној анализи распрострањености овог правца у земљи свог настанка – Саудијској Арабији и на Балкану, с посебним освртом на оне земље Балкана гдје је учестала експанзија овог правца.

Овакво истраживање захтијева прелиминарно одређење главних аспеката истраживаног проблема.

На првом мјесту, ту је већ дуже вријеме изражена дилема око дефинисања самог појма Вехабизам, при чему је неопходно раздвојити појам **вехабизам** од појмова као што су **радикални ислам, селефије, селефизам** или пак **теквир идеологија**. Такође, на појаву овог међународног покрета утичу и различити друштвени односи, противрјечности и варијетети политичког дјеловања у ширем и ужем смислу домена политичке борбе.

Неопходно је утврдити структуру битних елемената испољавања вехабизма у својим новим облицима регистрованих на просторима бивше СФРЈ тј. на простору Балкана.

Ово истраживање је усмјерено ка анализи доступних података који се односе на постојеће, а посебно на нове и могуће облике испољавања вехабизма на територији Црне Горе, али и свих земаља Балкана, посебно Босне и Херцеговине, једне од 40 земаља³ које имају

---

³Richard Beeston and Catherine Phillip, "Al Zarqawi's terrorist net attracting Muslims in more than 40 countries - Bosnia favored recruiting ground for White Al Qaeda", *Militant Islam Monitor*, December 18, 2005, <http://www.militantislammonitor.org/article/id/1428> .

развијен систем ћелија “Ал Каиде”. Ово се наводи из разлога јер се Црна Гора једним својим дијелом граничи са БиХ али и због неспорне чињенице да се «миграције» следбеника овог покрета одвијају на релацији БиХ-ЦГ-Косово-Санџак-Беч.

Треба нагласити да је ријеч о комплексној новој појави, са свим њеним географским специфичностима, која је до сада слабо истражена.

Овим радом се, између осталог, указује на противдруштвена понашања појединаца, група и организација, врло често спонзорисаних од појединих држава, које крше друштвене норме и стандарде признате од међународне заједнице као цјелине у намјери да кроз нове облике вехабистичког дјеловања, мотивисане фундаментализмом и фанатизмом, успоставе систем вриједности и размишљања неприхватљив за данашњу цивилизацију, али и саму Исламску вјерску заједницу и муслиманско становништво који исповједа сунитски Ислам хенефијске вјерско-правне школе.

Посебна пажња се усмјерава на облике пропагирања овог правца, као и на могућности угрожавања мира и безбједности примјеном нових облика вјеровања на подручју Балкана, на шта ће указивати резултати овог рада.

Предмет испитивања обухвата она питања која су непосредно везана за проблем ширења овог покрета на територију Балкана, али и сам његов долазак на Балкан.

Почетак 21. века обиљежен је, свакако, најспектакуларнијим терористичким нападом у историји човјечанства.⁴ За само неколико часова страдало је више хиљада људи, а материјална штета се мјери милијардама долара. Након првобитног шока, свјетска јавност је почела да поклања више пажње лицима која су учествовала у поменутиим терористичком акцијама, идејама или идеологији која их је мотивисала да то учине, срединама из којих су дошли, као и терористичким организацијама којима су припадали.

Надмоћ тероризма, или, боље речено, немоћ најмоћније државе свијета која је виђена 11. септембра 2001. године, да се супротстави тероризму или га спријечи, даје потпуно нову димензију која отвара бојазан од ширег глобалног сукоба. Фанатизам лица која су извела

---

⁴ *Једанаестог септембра 2001. године извршен је терористички напад чланова “Ал каиде” на САД. The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (also known as the 9-11 Commission), <http://www.9-11commission.gov>*

овај напад показује да, иако технички и у сваком другом погледу супериорна, држава није била у стању да се заштити од групе вјерских фанатика да постигну свој циљ по цијену сопственог живота. То показује да тероризам, посебно данас, представља најефикаснији начин изазивања и наношења губитка много јачем противнику.

1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1.1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

По обиму губитака и несагледивости последица, почетак 21. вијека обиљежен је, свакако, најспектакуларнијим терористичким нападом у историји човјечанства.⁵ За само неколико часова страдало је више хиљада људи, а материјална штета се мјери милијардама долара. На најупечатљивији начин демонстрирана је надмоћ тероризма, односно немоћ државе, иако технички и у сваком другом погледу супериорније, да се супротстави тероризму као асиметричној безбједносној пријетњи или најекстремнијој, до тада познатој, манифестацији вјерског фанатизма.

Након првобитног шока, до данас пажња научне и стручне јавности окренута је идејама или идеологији учесника у поменутиим терористичком акцијама, њиховим мотивима, срединама из којих су дошли, као и терористичким организацијама којима су припадали.

Неспорно је да су се у свијету у последњим деценијама појавиле вјерске организације и групе утемељене на идеологији искривљеног или боље рећи погрешног тумачења ислама, а које у остваривању циљева не бирају средства и облике насиља, укључујући и тероризам. Ови покрети засновани на искривљеном тумачењу ислама и кризи идентитета у условима глобализације сами себе доживљавају као реформаторске, прихватајући као једине исправне вриједности учење својих вјерских лидера или учењака.

У свијету данашњице најутицајнији и најпознатији покрет који се јавио у исламу је вехабијски покрет. Вехабизам је данас један од видова међународног вјерског удруживања и подразумијева сарадњу актера из више држава обједињених истом идејом о заједничком циљу за који се залажу или непријатељу против кога се боре⁶. Истраживање овог вјерског покрета посебно отежава чињеница да је овај правац у исламу изузетно територијално распрострањен. Од почетка га карактерише ригидност дјеловања које је било усмјерено

---

⁵Једанаестог септембра 2001. године извршен је терористички напад чланова "Ал каиде" на САД. *The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States (also known as the 9-11 Commission)*, <http://www.9-11commission.gov>

⁶Гађиновић, Радослав, *Савремени тероризам, ГрафоМарк, Београд, 1998. Стр 64-65.*

превасходно према муслиманима који га нису слиједили али се у исто вријеме декларисао и као покрет за еманципацију Арапа од турске власти, што су и сами османлијски Турци добро увиђали.⁷

У новије вријеме, вехабизам је најраспрострањенији у немодернизираним дјеловима Азије, а у мањој мјери у Европи и многи га криве као главног идеолошког агенса данашњих терористичких група у Авганистану, Саудијској Арабији и Ираку. То је подстакнуто и чињеницом да многе присталице и симпатизери вехабизма са својим идеолошким увјерењима подржавају терористичке нападе у Сједињеним Америчким Државама и Европи почетком 21. вијека.

Проблем истраживања се заснива на претпоставци да су многобројне терористичке организације исламских фундаменталиста, уз подршку неких влада⁸, основале тзв. *“Глобалну терористичку мрежу”*, са јаким упориштем на простору Балкана. Опредјељење за проучавање сложеног међународног феномена као што је *вехабизам*⁹ има основу и у сазнању да су на простору Балкана регистровани нови облици овог вјерског испољавања. Томе доприноси чињеница да Балкан, као центар геостратегијског и геополитичког чворишта југоисточне Европе, гдје са хришћанима живи бројна муслиманска популација, данас представља веома повољно тло за развој радикалне исламистичке идеологије и мету терористичког испољавања њених следбеника.

Осим реалне опасности од терористичког испољавања следбеника вехабизма у региону Балкана и шире, неопходно је утврдити које су то релевантне политичке, безбједносне, културолошке и друге чињенице које карактеришу проблем експанзије вехабизма као вјерског покрета на простору Балкана, као и њихов утицај на нове форме терористичког дјеловања које примјењују исламски фундаменталисти. Било би апсолутно погрешно посматрати дати проблем издвојено од других творевина и процеса који се одвијају на регионалном и међународном плану.

---

⁷ Потезица, О, *Вехабије, између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007, стр. 105.

⁸ Комисија америчког Конгреса од 11-9, страна 58. Признаје се да је делимично и у контексту балканског конфликта 1990-тих „створен темељ истински глобалне терористичке мреже“

⁹ *The 'Lectric Law Library's Lexicon, On International Terrorism*, <http://www.lectlaw.com/def/i058.htm>

Осим глобализације и последица које она изазива, треба узети у обзир укупне социо-политичке прилике у срединама и заједницама у којима долази до појаве овог вјерског покрета. Значајно мјесто заузимају и питања идеологије, религије, као и економски фактори који доводе нпр. до процеса трансформације идеологије тоталитаризма у верски фанатизам.¹⁰ Очигледно је да се данас свијет све више суочава са израженим поларизацијама, социјалним и политичким тензијама, вјерским и етничким сукобима у којима се тероризам користи као једно од моћних оружја.

Имајући у виду изложено, отвара се низ питања за истраживање, као што су:

- *Да ли је, с обзиром на различита теоријска гледишта и вјерска учења могуће дефинисати вехабизам као покрет или правац у исламу?*
- *Какав је однос «Старог» изворног ислама према тзв. «Новом» традиционалном исламу?*
- *Да ли на подручју Балкана постоје вехабиистички облици вјерског испољавања?*
- *Који су историјски, политички, економски, вјерски и други предуслови за појаву вехабиизма на подручју Балкана?*
- *Које су специфичности вехабиизма као правца у разним државама Балкана понаособ?*
- *На који начин се испољавају опасности од овог вјерског правца и који је начин регрутовања присталица вехабиистичког покрета?*
- *Да ли је присутан тзв. “фактор религије“ или манипулисање религијом када је у питању овај вјерски правац?*
- *Који су могући скривени и отворени правци ширења овог покрета?*

Наведена питања сачињавају централни проблем истраживања. Одговори на њих захтијевају комплексну анализу дјеловања вехабијског покрета на простору Балкана, као и анализу система одбране и безбједности држава на чијим територијама је забиљежена експанзија овог вјерског покрета. Уједно, они треба да омогуће критичко сагледавање евентуалних недостатака система одбране и безбједности држава, као и давање препорука за превазилажење евентуалних ограничења и њихову квалитетну надоградњу.

---

¹⁰ Ibn Warraq “*Islam: A Totalitarian Ideology?*”, FrontPage Magazine, October 18, 2004.

Сходно наведеном, проблем истраживања се заснива на претпоставци да на простору Балкана дјелује вехабијски покрет у форми разних група и организација, да постоји реална опасност од терористичког испољавања његових следбеника, као и да је динамика регионалне безбједности условљена вехабијским покретом изложена мноштву чинилаца чије су интеракције сложене, динамичне и варијабилне. Потребно је нагласити да је ријеч о комплексној новој појави, са свим њеним географским специфичностима, која је до сада мало истражена.

1.2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

1.2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања

Сложени аспекти проблема истраживања захтијевају прелиминарно одређење његовог предмета.

Научна обрада феномена вехабизма као правца у исламу претпоставља продубљену анализу великог броја општих и теоријских питања, али и издвајање тог проблема из контекста широког спектра осталих проблема везаних за његову појаву у савременим условима.

Вехабизам се у суштини заснива на редукованим и оригиналним идејама о исламу и имплицира ону врсту интерпретације ислама која се разликује од других исламских праваца као што су сунизам, суфизам и шиизам.

Вехабизам настоји да задржи муслимане на оригиналном тумачењу ислама без његових научних, теоретских и других тумачења. Зато је вехабизам интерпретативни правац који нема своју литературу, који нема своје мишљење, и духовни поглед који заговара смањење екстремног човјека као појединца и као муслиманске заједнице¹¹.

---

¹¹ <http://www.brodarevo.net/diskusije/?stranica=1&trazi=muhammed> преузето из интервјуа др Хафизовић, Р., Дани. Издавач Ослобођење Сарајево, 1998.

Првобитно креиран у Саудијској Арабији крајем **17. вијека** кроз подјелу између политичког и вјерског живота муслимана који је под контролом вехабијског оригинала, у модерном добу вехабизам је најраспрострањенији на Блиском истоку, али и на Балкану захваљујући југословенској кризи **90-тих** година прошлог вијека. С тим у вези, уважавајући теоријска начела прецизности, поставља се питање *да ли се тумачење вехабизма може подвести под савремене теоријско-методолошке дискурсе којима се, иначе, објашњавају савремене постхладноратовске пријетње.*

Како је предмет нашег истраживања ширење радикалног ислама на југоистоку Европе, као и његова пријетња регионалној безбједности Балкана, регионални ниво анализе овог правца добија све више на значају, без обзира на његове терористичке манифестације и глобалну динамику безбједности. Појмови као што су: «сектори», комплекс регионалне безбједности» и «секуритизација» добијају централно мјесто. То су исте оне димензије безбједности којима Бери Бузан у свом капиталном дјелу *Људи, државе и страх* проширује хоризонтално истраживачко поље безбједности, поред војног, на политичко, економско, социјетално и еколошко поље, подстичући тако развој различитих интеракција између значајних чинилаца који обликују или које обликују референтни субјекти безбједности.

Комплекси регионалне безбједности који такође потичу од Бузана, али добијају свој потпуни третман у књизи Бузана и Вивера, *Regions and powers*, одређују се као скупови јединица чији су безбједносни процеси и динамике „тако међусобно повезани да се њихови проблеми безбједности не могу разумно анализирати или раздвојити један од другог“ (Buzan *et al.* 1998:201, Buzan and Weaver 2003:44).¹²

Тумачење вехабизма у смислу чиниоца или динамике који може представљати „егзистенцијалну претњу“ за регионалну безбједност Балкана суочава нас са појмом „секуритизације“ као најважнијим достигнућем копенхашке школе безбједности. Артикулисање вехабизма као пријетње регионалној безбједности условљено је ауторитетом научне или политичке елите која конструише „неког“ или „нешто“ као пријетњу.

---

¹² Вилијамс, П., *Увод у студије безбедности, Службени гласник, Факултет безбедности, 2012, стр. 118*

Јасно је да нас теоријски дискурс посматраних појмова усредсређује на конструктивистичке идејне чиниоце као што су норме, идентитет и идеје уопште. С друге стране, да ли се конструктивистички приступ развијања међународних норми и постављања граница прихватљивом понашању држава може надметати са уским националним интересима и међудржавним надметањима у регионалном безбједносном комплексу Балкана? Због тога је потребно оставити могућност да се реализам и његове најразличитије теоријске варијације покажу као погоднији теоријски оквир који мноштвом варијабли на нивоу референтних јединица лакше може да објасни сложену структуру билатералних и мултилатералних односа који везује државе Балкана за међународне системе безбједности поводом савремених безбједносних изазова, ризика и пријетњи.

Поред теоријских полазишта о савременим безбједносним изазовима и пријетњама и интеграционим процесима на бази све веће међузависности држава, предмет истраживања омеђен је и теоријско-доктринарним ставовима о потреби удруживања држава као најбољи могући начин остваривања њихових националних интереса. Због тога што су националне елите суочене са заједничком пријетњом, развиле су заједнички идентитет који је надрастао националне границе и појачао њихов осјећај за заједништво. То је евидентно када се оствари увид у националне стратегије безбједности земаља Балкана, чије политичке елите имају заједничку свијест о регионалним безбједносним пријетњама и интересима.

Разумије се да предмет истраживања имплицира теоријски оквир који треба да објасни због чега вишенационалне заједнице имају посебан интерес да постигну консензус међу кључним актерима у погледу основних политичких и безбједносних циљева, што је на европском континенту подстакнуто процесом европских и евроатлантских интеграција. Овај процес подстакао је регионалну сарадњу и односе са сусједима, што је од кључног значаја за остваривање стабилности и безбједности Балкана.

Из наведеног разлога, корисно је осврнути се на расправе Р. Коена и М. Михалке о *сарадњи у безбједности* – термин којим се описује приступ безбједности кроз повећану међународну хармонију и сарадњу настао последице хладног рата.¹³ Михалка истиче да се

---

¹³ *Koen R., Mihalka M., Сарадња у безбедности: Нови хоризонти за међународни поредак, Европски центар за студије безбедности, Београд, 2005, стр. 1.*

сарадња у безбједности све више усваја као механизам за унапређење националне безбједности. Данас Европи пријете нарастајуће транснационалне појаве. Оне обухватају корупцију, организовани криминал, миграцију, епидемијске болијести, природне катастрофе и тероризам. Тако комплексни проблеми могу се савладати само обједињеном акцијом преко националних граница. До степена када угрожене државе раде заједно оне постижу критичну свијест о својој заједничкој будућности и можемо очекивати да сарадња у безбједности постане норма. Чињеница да централно и источноевропске земље траже легализацију свог европског идентитета кроз чланство у ЕУ, док неколико земаља сматра важним активно одбацивање свог балканског идентитета, показује јаку потребу за економски заштитним заједничким идентитетом. У исто вријеме, потреба за мултилатералним приступима безбједности изграђује се у правцу сарадње у безбједности. Ово се нарочито дешава међу малим земљама које морају да уједине ресурсе.¹⁴

Чињеница да одређене групе злоупотребом и манипулацијом религије желе да уз помоћ насилних метода, првенствено извођењем терористичких акција, без обзира на форму примјене, остваре одређене циљеве усмјерене на рушење међународног поретка, као и важан утицај који на наведене појаве имају регионални актери безбједности, довољан су разлог да се ова појава научно истражи и вреднује на регионалном нивоу анализе.

Овако формулисан предмет истраживања подразумева мултидисциплинаран приступ, јер у себи садржи питања која су категоријално релевантна за већи број друштвених наука, почев од наука безбједности, политиколошких, психолошких, социолошких, правних и, посебно, религијских.

На првом мјесту, већ дуже вријеме је изражена дилема око дефинисања самог појма *вахабизам*, при чему је неопходно раздвојити овај појам од појмова као што су радикални ислам, селефије, селефизам или, пак, Теквир идеологија. Термин *вахабизам* изведен је из термина *вахобије* који представља туркизовану верзију назива вахабити / арапски вахабијум / који се у исламском свијету користи за следбенике идеје вјерског вође и учењака са Арапског полуострва **Мухабедат ибн Абдел Вахаба** (1703-1791) који је проповиједао аскетску форму ислама засновну на строгом тумачењу Курана.

---

¹⁴ Исто, стр. 53.

Из тог разлога, вегабизам се данас одређује као конзервативни вјерски покрет који може бити одређен и као фундаменталистички јер заговара враћање на основна и изворна исламска учења уз отворену нетрпељивост према шиитима, суфизму, као и према либералним исламским учењима.¹⁵

Вегабизам је своје државно утемељење нашао у Саудијској Арабији да би у периоду од краја 18. до друге половине 20. вијека доживио своју глобалну експанзију.

Као вишедимензионални политички феномен савремени *тероризам* се може теоријски најопштије одредити као сложени облик организованог групног, и рјеђе индивидуалног или институционалног политичког насиља обиљежен, не само застрашујућим физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у вријеме политичких и економских криза, а ријетко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити велики циљеви на морбидно спектакуларан начин, а непримјерно датим условима, прије свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају.»¹⁶

Тероризам је практично сваки гнусан акт насиља за који се сматра да је уперен против друштва. Амерички Федерални истражни биро (**FBI**) дефинише тероризам као незакониту употребу силе или насиља против особа или имовине у циљу застрашивања неке владе, цивилног становништва или неких других сегмената, а ради промовисања политичких или друштвених циљева.¹⁷

За потребе истраживања неопходно је дефинисати појам *националне и међународне безбједности*.

У студији *Међународна сигурност*, Антон Гризолд даје своју дефиницију националне безбједности – *националну безбједност* најопштије одређујемо као безбједност политичког народа; њен садржај обухвата: безбједност националне територије (укључујући ваздушни простор и територијалне воде), заштиту живота људи и њиховог

---

¹⁵ *Потежица, О., - Вахабити – придошлице на Балкану, (Оригинални научни рад UDK: 28:32; 28-79(497)), Политикологија религије бр 1/2007, Београд 2007.*

¹⁶ *Симеуновић, Д., Тероризам, Едиција Crimen, 2009.*

¹⁷ *Хофман, Б., Inside Terrorism. Edition 2006.*

власништва, очување и одржање националне сувјерености и остваривање основних функција друштва (социјално-економске, друштвено политичке, културне, еколошке, привредне и друге).¹⁸

За разлику од претходне дефиниције, усредсређене на вриједности које су предмет заштите, остали аутори у одређењу појма националне безбједности користе његове предметне корелате, па националну безбједност дефинишу као *безбједност државе у складу са националним интересима*. Осим вриједности, одређење националне безбједности обухвата и сљедећа питања: од чега се те вриједности штите и ко их штити. Предмет националне безбједности јесте унутрашња и спољна безбједност у односу на безбједносне изазове, ризике и пријетње, активности специјализованих институција и система националне безбједности у остваривању државне самобитности и заштите виталних националних интереса, уз поштовање владавине права.¹⁹

Комплексна дефиниција националне безбједности из државноцентричне перспективе обухватила би стање безбједности (државе, нације) и активност која је усмјерена ка остваривању таквог стања.²⁰ На сличан начин се према овом појму односе и аутори који под појмом националне безбједности подразумевају „с једне стране, стање сигурности националне државе и друштва, те свјесно и организовано дјеловање државе и друштва усмјерено у циљу осигурања опстанка, развоја и егзистенције појединца, друштва и државе“.²¹

Будући да се предмет истраживања односи на простор Балкана, као и да се изучавају политичке, безбједносне и друге импликације вехабиистичког покрета у ширем регионалном контексту, неопходно је одредити појам *међународне безбједности*. Динамика међународних односа, удружена са процесом глобализације, допринијела је великом броју дефиниција међународне безбједности које су садржане у теоријским, стратегијским, политичким, нормативним и другим документима и расправама.

---

¹⁸ Гризолд, А., *Међународна сигурност – теоријско – институционални оквир*, ФПЗ, Загреб, 1998.

¹⁹ Стајић, Љ., *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2004, стр 42.

²⁰ Кековић, З., *Системи безбедности*, Факултет безбедности, Београд, 2009, стр. 115.

²¹ Таталовић, С., *Национална и међународна сигурност*, Политичка култура, Загреб, 2006, стр.146.

У фокусу реалистичког правца у студијама безбједности је концепција о међународним односима заснована на очувању виталних националних интереса. Међутим, без обзира што је сила константа међународних односа, безбједност се не може више дефинисати искључиво територијално, нити се безбједност држава не да више одржати заштитом граница. Безбједност је свеопшта политичка функција тако да се безбједносна политика посматрана као свеопшта функција у новим стратегијским условима не може ограничити ни садржајно, ни географски, ни институционално.²² Тако, Р. Вукадиновић наводи да би „међународна сигурност требала значити да се сви чланови међународне заједнице као цјелине осјећају сигурни и да у међународном политичком систему постоје такви односи, или пак такви механизми, који омогућавају да се свим државама јамчи и у пракси пружа сигурност“.²³

Са становишта операционалног одређења предмета истраживања, потребно је разликовати традиционалне и савремене концепте међународне безбједности.²⁴ За потребе истраживања користићемо савремене концепте међународне безбједности засноване на *заједничкој безбједности* који су теоријски дефинисани као *безбједносна заједница*, *безбједносни режим*, *безбједносни комплекс*, и *сарадња у безбједности*.

Безбједносни комплекс (security complex) је аранжман више држава једног међународног региона у превазилажењу искључивих интереса њихове националне безбједности и стварања извјесне безбједносне хармоније са државама непосредног окружења. Ријеч је о механизму тзв. *Регионалне безбједности* у оквиру које се настоји да се превазиђу стереотипи историјских непријатељстава између сусједа (...) и изградњи безбједносне међузависности.²⁵

Очигледно је да се међународна безбједност не може одредити као прости збир националних безбједности, што је карактеристично и за наш предмет истраживања. Велики број стратегија националне безбједности земаља Балкана препознаје регионалне

---

²² Naumann K.D., *Bayerischer Monatsspiegel Sounderdruck*, 1995, p. 14-15

²³ Маслеца, Р., *Теорије и системи сигурности*, *Магистрат*, Сарајево, 2001, стр. 47 према: Вукадиновић, Р., н.д. стр. 160

²⁴ О овоме више: Мијалковић, С., *Националне безбедност*, *Криминалистичко-полицијска академија*, Београд, 2009, стр. 85-98

²⁵ Buzan, B., *People, States, and Fear – An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Lynne Rienner Publisher, Boulder – Colorado, 1991., стр. 187

изазове и пријетње безбједности које је потребно рјешавати механизмима међународне сарадње засноване на повјерењу, умјесто на супарништву и сукобима.

1.2.2. Операционално одређење предмета истраживања

У циљу утврђивања узрочно–последичних веза појава које су обухваћене предметом истраживања и чинилаца који их прате, потребно је операционализовати области и питања везана за *шири и ужи предмет истраживања*.

Шири предмет истраживања обухвата опсежна питања везана за друштвено-историјске претпоставке настанка феномена вехабизма, као и његове фундаменталне принципе. Уважавајући значај историјске перспективе, неопходно је изучити и критички анализирати најзначајније претпоставке за појаву и настанак овог вјерског покрета и његово ширење, како у свијету, тако и у земљама Балкана. Такође, на појаву овог међународног покрета утичу и различити друштвени односи, противрјечности и варијетети политичког деловања у ширем и ужем смислу домена политичке борбе, који су такође предмет истраживања. У том контексту, важно је истражити облике ширења овог правца од стране терористичких организација исламских фундаменталиста, као и односе појединих влада према овом облику вјеровања и његовим истакнутим присталицама, посебно на територији Балкана.

На међународном плану, истраживање ће обухватити анализу односа према овом феномену Организације уједињених нација, Европске уније, терористичких организација изван граница Балкана и других балканских земаља, спрему са мрежом организованог криминала изван граница Балкана (у ширем смислу односи се на земље које су од исламских фундаменталиста означене као земље кроз које пролази тзв. “зелена трансверзала”).

Разумије се да би се презентовале чињенице о вехабизму као вјерском правцу, потребно је утврдити чињенице о начину организовања, дјеловању, циљевима у ужем и ширем

смислу, мотивима, начину финансирања и структури покрета и његових огранака као компонената шире међународне веџабијске мреже са свим специфичностима централа на простору Балкана. То значи да ће на унутрашњем плану, истраживање феномена веџабизма на простору Балкана обухватити следеће варијабле: политички ставови, дјеловање, организованост и спрега са мрежом истомишљеника у региону, политичких партија, група, организација и лидера; однос државних функционера и носилаца власти према безбједносној динамици веџабизма као вјерског покрета; однос других институција према овом покрету: религијских, хуманитарних, културалних.

Ужи предмет истраживања је истраживање актуелних показатеља који указују на могућност ескалације овог покрета до нивоа терористичке претње, мотиве терористичких акција, начине планирања, организовања, регрутовања и извођења терористичких акција. У наведеном контексту, потребно је утврдити структуру битних елемената испољавања веџабизма у својим новим облицима регистрованих на простору Балкана. Због тога ће истраживање бити усмјерено ка анализи доступних података који се односе на постојеће, на нове и могуће облике испољавања веџабизма на територији Црне Горе и осталих земаља Балкана, а посебно Босне и Херцеговине, једне од 40 земаља²⁶ које имају развијен систем ћелија “Ал Каиде”. Ово се наводи из разлога јер се Црна Гора једним својим дијелом граничи са БиХ, али и због неспорне чињенице да се «миграције» следбеника овог покрета одвијају на релацији БиХ-ЦГ-Косово-Санџак-Беч.

Посебна пажња посветиће се сагледању најзначајнијих елемената организовања присталица овог покрета, као генома или универзалног принципа који се примјењује од земље до земље у којима постоје активне или пасивне групе већ ангажованих или потенцијалних чланова веџабиског покрета. При томе се не смију занемарити каталитички фактори (политички, економски, вјерски, културолошки итд.) који утичу на противдруштвена понашања појединаца, група и организација, врло често спонзорисаних од појединих држава, у намјери да кроз нове облике веџабистичког дјеловања, мотивисане фундаментализмом и фанатизмом, успоставе систем вриједности неприхватљив и за саму

---

²⁶Richard Beeston and Catherine Phillip, “Al Zarqawi's terrorist net attracting Muslims in more than 40 countries - Bosnia favored recruiting ground for White Al Qaeda”, *Militant Islam Monitor*, December 18, 2005, <http://www.militantislammonitor.org/article/id/1428> .

Исламску вјерску заједницу и муслиманско становништво који исповиједа сунитски ислам хенефијске вјерско-правне школе.

Због тога су предмет рада и облици пропагирања овог правца, до могућности угрожавања мира и безбједности на простору Балкана и шире.

Операционално одређење предмета истраживања обухватиће и националне системе безбједности, безбједносне стратегије и политике држава Балкана у дијелу који се односи на препознавање безбједносних импликација веџабијског покрета као регионалног и унутрашњег безбједносног изазова.

Потребно је нагласити да истраживање у одређеним дијеловима има карактер трансверзалног, а у другим дијеловима лонгитудиналног истраживања. У оквиру трансверзалног истраживања (*емпиријског типа*) дат је пресјек тренутног стања, док у дијеловима који се односе на лонгитудинално истраживање појава ће се пратити кроз дужи временски период, тј. историјски аспект посматране појаве.

1.2.3. Временско и просторно одређење предмета истраживања

Истраживањем је обухваћен *временски период* од 18 вијека, с тежиштем на последње деценије друге половине 20. вијека, тј. на период избијања грађанског рата на подручју бивше СФРЈ. Овај период (почетак 90-их година 20. вијека) обиљежен је низом драматичних догађаја у свијету (рушење Берлинског зида, Заливски рат, интервенција СССР-а у Авганистану, грађански рат који је проузроковао распад бивше СФРЈ, америчка интервенција у Авганистану, па све до данашњих дана).

Просторно, истраживањем ће бити обухваћен простор Балкана. Иако се данас појам „Балкан“ као једна од географских регија Европе полако напушта, и даље га неки аутори узимају као регију са својим политичким, географским, економским и етничким посебностима. Обично се сматра да Балкан садржи дијелове Словеније, Хрватске, Србије,

Румуније, Бугарске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Албаније, Македоније, Грчке и Турске, са укупном површином од 550.000 km² и око 53 милиона становника²⁷.

Геополитички простор Балкана обухвата нешто шире подручје од оног које се у географском смислу сматра Балканским полуострвом. Овај простор обухвата 11 држава: **Словенију** 27% (регион Приморска); **Хрватску** 47% (територија јужно од Саве и Купе без острва); **Босну и Херцеговину** 100%; **Србију** 80%; **Црну Гору** 95% (без острва и Боке которске); **Републику Македонију** 100%; **Бугарску** 100%; **Румунију** 9% (Сјеверна Добруца); **Албанију** 100%; **Грчку** 85% (осим острва); **Турску** 3% (Турска Тракија); **Италију** (окрузи Горица и Трст).²⁸

1.2.4. Дисциплинарно одређење

Предмет истраживања највећим дијелом припада науци о безбједности. Поједини аспекти истраживане теме припадају областима правних наука, историје, социологије, психологије, међународних односа и религије.

---

²⁷ Banac, Ivo (October 1992). „Historiography of the Countries of Eastern Europe: Yugoslavia“. *American Historical Review* (University of Chicago Press) 97 (4): 1084-1104. DOI:10.2307/2165494. JSTOR 2165494

²⁸ Kitsikis, Dimitri (2008). *La montée du national-bolchevisme dans les Balkans. Le retour à la Serbie de 1830*. Paris: Avatar.

1.3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Главни циљ истраживања је да се да теоријски допринос објашњењу и разумијевању нових облика организовања присталица вехабијског покрета са безбједносном динамиком испољавања ове појаве у оквиру просторног одређења предмета истраживања и уз уважавање свих специфичности, од геополитичких до социо-економских.

1.3.1. Научни циљеви

Основни научни циљ је научна дескрипција и класификација истраживаног феномена, научно објашњење и извјесни елементи научног предвиђања.

Научна дескрипција има за циљ да се:

- научно опишу сви релевантни индикатори истраживања;
- опишу безбједносне појаве, процеси и творевине релевантне за предмет рада;
- прецизно и систематично опишу догађаји, актери тих догађаја, њихова улога и активност;
- научно интерпретирају националне стратегије и политике безбједности држава Балкана, као и регионални и међународни аранжамни у безбједносном комплексу Балкана.

Ниво научне класификације, којом ће се ближе одредити:

- настанак и правци ширења вехабизма као покрета;
- државе и организације које га подржавају и њихов интерес у томе;
- шири услови развоја покрета на територији Балкана;
- методе и средства за придобијање присталица и пропагирање покрета

Ниво научне експланације/објашњења, чиме се утврђују узрочно–последичне везе између описаних појава и процеса и њихових актера, са циљем добијања релевантних научних сазнања о вехабизму као стварној или потенцијалној пријетњи регионалној безбједности Балкана, која заједно са другим политичким и вјерским елементима представља и реалну опасност за Исламску вјерску заједницу.

1.3.2. Практични циљеви

Осим што ово истраживање треба да обезбиједи релевантну теоријску и емпиријску грађу за друга научна истраживања на сличну тему, практични циљеви истраживања повезују његове будуће резултате са потребом да се на институционалној равни превенира друштвена опасност која произилази из безбједносне динамике овог вјерског покрета, на националном и на међународном нивоу. При томе имамо у виду тероризам, као један од метода који примјењују исламски фундаменталисти. Сваки истраживачки напор који помаже да се ова појава идентификује, разобличи, заустави, спријечи и санкционише представља друштвено користан напор, што ово истраживање чини актуелним, примјењивим и практично оправданим.

1.4. ХИПОТЕЗЕ

1.4.1. Основне хипотезе

Вегабизам је међународни вјерски феномен са политичким и безбједносним импликацијама чије погодно тло представљају савремени политички, економски, безбједносни, социјални и други услови који погодују настанку и ширењу овог покрета. Савремени правци развоја вегабистичког покрета, циљеви и средства којима његови

протагонисти располажу, прелиминарни показатељи о моделима вехабијског организовања указују на могућност ширења овог правца у региону Балкана, са свим могућим политичким и безбједносним консеквенцама.

1.4.2. Посебне хипотезе

1. Концепт вехабизма као покрета има у основи један заокругљен програмски акт, тј. екстремно тумачење Кур'ана и исламских учења на начин који прикрива његове најекстремније манифестације у виду тероризма. Лични ауторитети и учења вођа, тј. лидера овог покрета, који користе тренутну политичку ситуацију у свијету могу се окарактерисати као ширење мржње и нетолеранције међу нацијама и религијама.

2. Овакав облик организовања не познаје границе и може се говорити о транснационалном тероризму, усмјереном ка стварању глобалне исламске државе *уме* (*umma*), а упереном против свих оних за које се сматра да су невјерници. Улога “Глобалне терористичке мреже” исламских фундаменталиста, посебно коришћење нових облика транснационалног тероризма као насиља и метода остварења својих циљева, уз политичке и друге видове активности, у великој мјери имају утицаја на обликовање државне политике одређених земаља, те на ток, исход и последице важнијих збивања везаних за међународну заједницу као цјелину. Активности поменуте мреже терориста могу имати несагледиве последице на међународну и глобалну безбједност, укључујући и могуће расколе до нивоа отворених сукоба између религија и цивилизација.

3. Стварање, организовање и дјеловање вехабијског покрета неодвојиво је од друштвених и политичких прилика у свијету, а посебно у региону Балкана. Сходно томе, концепт дјеловања као и *modus operandi* заснован је на тзв. “босанском моделу” којег треба посматрати у контексту савремених друштвено-политичких прилика у свијету (посебно на Балкану), али које своје узроке имају далеко у прошлости.

4. У постојећим стратегијским и нормативним документима балканске земље нису идентификовале веџабуизам као безбједносни изазов и пријетњу националној и регионалној безбједности. Веџабуизам као безбједносни и вјерски феномен захтијева усклађене безбједносне политике земаља у безбједносном комплексу Балкана у циљу превенције његовог ширења и ескалације до нивоа терористичке пријетње.

1.5. ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ ИНДИКАТОРА

Индикатори о појави и ширењу веџабуизма на Балкану могу се сагледати из емпиријске перспективе и на основу присутне научне и стручне литературе и релевантних докумената.

Са емпиријског становишта, издвајамо следеће индикаторе:

- *Присуство и активности присталица овог покрета на простору Балкана;*
- *Присуство и активности тзв. “хуманитарних организација”;*
- *Присуство и активности вођа и лидера овог покрета из региона у појединим градовима;*
- *Присуство и активности присталица кроз организована дружења, предавања, учења и проповиједи у појединим градовима;*
- *Манипулација или злоупотреба религије у циљу „истирања мозгова“ и ширења мржње према другим религијама.*

На присутност поменутих индикатора указују штампане публикације, интернет сајтови и форуми, бројни видео-снимци, изјаве и други материјали, статистике итд. Овоме треба придружити студије разних аутора, као што је студија Џона Роба о “Великој стратегији

“Ал каиде”,²⁹ у којој се описују намјере “Ал каиде” да својим терористичким активностима уједини муслимане свијета и направи Уму. Невладина организација под називом *Центар за информације из области одбране*, такође, у својим извештајима описује стварање међународне терористичке мреже исламских фундаменталиста.³⁰ Извештаји америчке администрације о постојању “Глобалне терористичке мреже исламских фундаменталиста” у више од 60 земаља свијета представљају важан извор за индиковане безбједносне пријетње од вехабизма.³¹

1.6. НАЧИН ИСТРАЖИВАЊА – ИЗБОР МЕТОДА

Истраживање ће по својој природи бити теоријско истраживање са елементима емпирије, а приступ претежно квалитативни. У поређењу са квантитативним приступом квалитативна истраживања су флексибилнија и мање структурисана.

С обзиром на то да ће се истраживањем учавати друштвене промјене како би се омогућила дијахронијска анализа догађаја, истраживање је по свом карактеру лонгитудинално. Подаци ће бити прикупљени из два или више различитих периода, у формату који допушта упоредивост у различитим временским периодима. Трансверзални аспект се огледа у упоредној анализи распрострањености вехабизма у земљи свог настанка – Саудијској Арабији и на Балкану, с посебним освртом на оне земље Балкана гдје је учестала експанзија овог правца.

С обзиром на предмет, истраживање је осмишљено као мултидисциплинарна студија проблема. Истрајно ће се слиједити принцип триангулације, који подразумијева комплементарну примену различитих истраживачких приступа или њихових посебних елемената. Поред триангулације података, триангулације теорија и методолошке

---

²⁹John Robb, *Al Qaeda's grand strategy: superpower baiting*, http://globalguerrillas.typepad.com/globalguerrillas/2004/05/al_qaedas_grand.html#comment-14525527

³⁰Center For Defense Information, *The International Islamic Terrorist Network*, <http://www.cdi.org/terrorism/terrorist-network-pr.cfm>

³¹White House Press Briefing, August 20, 2002, <http://usinfo.state.gov/utills/printpage.html>

триангулације, примијениће се и интердисциплинарна триангулација. Применом триангулације жели се постићи повећање поузданости или ваљаности истраживања.

1.6.1. Метод истраживања

1.6.1.1. Анализа садржаја

Анализа садржаја ће бити примијењена у анализи различитих обиљежја садржаја комуникације, због чега је неопходно консултовати већи број писаних извора, чији су аутори, називи дјела и други библиографски подаци наведени у попису литературе. Категорије анализе садржаја, као опште појмове који се формулишу према проблему истраживања и садржају који се анализира и који чини спону између теоријског оквира истраживања и могућности његове практичне примјене, треба извести из операционалних садржаја предмета истраживања у сегментима чије се хипотезе провјеравају тим методом.

А *Категорије:*

А-а Појам и дефинисање вехабизма

А-б Вехабизам у прошлости и у савременим условима

А-в Исламски фундаменталисти и тероризам

А-г Глобална мрежа вехабиста у земљама Балкана

Б *Поткатегорије:*

Б-а Државе у којима егзистира вехабизам

Б-б Вехабијски лидери и вође

Б-в Функционална организованост вехабија, тј. присталица овог покрета

Б-г Структурална организованост вехабија у региону Балкана

В. *Јединице анализе садржаја* су ставови о начину организовања и дјеловања фактора који доприносе појави и ширењу овог покрета на простору Балкана и спрези, тј. повезаности са истомишљеницима из региона.

Примјеном метода анализе садржаја могуће је дјелимично верификовати све појединачне хипотезе.

1.6.1.2. Компаративни метод

Компаративни метод се користи за упоредно сагледање основних специфичности и различитости вехабијског организовања и дјеловања. Посебан осврт биће усмјерен на улогу вехабијских група, тј. на сличности и разлике између група које су се развиле у БиХ и Црној Гори са другим сличним групама у региону.

1.6.1.3. Статистички метод

Статистички метод би послужио за класификацију квантитативних показатеља који су у посредној и непосредној вези са узроком настанка овог правца на одређеној територији и у непосредној вези са мрежом истомишљеника у региону.

Овај метод омогућава систематизацију података за уочавање статистичких правилности, узрочно–последичних веза и осталих чинилаца који утичу на развој истраживање појаве. Такође, овај метод допушта утврђивање релевантних параметара неопходних за пројекцију даљих трендова у предметној области.

1.6.1.4. Историјски метод

За сагледање историјског редоследа догађаја користи се историјски метод. Примјена историјског метода била би у функцији хронолошког описивања околности које су детерминисале процес настанка и појаве овог правца од његове колијевке постојања до данашњих дана.

1.6.2. Извори података

Извори података примјењују се комплементарно, чиме се могу искористити предности и умањити недостаци сваког појединачног приступа.

Највећи број података прикупљен је током дугогодишњег рада и истраживања феномена веџаизма. Изворе података за ово истраживање чине расположиве институционалне евиденције, подаци до којих су дошли представници невладиних организација и државних институција, али и све расположиве писане трагове о овом вјерском правцу.

Од постојећих извора посебно су значајни стручни и научни радови о веџаизму из различитих научних области (право, криминологија, историја и вјеронаука). Такође, у изради овог истраживања користе се институционални подаци које друштво ствара независно од научних интереса, а који се односе на квантитативно праћење појаве (иако је истраживање већим дијелом квалитативног карактера). Истовремено, пажња ће бити посвећена документима из архива државних институција (полиције и судства).

Између осталог, користиће се следећи извори:

а) постојећи научни и стручни радови с подручја истраживања (монографије, књиге, материјали УН и других специјализованих агенција, материјали са стручних семинара и савјетовања, стручни чланци, реферати и студије и други материјали);

б) научна и стручна теоријска грађа ван подручја истраживања, везана за проблем истраживања;

в) енциклопедије, лексикони и остали приручници;

г) новински чланци.

1.6.3. Обрада и анализа података

Прикупљени подаци ће се обрадити и сумирати, а сви бројчани подаци биће сређени схематски или табеларно. Користиће се углавном секундарна анализа података, и то подаци који су раније прикупљени и архивисани на неки од утврђених начина.³² Подаци ће се анализирати у односу на изворе, јер треба узети у обзир и особености с којима су прикупљени. Подаци се ради даљег класификовања кодирају, а потом се врши поређење са почетном теоријом и радном хипотезом.

Расположиви подаци о стању биће приказани у бројчаном и у дескриптивном облику.

1.7. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА

1.7.1. Научна оправданост

Рад теоријски дефинише веџабизам као међународни вјерски правац, али и примјеном различитих нивоа сазнања треба да омогући научни увид у вишеструке нивое анализе ове појаве као унутрашње, регионалне и међународне пријетње безбједности. Такав приступ представља добру основу и аналитички оквир за креирање будућих политичких, стратегијских и институционалних решења у сфери националне безбједности земаља

---

³² Ђурић, С., *Социолошки лексикон, ИСИ, Филозофски факултет у Београду, 2006.*

Балкана, укључујући и одговарајућу безбједносну сарадњу и друге савремене концепте међународне безбједности.

1.7.2. Друштвена оправданост истраживања

Друштвена оправданост истраживања огледа се у чињеници да је ријеч о друштвено реалној опасности и да ће степен те опасности и национални и безбједносни интереси земаља Балкана одредијелити и одговарајуће безбједносне аранжмане у комплексу регионалне безбједности.

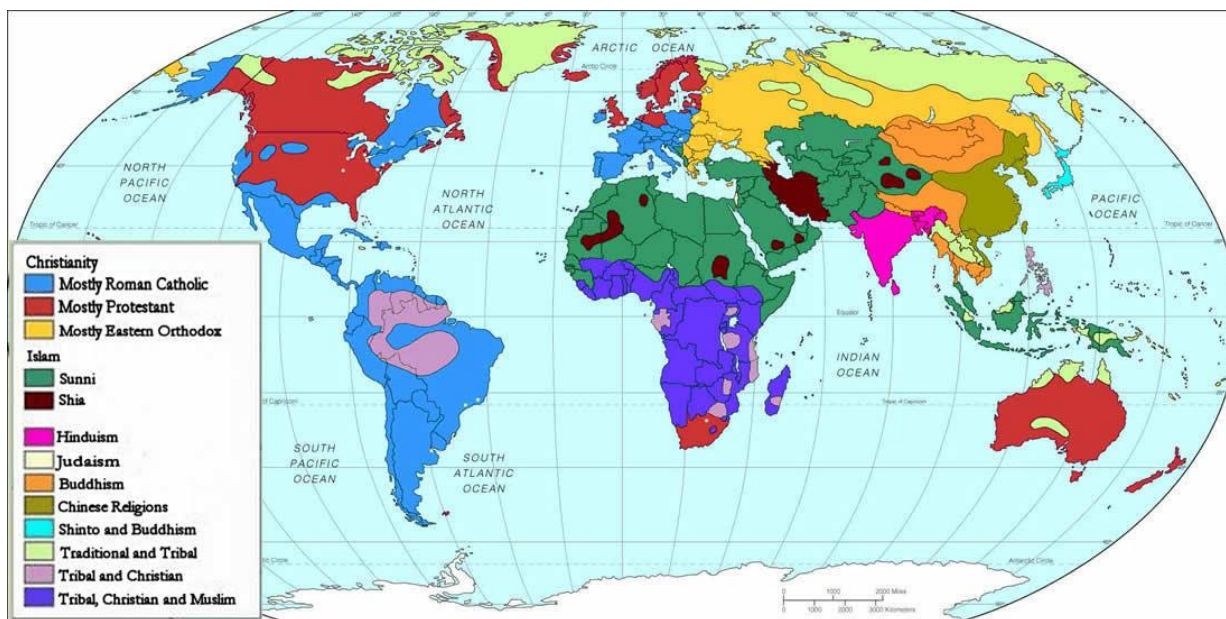

2. ИСЛАМ КАО СВЈЕТСКА РЕЛИГИЈА

2.1. Историјски контекст ислама

Иако најмлађа међу свим свјетским религијама, ислам је са 1,2 милијарде следбеника друга религија у свијету и свакако прва религија по брзини свога ширења.

Дешавања у савременом муслиманском свијету данас, допринијела су наглom порасту интересовања за проучавање ислама, тако да добар дио тих проучавања доприноси да се општеприхваћени ставови према њему свакодневно мијењају. Друга половина 20. вијека допринијела је да се демографска карта муслиманског свијета увелико измијени, тако да након дугогодишње колонизације на сцену долазе нове националне државе које су биле исход успјешних покрета за независност углавном до тада потлаченог муслиманског народа.

Слика број 2 – Распрострањеност ислама као религије у свијету (извор: UN Human Development report, Individuale Statistic 2013)

Ислам као свјетска религија и уопште као начин живота настао је у 7. вијеку н.е. и везан је за срце Арабије и градове Меку и Медину гдје је према овом вјеровању **Мухамед** (Abu al-Qasim Muhammad Ibn Abd Allah Ibn Abd al- Muttalib Ibn Hashim) поледњи од пророка чија се улога састојала у томе да уобличи и разјасни Ислам.

Пророк Мухамед је рођен у Меки, 571. године н.е., у данашњој Саудској Арабији, у мјесту Тицани, не запамтивши оца Абдуллаха који је умро прије него је Пророк и рођен, док му је мајка Амина умрла када му је било свега 6 година. Како је као дијете остао без родитеља бригу о њему преузима његов стриц (ујак) **Абу Талеб** захваљујући коме Мухамед постаје успјешан трговац који је на својим трговачким путовањима упознао хришћанство, јудаизам и до тада постојеће источњачке културе.

Како је Пророк Мухамед био неписмен, исти је био у потпуности недодирнут хришћанском или јеврејском религијском мишљу и није забиљежен ни један његов напор да се упозна са било каквим видом интелектуалне форме прије свог посланства.

Мухамед се бавио трговином годинама гдје у регији Шам (данашњи Израел, Палестина, Либија, Сирија и Јордан) упознаје 15 година од њега старију и богату удовицу **Хатицу** из Меке са којом се вјенчава када му је било 25 година и са којом живи све до њене смрти након 20 година.

Према вјеровању негдје око 610. године н.е. током Мухамедовог повлачења у планину Хира ради размишљања током мјесеца Рамазана он добија прву Објаву од анђела – мелека Цибрила (Габријела) и такве Објаве су слиједиле у наредне **23** године које су касније све скупљене у форми свете књиге Курана³³.

Сама ријеч **ислам** (арапски: الإسلام; латинично: *al-'islām*,) у свом изворном преводу значи потчињавање јер је изведеница арапске ријечи салаам (мир) што би у пренесеном значењу представљало муслимана који се потчињава Алаху (арапски – Бог).

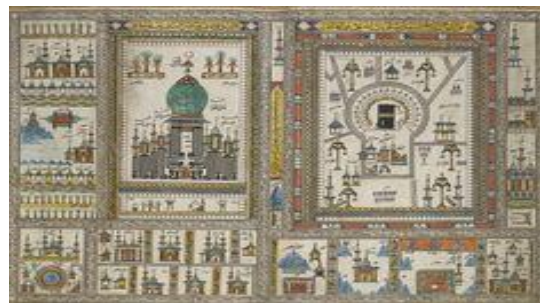
³³ Генерална дефиниција Кур`ана би била: то је муслиманска света књига, збирка вјерских и друштвено-правних прописа, ријеч Божија објављена посланику Мухамеду која је поуздано записана и пренесена последњим генерацијама, и чије учење и богослужење и обавеза у дневним молитвама. Састоји се од 114 поглавља ткз. Сура које су поређане по величини.

Први Кур`ан је објавио калиф Абу Бекр, док га је озаконио калиф Осман 650. Године.

По свом откорвењу Мухамед почиње да проповиједа ислам у циљу превођења арапа у свијет цивилизације али и стварања Калифата – јединствене исламске државе. Ова Пророкова мисија коју је почео проповиједати у Меки наишла је на осуду првенствено противника који су долазили из редова политеиста и аристократа док су му представници племена Курејшија³⁴ понудили мито да напусти своју свету мисију ширења ислама.³⁵

Први који су прихватили Послаников позив у ислам били су: Хатица, Али, Зејд ибн Харис и Абу Бекр, а затим су слиједили Осман, Абдуррахман ибн Авф, Са'д ибн Еби Веккас, Талха и Зубејр³⁶.

Ширење и проповиједање нове вјере као и напори Посланика Мухамеда да прошири своју поруку ислама наишли су на препреке и тешкоће због којих је Пророк са својим следбеницима морао да побјегне у љето 622. године н.е. из Меке у Медину. Овај догађај је у исламској литератури познат као Хиџра или Хаџ³⁷(арапски – лет или пресељење) и означава почетак исламског календара.

Слика број 3 – Стара мапа Меке и Медине која датира из 1263. године³⁸.

Хаџ је у Исламу обавеза путовања у **Меку** све са циљем обављања одређених обреда и посјете Кјаби (највеће Исламско светилиште) и то у одређено вријеме (у последњем

³⁴ Племе из којег је потекао Пророк Мухамед

³⁵ „О стриче мој! Када би ми дали Сунце у моју десну и Мјесец у моју лијеву руку да напустим своју мисију, не бих то урадио. Никада нећу одустати. Или ће Бог одредити да она тријумфује или ћу ја нестати у том покушају“ Ибн Хишам, ес- Сиетун- небевиије, 1: 282

³⁶ С.Ериш., „Кратак водич кроз Ислам“ стр 32, Метапхисика, Београд 2010.

³⁷ Хаџ у Исламу представља обавезу сваког муслимана

³⁸ <https://www.pinterest.com/wordchick/muslim-pilgrimage/>

мјесецу хицретске године) и под одређеним условима. То је је пети стуб ислама и сматра се круном поштовања ислама.

Скоро 8 година од Хицре, 630. године н.е., Мухамед се тријумфално враћа у Меку град из кога је био протјеран и који од тада постаје свети град муслимана, срце или сједиште ислама и циљ ходочашћа. Сврха овог Посланиковог повратка којег муслимани називају **Ал фатах** (арапски - освајање) је била да се Кјаба очисти од идола и да се врати у оригинално стање какву је саградио **Адем** и обновио посланик **Ибрахим**. Мухамед постаје вјерски и световни поглавар, уједињава арапски свијет и ислам као вјера доживљава свој процват ширећи се на све континенте свијета³⁹. Пророк Мухамед је је затворио очи за овај свијет 8 јуна 632. године⁴⁰.

Ислам као вјера добија свој примат кроз трајање од 14 вијекова искључиво уз поштовање пет стубова који су представљени у Цибриловом (Габриел) хадису и које мора поштовати и којих се мора држати сваки муслиман а то су :

- 1. Први стуб ислама или Шехада (изјава вјеровања)*
- 2. Други стуб ислама или Намаз, Салат (прописане дневне молитве)*
- 3. Трећи стуб ислама или Савм (пост мјесеца Рамазана)*
- 4. Четврти стуб ислама или Зекат (прочишћујуће удјелљивање)*
- 5. Пети стуб ислама или Хаџ (ходочашће)*

Први стуб ислама представља отворено изјављивање и потврђивање да нема другог Бога сем Алаха и да је Мухамед његов изасланик. Познат под називом Шехада (арапска ријеч – свједочити) овај стуб је и основа вјере у Исламу и услов да би неко био муслиман је једноставно одређен искреним изговарањем овог свједочења постојања Бога

---

³⁹ Вјерник ислама је вјерник који своју вјеру заснива на одређеној спознаји Бога, којег народи муслиманске вјероисповјести називају Алах и о којем говори света књига Кур'ан Трифуновић Д., Стојаковић Г., Врачар М., „ Тероризам и Вехабизам „ стр 41, ИП Филип Вишњић, Београд 2011.

⁴⁰ С.Ериш., „Кратак водич кроз Ислам“ стр 34, Метапхисика, Београд 2010.

(Алаха) и да нема нико вриједан обожавања осим Њега, као и Мухамедовог посланства након чега прихвата ислам као начин живота.⁴¹

Други стуб ислама или Салат⁴² су прописане дневне молитве и чини захтјев да се сваког дана, пет пута дневно изговара Молитва у правцу Велике џамије (ал Месцид ал Харам) у Меки.

Слика број 4 – Велика Џамија у Меки (извор слике - <http://www.el-feth.ba/2016/01/06/najvece-i-najvaznije-dzamije-svijeta/>)

Ове молитве су познате под заједничким називом Салат. Изводе се у прво свитање (Зора - Имсак), у подне, средином поподнева (Икиндија), непосредно по заласку сунца (Акшам - Ифтар) и увече у времену између једног сата након заласка сунца и поноћи (Јација). Сврха ових намаза је да се код вјерника тј. сваког поједница понаособ улије свијест о Богу док се у Хадисима молитва помиње као суштински чин покорвања Богу (Алаху), гдје Бог каже у Кур`ану: „ *И молитву обављај – да бих ти увијек на уму био!*⁴³ “ Прије самог приступања молитви вјерник мора обавити обред очишћења у виду малог ритуалног прања или купања које поистовјећујемо са симболиком да се вјерник на овај начин припрема за сусрет са Господом и обраћање Њему.

⁴¹ „О вјерници, вјерујте у Аллаха и Посланика Његов, и у Књигу коју Он Своме Посланику објављује, и у Књигу коју је објавио прије. А онај ко не буде вјеровао у Аллаха и у мелеке Његове, и у Књиге Његове и Посланике Његове и у онај Свијет – далеко је залутао Ниса, 4:136

⁴² арапска ријеч или Намаз - турска ријеч

⁴³ Кур`ан – Та-На, 20:14.

Трећи стуб ислама – Рамазан је пост који пада девог мјесеца исламског лунарног календара током којег се вјерник у трајању од двадесетдевет или тридесет дана мора уздржати од хране, пића и чулних задовољстава од зоре до заласка сунца.

Овај стуб је познат и под именом Савм (арапски – уздржавати се) тако да овај рамазански пост представља жртвовање свих задовољстава којих се вјерник лишава ради Бога. Само практиковање поста долази из Кур`ана гдје је Пророк Мухамед као главни тумач свете Књиге дао темељна објашњења као и обавезност поста.⁴⁴

Четврти стуб ислама - Зекат је плаћање годишњег пореза вјерском званичнику или представнику исламске државе којем подлијеже сваки вјерник. Зекат⁴⁵ и његову законску основу за овај вид пореза који износи 40-ти дио (2,5%) вриједности укупних новчаних средстава и имовине у посједу појединца – вјерника налази се у тексту Хадиса и био је предмет истраживања муслиманских учењака који су се руководили примјерима понашања Пророка Мухамеда и његових наследника. Зекат је важна врлина и обавезни облик удјелљивања из уштеђевине и главна му је сврха да се средства добијена на основу овог вида пореза могу користити за исхрану сиромашних и невољних, за путнике намјернике, за откуп из ропства, за подстицање преобраћања у ислам итд.

У шиитском исламу поред овога вјерници плаћају још један порез ткз. Хумс и он износи 20% новостеченог годишњег дохотка и користи се за издржавање правних и образовних установа у шиитској заједници. Постоје и они екстремни који овај вид пореза користе за пропагирање својих радикалних ставова, финансирање терористичких акција, набавку наоружања и сл.

Пети стуб ислама – Хаџ (хаџилук или ходочашће) се обавља путовањем у Меку и представља свето путовање које служи као подсјетник да је вјерник само у путовању на овом свијету. Овај вид ходочашћа се врши током првих десет дана Зулхице (дванаести месец исламског календара) и представља обавезу сваког вјерника да ако му

---

⁴⁴ „О ви који вјерујете! Прописује Вам се пост, као што је био прописан оном прије Вас, да бисте се грјеха клонили – да бисте богобојазни били, Ајет из Кур`ана – Бекара, 2:183.

⁴⁵ Арапска изведеница од ријечи тезекка што значи очистити

здравље и материјалне могућности дозвољавају отпутује и обави прописане вјерске обреде. Хаџилук обухвата 9 основних обреда.⁴⁶

Слика број 5 – Хаџилук у Меки (извор слике - <https://hamdocamo.wordpress.com/2012/10/24/hadz/>)

Минимални⁴⁷ захтјеви хаџилука су ношење Ихрама, стајање у Арафату и други обилазак Кјабе. Иако се хаџилук може довршити и без извођења осталих обреда, од ходочасника се тражи плаћање Кефара или искупљења зато што их није обавио. Такође током трајања хаџилука ходочасик не смије да мисли на ништа друго осим на Бога и обреде ходочашћа.

Велики је број заговорника тезе да поред ових пет стубова ислама постоји и шести стуб а то је џихад. **Џихад** (арапски: **جهاد**) значи *напор* који је усмјерен против злих намјера и страсти и такође представља мисионарску улогу ислама. Борба на Божјем путу за коју се везује Џихад би требало да се прожима кроз неколико облика и то: џихад срцем и душом, џихад језиком, џихад пером и знањем, џихад дјелом и џихад мачем⁴⁸. *Џихад путем срца и душе* представљао би борбу против ђавола и злих мисли⁴⁹. *Џихад језиком* значио би борбу против злих ријечи, чиме се и сам Ђаво побјеђује. *Џихад пером и знањем* представљао би

⁴⁶ Више у: Еспозито, Ц., - „ Оксфордска историја Ислама“ стр 100/101, издавач Клио, 2002.

⁴⁷ Еспозито, Ц., - „ Оксфордска историја Ислама“ стр 102, издавач Клио, 2002

⁴⁸ Галијашевић, Ц., „Ера тероризма у БиХ“, ИК Филип Вишњић, Београд 2007, стр.35

⁴⁹ Трифуновић Д., Стојаковић Г., Врачар М., „ Тероризам и Вехабизам „, ИП Филип Вишњић, Београд 2011.стр35

борбу против зла изучавањем ислама кроз школске и др. установе. *Цихад дјелом* означавао би борбу против зла добрим дјелима гдје спадају милосрђе, брига о дјечи, родитељима и др. *Цихад мачем* представљао би према муслиманским вјерницима борбу на Божјем путу у смислу борбе против оних који руше муслиманске богомоље, нападају и убијају невинне и нејакне и сл. Овај вид цихада се често погрешно интерпретира и користи од стране екстремних милитантних и радикалних група који га користе на супротан начин.

Поред наведених Стубова, ислам се заснива и на одређеним вјеровањима, тачније заснива се на шест стубова ислама који се помињу у Цибриловом хадису⁵⁰. Вјеровање у исламу (Иман) није ништа друго него да се потврди интелектом и убјеђењем срца да нема Бога сем Аллаха и да је Мухамед Његов пророк.

Шест основа вјере или стубова вјеровања, како их већина исламских теоретичара назива и у које сваки вјерник треба да вјерује, су:

- 1. Вјера у Бога (Аллаха)**
- 2. Вјера у Божје анђеле – мелеке** – у Кур`ану се каже да су мелеци створени прије Адема и представљају невидљива духовна створења која могу узети човјеков лик и која су у потпуности одана Алаху.
- 3. Вјера у Алахове књиге** – у које спадају Кур`ан, Нови Завјет (познат и као Јеванђеље – ал Инџил), Давидови псалми (ал Зебур), Тора (ал Таврат) и Ибрахимови листови (Сукуф Ибрахим).
- 4. Вјера у Аллахове изасланике** – међу којима су многи пророци из Јеврејске Библије као и Исус (Иса), Јован Крститељ (Јахја) али и ранији арапски пророци Худ и Салих.
- 5. Вјера у дан Страшног Суда (ал Јаум ал Кујма)** је вјеровање које је заступљено у Кур`ану о чему свједоче и имена Сура као нпр Ел Хакка или Неизбјежни час, Ел – Кијаме или Смак свијета и сл. Вјеровање у живот после смрти је од велике важности за исламско вјеровање па тако Кур`ан на многим мјестима говори да ће они који вјерују и чине добра дјела бити добро и награђени у будућем животу и да их чека Рај (Џеннет) или казна за њихова недјела Пакао (Џехеннем).

---

⁵⁰ Хадис изведеница која у преводу са арапског значи вијест.

- 6. Вјера да Аллах одлучује о свему, о добру и о злу** је нешто у шта сваки муслиман мора вјеровати и то је потврда идеје о божанском предзнању и судбини.

2.2. Исламска цивилизација и значај ислама као свијетске религије

Јављање нове религије – ислама, која као своје основно начело поставља покорност једном Богу (**Алаху**), али и вјере која је поставила дубоке моралне норме којих се сваки вјерник тј. муслиман мора придржавати довело је до тога да је ово учење у врло кратком времену привукло велики број вјерника и преобраћених.

С правом се може рећи да ниједна религија није доживјела такав процват али и експанзију у тако кратком року као ислам. Протекли 20. вијек био је значајан за исламски свијет јер треба да узмемо у обзир да се догодио слом колонијализма, два свјетска рата, појава глобализације, али и развој технологије и медија. Наведене промјене у оним дјеловима свијета гдје муслиманско становништво представља већину огледају се у стварању националних држава у Азији, Блиском истоку и Африци тако да су данас неке најбогатије, али и најсиромашније државе на свијету тзв. муслиманске државе.

Кур`ан представља основу ислама, а сам ислам уважава и друге једнобожачке религије и њихове осниваче, прије свега Мојсија и Исуса Христа. По самом предању Кур`ан није настао, него је исти пренијет Мухамеду непосредно од Бога и исти се у почетку преносио усменим предањем, али је услијед честих ратова и смрти појединаца који су знали напамет ову свету књигу било неопходно да он буде записан тј. забиљежен.

Исламски теоретичари не прихватају мишљење да је ислам најмлађа од свих монотеистичких религија већ се везују за Кур`ан и тврдњу да је први човјек на земљи и први посланик био муслиман из чега произилази закључак да је Ислам најстарија и према вјеровању муслимана једина вјера коју је Бог објавио човјечанству.

Сама идеологија исламског фундаментализма која се јавља у овом вијеку заснива се искључиво на индивидуалном тумачењу ислама од стране припадника или вођа

исламистичких покрета и организација. Ислам и исламски фундаментализам се не смију поистовјећивати. Ислам је чиста религија и битно се разликује од фундаментализма који је искључиво политички покрет тако да је велики број оних муслимана који не прихвата било какав вид радикалног тумачења Ислама. Већина савремених муслимана ограђује себе од било каквог поистовјећивања религије и екстремизма базирајући ставове на тези да је једно од Божијих имена у Кур`ану и Салем што у преводу са арапског значи мир.

У својих првих пет вјекова, царство Ислама било је најцивилизованiji и најпрогресивнији дио свијета који је био украшен величанственим градовима, грациозним џамијама и универзитетима а муслимански Исток је представљао запањујући контраст Западу који је тонуо у ноћи Мрачног доба⁵¹. Исламска цивилизација је напредовала све док није претрпјела катастрофе које се огледају у доласку великих Крсташких ратова (1097-1270) и Монголску инвазију (1216-1258), док своју нову експанзију доживљава са Турцима Османилијама у 13. вијеку.

Ислам данашњице је такође религија са највећом брзином ширења, мада дешавања у савременом свијету и поступци изманипулисаних појединаца у виду бомбаша самоубилаца и сл. бацају сјенку на ову чисту вјеру. Потребно је имати на уму да на експанзију радикализма није остао имун ни муслимански свијет, тј. ни муслимани нису поштеђени терористичких напада. Најбоље сведочанство у прилог томе су бомбашки напади на љетовалиште Шарм ел Шеик у Египту, 2016. године, чиме се даје до знања влади једне муслиманске земље да могу да буду контролисани. На сличан начин, формирање Исламске државе на просторима данашњег Ирака и Сирије (ИСИЛ) представља доказ да је велики број оних који су зарад религије спремни на највеће жртве и уништење.

---

⁵¹ Еззати А.Ф., An Intodruccio to the History of the Spread of Islam, London, 1978, str378.

2.3. Правци у исламу - Мезхеби и правне школе Ислама

Након смрти Посланика Мухамеда у тадашњим исламским земљама као и онима које ће то постати дошло је до различитог тумачења саме вјере и начина њеног проповиједања. Постоје три правца која су се задржала до данашњих дана и који имају бројне унутрашње фракције, а то су : *Сунитски ислам*, *Шиитски ислам*, *Хариџијски ислам*.

Слика број 6 – Територијална распрострањеност Сунита и Шиита (извор слике - <http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/overview/sunnishia/sunnishia.html>)

Да ли је узрок насталих подјела неслагање услед питања вођства и наслијеђивања, промјена моћи унутар самих исламских заједница или подјела услед заговарања враћању на традиционалне основе ислама, тема је којом се баве многи исламски теоретичари.

Када је ријеч о правним школама или мезхебима унутар сунитског ислама који данас имају своје следбенике онда можемо навести четири основна и то:⁵²**Ханефијски мезхеб; Ханбелијски мезхеб; Мликијски мезхеб; Шафијски мезхеб.**

Ханефијски мезхеб се сматра једном од „најмекших“ исламских школа и представља фикхски мезхеб који је основао имам⁵³ Представља најстарији и најраспрострањенији мезхеб или правну школу у Исламу са око 50% укупних муслиманских следбеника и доминантан је у сјеверном Египту, Индијском подконтиненту, Ираку, Турској, Кини, Азији и др. Муслимани на Балканском полуострву највећим дијелом припадају овом мезхебу а учење овог мезхеба је „службено“ и у Исламској заједници ЦГ, Србије, БиХ.

Маликијски мезхеб је такође фикхски мезхеб који је основао имам Малик који се родио у Медини 93. године по хиџри и највише се проповједа у Сјеверној и Западној Африци и дијелу Египта. Ово је правац који слиједи око 25% - 27% муслимана.

Шафијски мезхеб јесте фикхски мезхеб чије је оснивач имам Шафија који је рођен 150. године по хиџри у Гази а умро 204. године по хиџри у Мисиру – данашњи Египат. Имам Малик је оставио велик траг као учитељ имама Шафије који сматра да су 4 основна корјена закона у исламу: Кур`ан, Мухамедова суна, Иџма⁵⁴ и закључивање по сличности. Следбеници овог правца представљају 15-17% муслимана свијета и већина њих се налази у предјелу који насељавају Курди (дјелови Турске, Сирије, Ирака и Ирана) али и у Египту, Сомалији, Индонезији, Тајланду, Сингапуру, Филипинима, Јемену и др. Владе Брунеја и Малезије су прихватиле као службену ову правну школу.

---

⁵² Месхеби представљају исламске правне школе које су првенствено основане ради тумачења и разумјевања текстова Кур`ана и поштовања Суне која се заснива на вјеровању како Мухамедов живот треба да слиједи сви муслимани. Сунитски ислам је највећи исламски правац и према неким статистичким подацима 85% муслимана свијета припада овој групацији тј. сунитима. Насупрот шиитима, сунити вјерују да пророк Мухамед није именовано свог наслиједника прије смрти и вјерују да је Мухамедов таст Ебу Бекр његов наслиједник.

⁵³ Свјештеник, предводник у молитви. Абу Ханифа који је рођен у Куфи⁵³ 80. године по хиџри (исламском календару) а умро 150. године такође по хиџри у Багдаду.

⁵⁴ концензус

Хенбелџијски мезхеб је најконтраверзнији мезхеб и великим дијелом следбеници овог правца биће предмет истраживања овог рада. Ријеч је о фикхском и акаидском⁵⁵ мезхебу који је добио назив по свом оснивачу Ахмеду бин Ханбалу, ученику имама Шафије, који је рођен у Багдаду 164. по хиџри и умро 241. године по хиџри. Овај мезхеб је распрострањен у Саудиској Арабији гдје је званична религија, Катару, УАЕ, Бахреину и дјеловима Омана. На Балканско полуострво долази 90-тих година у БиХ, гдје налази плодно тло за даљу експанзију и ширење. Ово је правац који заступају следбеници вехабијског покрета.

Слика број 7 – Распрострањеност мезхеба у свијету (извор слике- <http://www.islam-live.net/da-li-je-obavezno-slijediti-jedan-od-mezheba/>)

Поред постојања наведених правних школа, у исламу се могу запазити и двије основне подјеле на муслимане суните и муслимане шиите и сама суштина ове подјеле се огледа у чињеници да Мухамед није одредио ко ће му бити правни наследник после смрти.

За суните је Мухамедов таст Абу Бекр, отац његове жене Ајше, његов правни наследник и сматрају га за првог од четири праведна калифа. Четвртог калифу, Алија ибн Аби Талиба, шиити сматрају за првог калифа и наследника Мухамеда. Абу Бекр, који је сахрањен у

⁵⁵ Акаид апраска ријеч која у преводу значи наука о прописима исламских вјеровања

Медини, поред Мухамеда, шиити сматрају да је прекршио директне Мухамедове заповиједи и тако преузео власт па самим тим за Мухамедовог наследника узимају његовог зета Алију ибн Аби Талаиб који је оженио пророкову кћерку Фатиму.

И шиитска групација муслимана има своје подјеле и исту сачињавају: *Имамити или Џаферије тј. 12 –то имамски шиити (следбеници 12 имама); Исмаилити и Зејдити.* Најбројнију групацију и шиитску заједницу представљају следбеници 12 имама или тзк дванаестоимамски шиити који признају првих 12 имама након Мухамедове смрти и вјерују да ће 12. имам бити Мехди. Представљају 80% свих Шита и најдоминантнији су у Азербејдану, Ирану, Ираку, Либанону и Бахреину. Исмаилити и имамити су у раној историји прихватили иста начела али је до одвајања дошло приликом прихватања шестог имама Исмаила бин Џафера који је умро у раној младости, тако да исмаилије сматрају да он заправо није умро већ да је отишао у скровитост и да ће се појавити као Мехди. Зајдити као шиитска скупина су се одвојили од имамита и исмаилита око неслагања у петом имама гдје имамити и исмаилити вјерују да је то био Мухамед ел Бакир док Зајдити сматрају да је то био његов полубрат Зеид ибн Али односно Зеид ел Шехид. Такође они сматрају да имамат није слиједио ни једну линију наследника већ да је имам био онај који је био најспособнији у својој генерацији да успјешно води и влада заједницом. Ова групација је заступљена у Јемену.

2.4. Историјат исламског права (Исламски кодекси и Шеријат)

Ако теоретски посматрамо, цјелокупно исламско право је право божјег поријекла тј. потиче од Божјих заповијести у Кур`ану. Иако цјелокупно исламско право не почива на Кур`ану, Кур`ан за муслимане има свој примат и они вјерују да су одлуке Пророка у конкретним примјерима у ствари правила поступања.

Како не би дошло до забуне, појам права у исламу означавају два израза а то су **Шеријат** и **Фикх**. Шеријат представља скуп свих прописа из области вјерског и свјетовног права на основу којих су уређени односи у исламу и може се рећи да је то божански закон ислама, а

да је разумијевање тог закона Фикх. То је право засновано на исламској култури и Кур`ану као основном извору тог права и као такво сврстава се у пет основних правних система у свијету које поред њега чине: *Европско-континентално право*; ; *Англо-саксонско право*; *Индијско право и Кинеско право*.

Муслимански лидери, учењаци или бољи познаваџи ислама за означавање вјерског права користе ријеч Шеријат, док се израз Фикх односи на текуће тумачење права у исламским правним школама, мезхебима (сунитским и шиитским).

Историјски посматрано, однос између Шеријата и Фикха може се сагледати тако да је Шеријат настао као узор тј. модел или правилан начин живота муслимана, док би се за Фикх рекло да је примјена Шеријата на конкретне случајеве и да се развио као последица исламског начина размишљања. Свакако је мали број муслимана који се може похвалити да су познаваоци вјерског права и такође је велики број оних вјерника који не могу разграничити и објаснити шта Шеријат значи. Шеријат у правом смислу значи „прави пут“ и за сваког муслимана представља начин исправног живљења који он својим разумом открива. Он садржи сва упутства која је Бог објавио пророку Мухамеду у вези са исламском вјером, као и вриједности и правне одредбе којих се треба придржавати. Постоје два извора Шеријата, а то су Кур`ан и суна Пророка Мухамеда, тако да су највећи циљеви ширење и испољавање људског достојанства, правде и једнакости, успостављање светодавне владе, васпитање појединца и сл. Можемо закључити да је Шеријатско право морална бит ислама из које се развија посебан поглед на свијет и дешавања у њему.

Исламско право у својој тежњи да буде идеалан концепт живљења и образац понашања сваког муслимана често има за последицу појаву екстремистичких организација и теолошки заслијепљених појединаца.

Методологија сваке школе Фикха заснива се на идеји живог предања која представља комбинацију Пророкове суне и праксе сваке појединачне вјерскоправне школе⁵⁶. У већини муслиманских земаља као нпр. у Саудијској Арабији постоје парасудске организације које се брину да грађани поштују обавезу пет дневних молитви и сл. али и органи који кажњавају за одступање од истих обавеза. У случају нејасноћа приликом тумачења права

---

⁵⁶ Еспозито, Ц., - „, Оксфордска историја Ислама“ стр 108, издавач Клио, 2002

и обавеза вјерник може да затражи мишљење од стручњака за исламско право о томе шта је допуштено а шта не. Из свега овога произилазе и разлике међу исламским правним школама које су углавном методолошке природе. **Тако Ханефитска правна школа** ислама (оснивач Абу Ханифа) доводи у питање хадисе⁵⁷ као извор законских прописа, и примат у формирању мишљења даје тумачењу правних стручњака тог времена. Овакв приступ доводи до флексибилности у доношењу одлука али и могућности њихових злоупотреба. **Маликијска правна школа** (оснивач Малик ибн Анас) своје одлуке базира и заснива на предањима и такође је критички настројена према хадисима.

Шафијска правна школа чији је оснивач био први правни теоретичар који је радио на уређењу вјерског права у исламу (Мухамед ибн Идрис ал Шафија) базирала се на Кур`ану као основном извору законодавних одлука, а затим је слиједила Пророкова Суна. Овај модел прихватају данас све вјерскоправне школе сунитског ислама. **Ханбелијска правна школа** (оснивач Ахмед ибн Ханбал) такође примјењује ову методу уз ослањање на традицију. **Шиитске праве школе** углавном примјењују методу Ханбелијске правне школе уз укључивање и предања дванаест шиитских имама.

Божански Шеријат означава пут ка исправном начину живота и понашања муслимана тако да човјек разумом открива Шеријат. Како је Шеријат садржан у Кур`ану и Мухамедовој Сунни и сматра се саставним дијелом исламске вјере, Фикх је углавном процес расуђивања из чега се види да је његов ауторитет мањи у односу на Шеријат. Како конкретну суштину Шеријата чине јасне заповјести наведене у Кур`ану и Сунни, конкретна правила којих је у Кур`ану релативно мало чине срж Шеријата.

Из свега наведеног увиђамо да је Шеријат шири појам од Фикха, јер он не садржи само право већ и теологију и морално учење. Шеријат јасно дефинише одредбе које представљају темељ ислама, али и све остале побожне активности, тако да је његов суд о томе шта је законито (халал) а шта не (харам) углавном коначан.

Фикх није ништа друго до познавање практичних одредби Шеријата и на основу тих правила увиђамо и испољавање понашања појединца – вјерника. Како су правила Фикха изведена такође из Кур`ана и Суне, исти се темељи и на одређеној дози расуђивања.

---

⁵⁷ Хадис – арапска ријеч која значи поуку

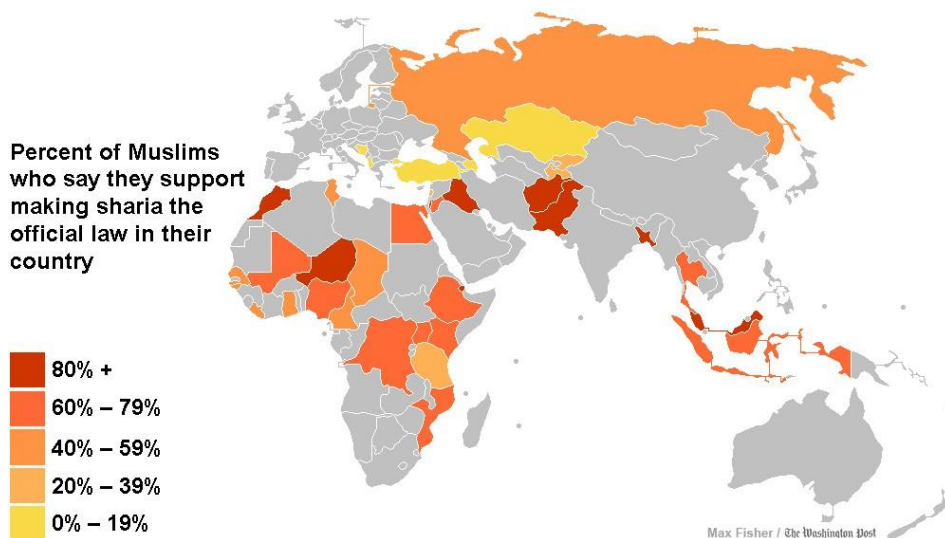

Другим речима, уколико се жели правилно користити Кур`ан, та способност изискује познавање арапског језика и одређен ниво разумјевања Кур`ана као извора.

И у Фикху постоје одређена правила која су јасно одређена, која су очигледна и која не зависе од тумачења, тако да је овај дио Фикха истовремено и дио Шеријата. Другу групу чине правила која су настала као резултат расуђивања о оном дијелу Кур`ана или суне који није јасно одређен.

Ако уђемо у суштину, историјат исламског права је прије историјат Фикха него Шеријата из разлога што је историја Шеријата била кратка и трајала је нешто више од двије деценије Пророкове мисије у Меки и Медини.

Наиме, у **првој фази** када се догодила објава Кур`ана кога је Пророк објаснио кроз своја дјела и понашње, односно Суну, није било потребе за расуђивањем јер је сам Пророк доносио коначне одлуке.

Слика број 8 – Статистички подаци који говоре о подршци за успостављање Шеријата као закона (извор слике- <https://themuslimissue.wordpress.com/2014/05/08/map-of-muslim-invasions-and-massacres-since-the-birth-of-prophet-muhammad/>)

У **другој фази** развоја Фикха коју зовемо доба Пророкових пратилаца започиње и сам историјат Фикха јер су се Пророкови пратиоци трудили да дубље схвате суштину и значење ријечи у Кур`ану тако да су та тумачења Пророкових пратилаца била општеприхваћена, првенствено из разлога јер су учили непосредно од самог Пророка. Тумачења четворице правовјерних калифа (Абу Бекр, Омер ибн ал Хатаб, Осман ибн Афан и Али ибн Абу Талиб) сматрају се значајним.

Трећа фаза развоја Фикха позната као доба наследника Пророка Мухамеда почела је доласком Омајда на власт и трајала је до краја те династије, тако да је услед територијалног ширења дошло и до експанзије Фикха из разлога што је било доста новина које је требало ријешити. Такође у овом периоду је дошло и до одвајања сунита и шиита услед неслагања око политичког вођства.

Четврта фаза је фаза развоја Фикха у којој је дошло до стварања исламских правних школа (ханефијска, маликијске, шафијијске и ханбелијске) које постоје и данас и која свака понаособ има свој став везан за Фикх. Од свих наведених, ханефијска школа има либералан став, док остале имају селективан приступ.

Пету фазу развоја Фикха карактерише чињеница да је дошло до историјских промјена од пада Османлијског царства, јачања Западњачке културе до формирања муслиманских држава. У овом периоду вјерски правници су се бавили разрадом и тумачењем дјела својих претходника, тако да је Фикх ушао у период стагнације.

Шесту фазу – почетак 20. вијека карактерише поновна експанзија Фикха, што објашњавамо поновним успоном ислама у свијету гдје Шеријат заузима примарно мјесто у животу савремених муслимана.

2.5. Кур`ан и Мухамедова Суна као извори Шеријата

Кур`ан се састоји од ритмичних ајета, фраза, реченица и поглавља које је доставио Посланик онако како му их је Бог објавио и оне као такве свједоче о његовом посланству. Како је једна од основа исламске вјере вјеровање у Божанске књиге, Бог је објавио своје књиге својим Посланицима и прије Мухамеда на исти начин и о томе свејдоче и странице у Кур`ану.

Кур`ан има разне називе, али његова општеприхваћена дефиниција би била: „ *Кур`ан је натприродна ријеч Божја објављена пророку Мухамеду, поуздано записана и пренешена потоњим генерацијама и чије учење је чин богослужења и обавеза у дневним молитвама*⁵⁸. Кур`ан⁵⁹ је извор цијелог знања у исламу било да је оно религијско, духовно, социјално, научно, морално, правно или филозофско, па тако као водич ка свакој истини, он има четири главне сврхе: да покаже Божје постојање и Једноћу; да потврди посланство и будући свијет; да објави обожавање Бога; да успостави основе правде. Поред овога Кур`ан је и извор лијечења и партиципиран је да регулише људски живот захваљујући својим законима.⁶⁰

Име религије коју је свемогући Бог објавио преко својих посланика јесте ислам и Мухамед је послат као последњи Посланик. Сви примјерци Кур`ана који су постојали током 14 вијекова су сачувани у свом оригиналном облику и тексту као и језику на ком су написани. Из овог разлога Кур`ан је и остао непромијењен, јер је сачуван у оригиналном језику. Никада се нико у муслиманском свијету није усудио да га одштампа и замјени преводом тако да није био изложен непрецизним или погрешним преводима.

Постоје извори Шеријата који су Објава и они који то нису. Кур`ан и Суна пророка Мухамеда спадају у Објаве и вјеродостојност саме Суне назначена је у Кур`ану тако да је она по значају одмах иза њега. Сам Кур`ан садржи ријечи које је Бог посредством анђела Џибрила на арапском језику пренио Мухамеду, који га је касније користио као основу за

⁵⁸ С.Ериш., „Кратак водич кроз Ислам“ стр 38, Метапхисика, Београд 2010.

⁵⁹ С.Ериш., „Кратак водич кроз Ислам“ стр40, Метапхисика, Београд 2010.

⁶⁰ „ Овај Кур`ан није измишљен, од Аллаха је – он потврђује истинитост пријашњих обајва и објашњава прописе, у њега нема сумње, од Господара свијетова је .“ Бекара, 12:2 ( Кур`ан)

своје учење и доношење одлука. У Кур`ану су садржани и стварни догађаји у којима је Пророк учествовао, али о одговори на велики број питања која је он дао. Кур`ан није подијељен по темама и као такав је недјелив.

Суна је недјелива спона и веза са Кур`аном и она садржи правила која га потврђују, прецизира одлуке и објашњава неке његове дјелове. Суна може да садржи и одлуке којих нема у Кур`ану, али онда и представља независни дио Шеријата, тако да, рецимо, сунити сматрају да након смрти Пророка Божанска објава више није могућа док шиити сматрају да се оне настављају кроз познате вође или имаме. Из овога произилази и шиитско становиште да, поред Кур`ана и Суне, и казивања њихових имама представљају објаву и да су обавезујући закон. Шиитско право признаје и познаје само лично расуђивање као извор закона и средство сазнавања шеријата.

Када се на основу Кур`ана и Суне одреди неки циљ и да је исти од великог значаја, тада се све мјере које се предузимају за његово остваривање аутоматски стављају под заштиту Шеријата али под условом да не представљају искривљење његове суштине. Из овога долазимо до закључка да у Кур`ану и Суну постоје двије врсте шеријатских прописа и то коначни (кати) и спекулативни (зани). Ови први се односе на прописе којима не треба било какво допунско тумачење тако да су, нпр., заповиједи дате у том облику, коначне. Ова чињеница уједињује различите вјерскоправне школе и муслимане уопште.

Поред коначних постоје и спекулативни прописи гдје има примјера да се на основу сопственог расуђивања калифа оглушио или одступио од текста Кур`ана у корист неке опште сврхе.

2.6. Вјерски екстремизам у исламу

Религија је облик друштвене свијести у коме се природне и друштвене силе приказују као натприродне, независне од човјека, природе и историје⁶¹. Историјски посматрано, религија је имала запажену улогу у спрјечавању и обуздавању насиља, агресије и успостављања мира између завађених група, али исто тако забиљежена је и њена друга улога тј. да религија може бити извор ратова, тероризма и насиља.

Свака религија тежи ка томе да своје вјеровање прогласи за право или једино исправно и ова тежња се огледа у једноставној чињеници да се та вјера одржи и опстане. Ако се стави обавеза вјеровања на прво мјесто, из ње ће се јавити нетолеранција и испољавање насиља према припадницима других вјера из разлога што се то вјеровање ограничава на припаднике исте вјере и културе .

Сам израз **фундаментализам** и његова примјена потекла је из хришћанског контекста гдје се под њим подразумјевао став о постојању основних и незамјењивих хришћанских доктрина. Њемачки политиколог Томас Мајер, који се бавио овим феноменом, фундаментализам дефинише као *самовољан сепаратистички покрет који – као стална супротност модерном процесу општег отварања у размишљању, раду, начину живота и друштву – треба да поврати апсолутну сигурност, чврсто упориште, поуздану заштиту и јасну оријентацију путем ирационалне осуде свих алтернатива*⁶².

Медији и стварање и јачање исламских држава у свијету допринијели су да се седамдесетих година овај појам одомаћи, и то у тренутку када је модерни Запад мислио да је ислам као вјера стагнирала услед напада великих колонијалних сила на арапски свијет и те државе.

Покрети фундаменталистичког типа су евидентирани у свим вјерским заједницама тако да савремени фундаментализам није обележје само једне религије, али је ипак исламски

⁶¹ <https://www.gotquestions.org/Srpski/religija-duhovnost.html>

⁶² Mayer, Th., *Fundamentalismus – Aufstand gegen die Moderne*, Rowholt Hamburg, 1989. str 18

фундаментализам дао тероризму нов контекст и то својом бруталношћу и фанатизмом уз теорију жртвовања са вјеровањем у реинкарнацију живота.

Захваљујући утицају ислама у Хомеинијевом шиитском Ирану, појам фундаментализам добија свој нови облик и то има за циљ успостављање исламске државе на земљи уз поштовање и оживљавање традиционалног правног поретка – Шеријата, па самим тим у вези разумљиво је неприхватање и одбијање свих рационалних и либералних утицаја. Овакво утемељење са собом доноси чињеницу да су чланови вјерских заједница убијеђени да је њихова вјера прави одговор на суштинска питања њихових живота.

Вјерски фундаментализам представља оштро противљење свим тековинама модерног свијета и сматрају да се тај модерни секуларни свијет супроставља њиховом свијету који је у потпуности другачији и за особе ван те заједнице и неприхватљив. Из тог разлога они се окупљају и функционишу у оквиру својих организација креирајући свијет по својој замисли и по својим принципима.

Професор Клаус Кинцлер у својој студији „*Вјерски фундаментализам*“ увидио је да језгро исламског фундаментализма почива у његовој празаједници која је настала у вријеме Пророкових последњих година живота у Меки када је он војним и политичким методама остварио владавину шеријата по којем је уређена прва исламска држава⁶³. Из овога се увиђа да исламски систем вриједности полази од тога да је идеална заједница уређена према божанском нахођењу постојала некада у Пророково вријеме.

Улога фундаментализма је дакле у томе да у временима крајње угрожености исламског свијета поново у равнотежу доведе три темељне исламске истине садржане у следећем: ***Бог је једини извор свега што постоји; Муслиман треба да се врати спонтаном и непоколебљивом вјеровању предака и не дозволи да га заслијепи сјај новина; Само са неспорним и свеопштим важењем божанског закона може се остварити исламска друштвена заједница у пуном смислу***⁶⁴.

Уз полазиште да је Шеријат систем, настале су многе идеје код исламских теоретичара за успостављање таквог система вриједности уз пропагирање таквог поретка према којем

⁶³ Kienzler, K., - Der religiose Fundamentalismus, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2001, str 68.

⁶⁴ Kienzler, K., - Der religiose Fundamentalismus, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2001, str 70.

исламски закони регулишу све интересе људског живљења. Како се исламски фундаменталисти дословно држе постулата да треба обновити исламске законе који су постојали још у доба Посланика и теже да истрају у својој замисли, из тога произилази и Хомеинијево убјеђење да Ираном као исламском државом морају владати вјерске вође а никако краљеви или владари што је и регулисано Иранским уставом.

Супростављање западне цивилизације и културе начелима Шеријата је само оно што је оснажило и додатно мотивисало исламске фундаменталисте у стварању покрета који су привлачили све већи број следбеника у земљама са већинским муслиманским становништвом. Ови покрети су се толико осилили да су у једном тренутку постали кључна политичка струја која је тежила да промијени муслимански свијет.

Међу првим фундаменталистичким организацијама које су формиране унутар самих исламских држава и које су се окренуле против успостављеног режима је организација под називом „**Муслиманска браћа**“ (арапски. *ihwan muslimin*) која је формирана у Египту 1929. године и с правом се сматра најмногобројнијим и најутицајнијим исламистичким покретом 20. вијека.

Слика број 9 – Лого организације Муслиманска браћа (извор слике - <http://sandzakpress.net/muslimanska-braca-pozivaju-na-protest-sa-dzume-namaza>)

Из овог покрета, којег многи теоретичари сматрају расадником исламистичких идеја широм свијета, родиће се неке од намитантних организација у муслиманском свијету као нпр. Теквир, Цихад и др.

Оснивач ове организације је био **Хасан ал Бана (1906-1949)** чија је једина тежња била да уједини исламски свијет у борби за свргњавање тадашњег египатског режима, који је био под британском влашћу, и успостави исламску државу. Бана је страдао у атентату који су на њега извршили припадници египатских власти 1949. године испред удружења Млади Муслимани у Каиру, што је допринијело да се поступци његових следбеника и истомишљеника додатно радикализују и дође до стварања нових организација.

Поред Хасана ал Бане треба споменути и великог муслиманског теолога **Сеида Кутбе** који је допринио да организација усвоји и поприми радикалне ставове док заговорници фундаментализма његове књиге *Знакови поред пута (Ma'alim fi al-tariq)* и у сенци Курана (*Fi dilal al-Qur'an*) сматрају водилом у свом радикалном поступању. Због својих ставова и писања, али и утицаја који је имао у самој организацији Муслиманска браћа, Сеид Кутаб је био прогањан, хапшен и затваран од стране египатског режима да би на крају 1969. године био и објешен одлуком египатског председника Насера, након чега постаје извор непрестаног слављења мучеништва на Алаховом путу.⁶⁵ О томе шта је крајњи циљ муслиманских екстремиста – стварање Уме која ће обухватити да цијело становништво на свијету живи у заједничкој држави – калифату говори и некадашњи ирански ајатолах Хомеини 1980. године гдје истиче: „ Ислам је један и недјељив, ми немамо други излаз него да формирамо универзалну исламску владу за јединствену исламску заједницу... Сва корупција која постоји је плод нације и национализма. Национализам је завјера запада. Они који мисле да су Иранци и да раде за Иран варају се. Појам нације и национализма нема исламску основу. Они су чак супротни исламу... Ми нисмо извршили револуцију за економију и комфор, већ за ислам, ми морамо извозити револуцију⁶⁶.

Религијски фундаментализам може да укаже на постојање скупа доктрина које утичу на друштвени живот и он не користи насиље у остваривању својих циљева, а када почне то

---

⁶⁵ Кутба је коштало живота то што је египатског председника Насера прогласио за многобошца и поставио задатак муслиманима да такав режим сруше уз употребу силе јер је за муслимана највећи гријех да призна политеизам

⁶⁶ Мијалковски. М., Одговор тероризму – Филип Вишњић, Београд, 2005, стр 33,

да чини прераста у екстремизам. Екстремизам није ништа друго него израз који означава дјело и идеологију која излази из друштвено прихватљивих оквира.

3. ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТИ И ЕКСПАНЗИЈА ВЕХАБИЗМА

3.1. Корјени вехабизма као вјерског покрета

О феномену вехабизма може се говорити са више аспеката али његови појавни облици данас су најизраженији у области безбједности.

Са аспекта безбједности, вехабизам је појава која данас представља глобалну пријетњу за човјечанство, док локално представља пријетњу за Исламску вјерску заједницу, јер као такав не заобилази ни један континент нити признаје идеолошке, националне ни вјерске границе. Вехабијска идеологија је од свог настанка па до данас, историјски посматрано, наишла на плодно тло у многим земљама и привукла много симпатизера и следбеника тако да њеним ширењем ван граница Саудијске Арабије увиђамо да бива прихваћена од стране многих муслимана широм свијета.

Гледајући да оствари своје геополитичке циљеве и економске интересе, Велика Британија и САД су као двије велике свјетске силе помогле током 20. вијека вехабијски покрет у Саудијској Арабији, не сагледаваши пријетњу у коју тај покрет прераста. Свера Хладног рата гдје су се горе наведене свјетске силе утркивале да финансијски помогну исламистичку борбу талибанских снага против Совјета у Авганистану (1979 - 1989) омогућиле су појаву Осаме бин Ладена и Ал Каиде⁶⁷.

Двоструки аршини западних сила у односима са исламским свијетом суочили су нас у 20. вијеку са великим бројем негативних последица, гдје прије свега мислимо на масовне терористичке нападе исламиста на Лондон, Мадрид, Њујорк.

---

⁶⁷ Примаков, Ј., - „Свет без Русије- чему води политичка кратковидост“ - ЈП Службени гласник, Београд, 2010 год, стр 35.

Постојбином ислама и његовог правца веџаизма сматра се Арабијско полуострво које се географски налази између Црвеног и Арапског мора и Персијског, Османског и Аденског залива.

Слика број 10 – Саудијска Арабија на Арабијском полуострву (извор слике - <http://www.infoplease.com/atlas/country/saudiarabia.html>)

На територији Арабије налазе се: **Бахреин, Јемен, Оман, Катар, Кувајт, Саудијска Арабија, Уједињени Арапски Емирати**. Наведене земље, осим Јемена, називају се арапским заливским државама и сматрају се најбогатијим земљама због свог великог богатства у виду лежишта нафте и плина у Персијском заливу.

Вехабијски покрет је добио име по вјерском учењаку **Мухамеду ибн Абдел Вахабу** (1703 - 1792) који је говорио да у Исламу могу постојати само два ауторитета – Кур`ан и Суна и то у оном облику како су их схватили, преносили и примјењивали прва три покољења следбеника Пророка Мухамеда. Велики број теоретичара се слаже да је ријеч о конзервативном и пуританском вјерском покрету који може бити одређен као фундаменталистички јер заговара враћање на основна и изворна исламска учења уз нескривену нетрпељивост према шиитима, суфијама и дервишима⁶⁸.

Мухамеду ибн Абдел Вахаб је у свом учењу у први план ставио и заговарао постулат заустављања урушавања исламског морала као и супростављање муслимана из Арабије, која се сматра колијевком ислама, страним утицајима прије свега турским и иранским (персијским) гдје се првенствено мисли на суфизам и шиитска учења.

Вехабије истичу и стављају у први план захтјев да сваки вјерник треба сам да тумачи Кур`ан и Суну као једине изворе ислама као и да исте дословно примјењује у свакодневном животу. Из овога произилази став да оригинална учења из Кур`ана и Суне морају бити очишћена од погрешних тумчења и новотарија која су се јавила током дугогодишње муслиманске историје. Вехабије тврде да они настављају укоријењене традиције, учења и дјела Салаф ас Салаха⁶⁹ које су такође неколико вијекова раније прије њих почели да заговарају и конзервативни учењаци ханбалијске правне школе, који су такође били заговорници традиционалног, изворног ислама. Из овог разлога заговорнике практикују враћања на изворни ислам називају и салафије (или у нашој језичкој варијанти селуфије).

Велики је број аутора, који изједначавају вехабизам и селефизам, али има и оних који праве разлике међу њима као што је чувени амерички исламолог **Хамид Адгар**. Он истиче

---

⁶⁸ Потезица. О., - Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007, стр40

⁶⁹ Божији предаци

да „ нема сумње да селaфијски начин мишљења има много присталица, а нема сумње ни у то да он има много заједничких тачака са вехабизмом... Међутим, нетачно је, неодговорно и опасно – посебно у клими после 11. септембра 2001. године – мијешати селaфије са вехабијама и стварати слику о америчким муслиманима према којој су они већина вехабије⁷⁰.

Веома је тешко направити јасну разлику између вехабија и селaфија. Припадници овог покрета или правца у исламу себе не доживљавају ни као селaфије ни као вехабије. Једноставно за њих постоји само укоријењено мишљење да постоји истински ислам који они слиједе и практикују, а не неко посебно учење у оквиру ислама. Ово мишљење имају многи Саудијци гдје је вехабизам званично призната религија. Краљ и оснивач Саудијске Арабије, **Абдел Азиз Ибн Сауд** у једном од својих говора 1935. године наводи следеће: „ Називају нас Вахабијун (вехабијама). Говоре да је вехабизам наша школа (мезхеб), као да је то посебна (вјерско-правна) школа. То је покварено и погрешно. То је пропаганда против нас, то су прљаве гласине. Ми немамо нови мезхеб или агиду (вјеровање). Наше вјеровање је оно које су имали часни и просветљени преци и поштујемо четири имама, Малика, Шафија, Ахмада ибн Ханбала и Абу Ханифу. Не правимо никакве разлике између њих. Наша агида (вјеровање) је она коју је обновио Шејх ул ислам Мухамед ибн Абдел Вехаб, она коју је он заговарао. Наша агида је утемељена на товхиду (једноставности Алаха), то је агида која је очишћена од свих новотарија⁷¹.

Следбеници вехабијског покрета прихватају поједине изворе исламског учења, али утемељење својих ставова налазе и у кључном дјелу Мухамеда ибн Абдел Вехаба које се назива **Књига о монотеизму** или изворно **Китаб ал Тавхид** који је поред овог написао и дјела Основи вјере (Усул ал Иман), Начини одласка на молитву (Абдал ал Маши ила ас Сал`ат) итд. Проучавајући његова дјела долазимо до закључка да је Мухамед ибн Абдел Вехаб био противник идолопоклонства и свих оних обичаја који су произишавали из тога (као нпр култ гробова светаца, грађење маузолеја и сл.), али и био је противник вјеровања која подржавају суфизам коме се оштро противио.

⁷⁰ Адгар.Х., - Wahhabism – A critical Essey, USA, str 70

⁷¹ Преузето према: Ханеф Ј. Оливер, Вахабијски мит, Трафорд Публиц.Лондон 2003, страна 89 док је књига доступна и онлајн на сајту www.thewahhabimyth.com

Због својих контраверзних ставова, вехабије се суштински разликују од других сунитских муслимана, што се огледа у њиховим схватањима и учењима. Тако, вехабије сматрају да је обавеза сваког вјерника да присуствује *салату* (заједничкој молитви) уз потпуно покоровање Алаху и његовим заповјестима и ако је не поштују постају невјерници и могу бити убијени. Друге сунитске правне школе сматрају да уколико вјерник почини гријех или не врши неку своју обавезу не постаје аутоматски невјерник. Друго, по вехабијама је невјерник сваки онај који тражи да посредује нпр. посјећује гробове светаца и моли им се да посредују у рјешавању њихових проблема, док друге сунитске школе не сматрају да је то „окретање леђа“ Алаху. Треће, по вехабијама невјерништво (куфр) и многобоштво је градња купола изнад гробова, посјећивање маузолеја, давање прилога за мртве.

Закључујемо да вехабије не прихватају ниједан вид иновације по питањима вјере и практиковања вјерске праксе. У вјерским молитвама забрањено је помињање Посланика или пророка јер је према изворном исламском учењу однос човјека и Бога директан без посредника, тако да све молитве морају бити упућене искључиво Богу. Њихово поимање молитви је да су оне кратке и једноставне и да се практикују у џамијама које немају никаквих орнамента и украса.

Муслимани који не практикују овај вид највише замјерају вехабијама у начину обављања молитвеног обреда који се разликује од начина који практикују традиционални сунити. Нпр, вехабије аминују наглас завршетак уводне куранске суре Ел Фатиха или рецимо дижу руке прије и после прегибања у намазу и после два реката молитве што не практикују вјерници који примењују хенефијску правну школу.

Вехабије најстроже забрањују слике, музику, алкохол, пушење, коцку, телевизију, позоришта и сл. па и коришћење традиционалних бројаница или чак и гласно јецање на погребима. Одбацивање Хамсе – амајлије, која се још назива „Фатимина рука“ или „Фатимино око“ која се носи широм арапског свијета ради заштите од урока, вехабије поткријепљују тврдњом да је ријеч о празновјерју и новотарији и да је Алах једини који може да их штити и чува.

Припадници вехабијске заједнице данас су препознатљиви у цијелом свјету по свом специфичном изгледу и начину одијевања, јер прописују скромност у одијевању као и

врсту одјеће која се треба користити. Скраћене панталоне, небријање браде, забрањене жене само су неке од одлика преопознатљивости следбеника овог правца.

Историјски посматрано, вехабизам као правац од самог почетка је био изложен критикама у исламском свијету због својих бескомпромисних ставова и осуђивања других муслимана који не практикују њихов вид ислама. Оштре критике долазе од стране суфија и шиија, али и од стране бројних припаника сунитске заједнице. Своје аргументе налазе у историјским чињеницама да су отац Мухамеда ибн Абдел Вехаба и други учењаци из Меке и Медине јавно одбацили и осудили његове идеје због којих је исти био принуђен да побегне из свог родног града Нецда.⁷²

Присутно је и мишљење да су присталице вехабијске заједнице нетолерантни, па чак и насилни према припадницима других вјерских учења у исламу, али и према другим религијама. Под овим вјерским изговором је крајем 19. и почетком 20. вијека настала данашња Саудијска Арабија, гдје су припадници породице Ибн Сауд и вехабије ширили своју власт. Саудијски краљеви, тј. наследници и потомци емира Ал Сауда и шејха ал Вахаба, су на овим постулатима успоставили своју власт у Арабији и себе поставили као заштитнике исламске вјере гдје је вехабизам званична религија.

3.2. Историјски развој вехабизма

Вехабизам као вјерски покрет је настао у друштвеној средини која је од свог постојања била искључиво дио муслиманског свијета. Појавио се у 18. вијеку и везан је за његовог оснивача Мухамеда ибн Абдел Вахаба.

Када се говори о области Нецд из које је поникао проповједник овог правца треба имати у виду да је ријеч о територији која је за то вријеме била одсјечена од других култура и цивилизација, ненасељена пустњска област коју су насељавали бедуини и неколико

---

⁷² Томе је потребно додати и осуде Мухамедовог рођеног брата Сулејмана ибн Абдел Вахаба који је такође одбацио идеје свог брата за кога је тврдио да нема довољно знања да се тиме бави.

породица који су били у међусобном сукобу око превласти над тим простором. Како је ријеч о номадском систему, основу система није чинио појединац, него група, тако да је појединац био само дио клана, више кланова сачињавало је породицу, а више породица племе. На челу сваког племена налазио се шеик или вођа који је представљао и водио племенско мишљење, доносио одлуке или кажњавао.

Како је Мухамед ибн Абдел Вахаб водио поријекло из клана Бани Синан своја прва вјерска образовања стиче у породици, гдје га је отац поучавао *ханбалијском Фикху* (правној науци) за коју је већ наведено да припада најконтравезнијем правцу у исламу, *тефсиру* (тумачењу Кур`ана ) и *хадисима* ( традицији о Посланику ). Био је и хафиз који је знао Кур`ан напамет.

Проширење знања Мухамед ибн Абдел Вахаб стиче у Медини, гдје се по први пут сријеће са дјелима Ибн Тајмије чији утицај ће бити пресудан у његовом даљем одређењу и визији коју је слиједио. На основу његовог утицаја Мухамед ибн Абдел Вахаб постаје заговоник исте идеје тј, повратка на начин, понашање и практиковање ислама. При томе се мисли на уважавање прве три генерације муслимана послје Пророка. Како је ријеч о учењаку чији су ставови од стране великог броја исламских теолога оспоравани, Мухамеду ибн Абдел Вахабу је привукао пажњу став Ибн Тајмије да муслимани могу да објаве цихад другим муслиманима чије понашање није у складу са Шеријатом, који је он сматрао исправним и потврђним. Као примреј, наводе се Монголи који су се преобратили у ислам, али га нијесу практиковали, већ су се руководили законима Џингис Кана.

Пропагирање својих ставова и ширење овог вида Ислама Мухамед ибн Абдел Вахаб наставља на својим путовањима, обилазећи муслиманска друштва тог времена гдје је локалним властима, вјерским поглаварима покушао да наметне свој став и вјеровање, што га је довело до осуде и жестоког отпора његовим идејима. Због тога је био принуђен да побјегне и уточиште за своје ставове потражи на другом мјесту. Овај тренутак се у историји вехабизма сматра пресудним из разлога што је сада већ давне 1744. године Мухамед ибн Абдел Вахаб успоставио контакт са Мухамедом ибн Саудом, старјешином племена Дарија (данашњи сјеверозападни дио Ријада, главног града Саудијске Арабије).

Већина теоретичара ислама сматра да је догађај из 1743. године, када је Мухамед ибн Абдел Вахаб упутио јавни позив муслиманима да се цихадом супроставе новотаријама и многобоштву, пресудан у формирању и стварању атмосфере линча која се приписивала овом исламском реформатору, будући да су његови ставови схваћени као позив на *свети рат* против других муслимана. Како је као своје највеће противнике имао своју породицу, прије свега свог брата Сулејмана који је чак и оружано покушао да заустави ширење вехабизма али без успјеха, Мухамед ибн Абдел Вахаб чини свој судбоносни корак ступајући у савез са Мухамедом ибн Саудом.

Заговорници метода који теже да дискредитују Мухамеда ибн Абдел Вахаба и његове идеје наводе разне тезе које најбоље описују њихове ставове, док их следбеници овог правца називају антивехабијском пропагандом.⁷³

Мухамед ибн Сауд је једини пружио уточиште Мухамеду ибн Абдел Вахабу из чијег ће се сједињења развити најконтраверзнији правац у исламу и то тако што су обојица увидјела обостране интересе. Ибн Сауд је добио дуго тражено вјерско утемељење своје политике на основу којег ће оснажити свој утицај и владавину у Неџду, док је Абдел Вахаб добио политичку подршку за ширење свог утицаја на Арапском полуострву. Веза вехабизма и породице Сауд⁷⁴ трајала је дуже од два и по вијека и могло би се рећи да је нераскидива јер је породица Ибн Сауд припадала великом арапском племену Бани Анајза и само је потврђена 1744. године браком сина Мухамеда ибн Сауда и кћерке Мухмеда ибн Абдел Вахаба чији ће потомци касније књигом и мачем постати владари читавог Арабијског полуострва⁷⁵ И данас ове двије породице дијеле власт у Саудиској Арабији на начин што су директни потомци породице Абдул Вахаба одговорни за питање вјере и духовно вођство, док су припадници породице Ибн Сауд одговорни за управљање државом. До сада су највећи вјерски ауторитети у Саудијској Арабији били потомци Мухамеда ибн Абдула Вахаба.

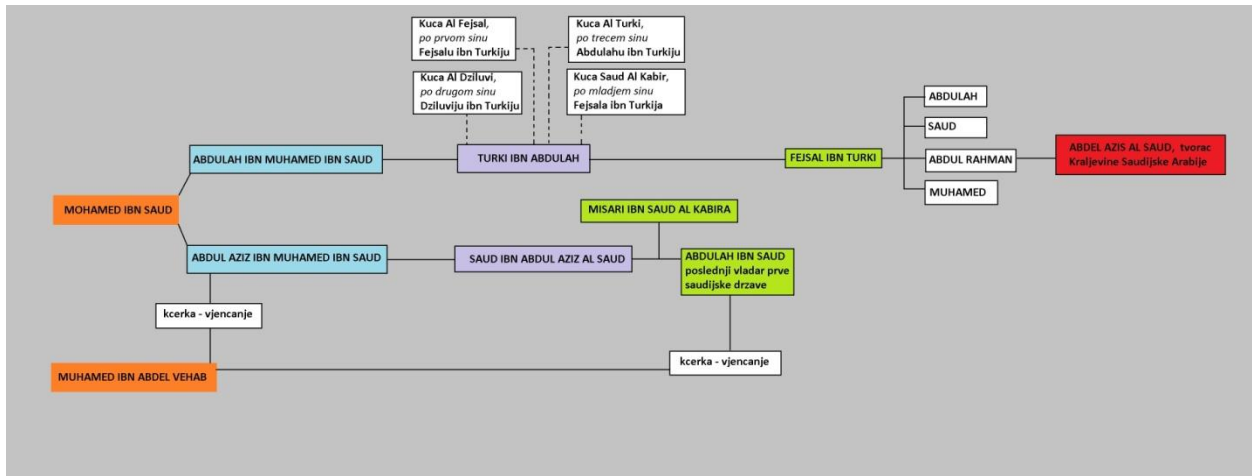
---

⁷³ Више у:Потежица. О., Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007., стр 76-78

⁷⁴ Владајућа династија у С.арабији добила име по оснивачу Мухамеду ибн сауду

⁷⁵ Потежица. О., - Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007., стр 80.

Слика број 11 – Родослов породица Ибн Сауд и Абдел Вахаб (извор слике -аутор)

Користећи насталу ситуацију, тј. придобијајући Мухамеда ибн Абдул Вахаба и његову идеологију, Мухамед ибн Сауд и његови потомци успјели су да наметну своју власт у Неџду, да освоје Меку и Медину и управо на постулатима овог учења успјели да изграде легитимитет своје династије и државе. При томе су се искристалисали следећи основни вјерски ставови:

- Сви предмети обожавања осим Алаха су лажни
- У молитви је забрањено призивање светаца, анђела или Пророка Мухамеда што се све сматра многобоштвом
- забрањено је завјетовање неком другом бићу осим Алаху
- невјерник је сваки онај који пориче да се све догађа по Алаховој вољи и замисли
- невјерник је онај који примјењује знање које није засновано на Кур`ану, Сунни и шеријатским законима исл.

Не постоји вјеродостојан податак када је почео да се користи израз вехабијски покрет, јер га присталице овог покрета сматрају непримјерним и злонамјерним и приписују га Османлијама.

Сам државни модел који је користио оснивач династије Сауд примјењује се до данас, тако да је држава утемељена на изворним исламским принципима тј. Кур`ан је њен устав, а Шеријат њен закон.

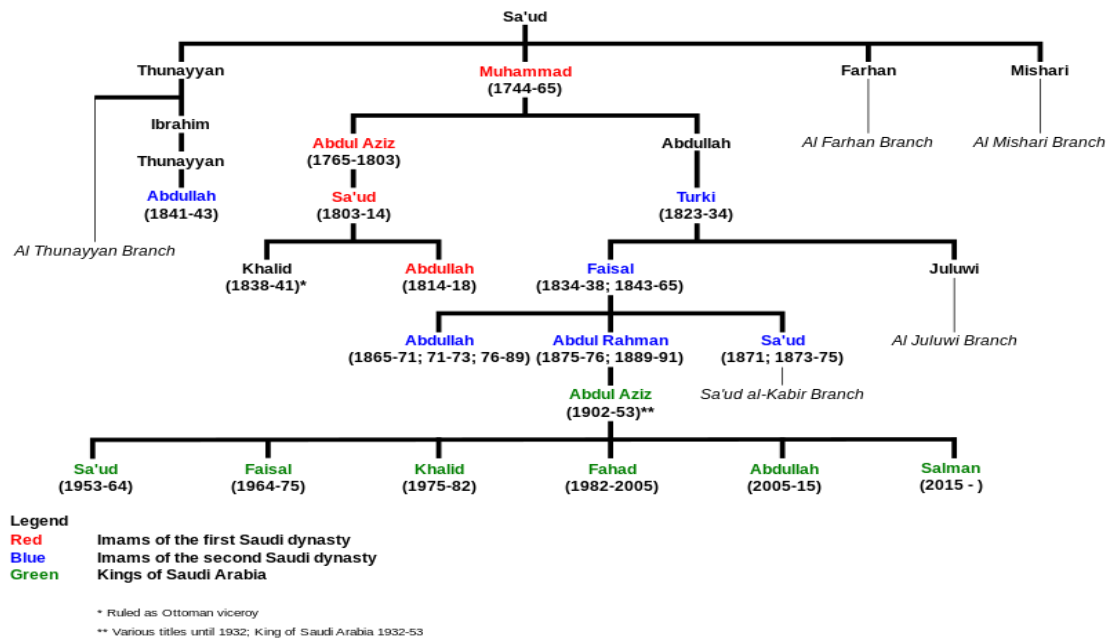
Након смрти родоначелника династије Сауд, Мухамеда ибн Сауда, на престо долази његов син имам Абдул Азиз ибн Мухамед ибн Сауд (1765-1803) који је проширио своју власт у Неџду. Ширење вехабијског учења, уз константно ширење територије, наставља и трећи родонаследник династије Сауд, син Абула Азиза, имам Сауд ибн Абдул Азиз ал Сауд (1803-1814) који је остао познат по томе што је освојио Меку и Медину и преузео на управљање та два света исламска града од Отоманске империје. Након освајања Меке и Медине, вехабије су кренуле у уништавање свих светилишта, маузолеја, као и гробнице Фатиме ал Захре, најмлађе кћерке Посланика Мухамеда и његове прве жене Хатице. Тежили су да униште и гробницу Посланика Мухамеда, али су одустали услед поновног јачања Отоманске империје и побуне локалног становништва. Овај потез имама Сауда до те мјере је разбјеснио Отоманску империју која није могла да дозволи да вехабијски ратници држе под својом контролом ова два света мјеста, тако да је она под вођством Мухамеда Али-паше 1812. године повратила превласт. Вехабити ће тек 1925. године повратити под своју власт Меку и Медину.

Као што се може приметити, вехабизам се у складу са својом вјерско – политичком суштином, у првим деценијама свог постојања крајем 18. вијека испољио и као специфични ослободилачки покрет, јер је на Арабијском полуострву тада започета борба против турске власти⁷⁶.

Почетком стварања Друге саудијске државе сматра се тренутак поновног уздицања породице Ибн Сауд коју обнавља син Абдулаха ибн Мухамеда ибн Сауда, емир Турки ибн Абдулах који премјешта сједиште нове саудијске државе из Дарије у Ријад који је и данас главни град Саудијске Арабије.

---

⁷⁶ Потезица. О., - Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007, стр88/89

Слика број 12 – Кућа Сауд (извор слике - www.en.wikipedia.org/wiki/House_of_Saud#/media/File:House_of_Saud_rulers.svg)

Сукобе унутар династије током 19. вијека подстицала је Отоманска империја, све до почетка 20. вијека када је почела да слаби на арапском тлу. Новонастала колонијална сила Велика Британија је у Абдел Азиз ал Сауду видјела савезника у остваривању својих циљева јер су обоје имали истог непријатеља, тј. Отоманску империју. Даљи развој догађаја је потврдио да су Британци имали пресудан утицај на формирање и стварање вехабијске државе, што је потврђено Уговором из Џеде (1927 година) којим је Велика Британија постала гарант апсолутне власти Абдел Азиз ал Суада⁷⁷. Овим уговором је створена држава која је 1932. године промијенила свој назив у Краљевину Саудијску Арабију.

Поред Саудијске Арабије вехабизам је званична религија и вјерско учење у Катару гдје се од 1868. године на власти налази династија Ал Тани која потиче из клана Ал Мадид, племена Бани Тамин коме је и Пророк припадао.

⁷⁷ Краљ Абдел Азиз ал Сауд је имао 47 синова и 11 ћерки и више од 20 жена. Синови овог краља почев од Сауда (1953-1964), Фејсала (1964-1975), Халида (1975-1982), Фахда (1982 – 2005), Абдулха (2005-2015), Саламан (2005 -) се и даље смјењују на пријестолу ове краљевине.

Стална борба свјетских сила да наслиједе Отоманску империју на подручју Блиског истока и Балкана није престала ни данас.

3.3. Вехабизам и његов утицај на исламске фундаменталистичке идеје данас

Породица Ал Сауд, након успостављања апсолутне власти и формирања краљевине Саудијске Арабије, кренула је у реализацију циља стварања калифата у регијама са доминантним муслиманским становништвом са претензијом да се та доминација прошири на цио свијет. Овако, свакако, не би било могуће да династија Ал Сауд није учврстила везе између државног и вјерског елемента и на тај начин ставила под своју контролу све области друштвеног живота.

Идеја вехабизма извршила је сама по себи велики утицај на бројне исламске вјерске покрете, покренувши их у борбу за стварање националних држава и обнову вјере у оном облику како се она изворно пропагирала. Већина аутора наводе да је Запад, директно или индиректно, имао велики утицај на муслиманско друштво у цјелини, јер су изазови садашњице директно уперени против инсистуција ислама.⁷⁸ Како су историју ислама 19. и 20. вијека обиљежили периоди потлачености, борби за независност и револуције, савремено доба је заправо реакција на све претходно, уз учвршћивање вјерских схватања.

Како се сам појам *исламски фундаментализам* почео користити у пракси тек крајем 20. вијека за описивање вјерских покрета који заговарају враћање на исламска изворна учења и праксу, обнављање вјере у њеном изворном облику заговарају савремени фундаменталисти. Они се разликују од конзервативаца јер теже враћању на вјеру и праксу предака, држећи се дословне интерпретације Кур`ана и Суне Посланика Мухамеда, заговарајући тезу да сви проблеми исламског свијета произилазе из секуларизма тј. из неспровођења Божјих закона. Требало би приметити и да се овом појму даје негативна

---

⁷⁸ Еспозито. Ц. – „Оксфордска историја ислама“ - ИК Клио, Београд, 2002. стр 578

конатација само кад има исламски предзнак, што није случај када се говори о хришћанском или неком другом вјерском покрету или учењу.

Све већи је број оних који у свакодневной пракси, било у јавном животу, медијима и слично користе термин **исламизам**⁷⁹.

Исламизам се најчешће описује као идеологија заснована на политичкој интерпретацији ислама, која инсистира на томе да ислам није само вјера, већ и политички систем, тако да исламизам заговара примјену исламског права и учења у организацији државе и њеној политици као и функционисању правног система те државе који мора бити у потпуности утемељен на Шеријату⁸⁰.

Појмови *исламски фундаментализам* и *исламизам* често се преплићу и међусобно су повезани. Анализирајући савремене исламистичке покрете и групације увиђамо да већина њих, поред стварања јединствене исламске државе – Калифата, заговара повратак на првобитна исламска учења и „чишћење“ вјере од новотарија, док је велики број и оних који говоре о неопходности политичке реинтерпретације изворних исламских учења и традиције.

Циљ вехабија и исламиста је у суштини исти, само се разликују у начину како га остварити. Вехабије се оштро противе и супростављају идеји да муслимани учествују у било којем виду „западњачких активности“, већ да се насупрот томе ангажују у основним исламским обавезама као што су ширење вјере или цихаду. Такође вехабије рађе заговарају и промовишу Шеријат, него идеју о успостављању исламске државе по истим начелима само употребом политике тј. користећи политичка средства, а не борбу.

На основу претходно поменутог, савремени вехабизам је вјерско увјерење које у потпуности негира политику, те примат даје вјери, тј. исламу. Своје најјаче упориште и најснажнији утицај вехабизам испољава на Блиском истоку, док његова тежња ширења остаје Јужна Азија гдје живи највећи број муслимана на свијету.

---

⁷⁹ По први пут своју примјену добија у Француској у 18. вијеку док рецимо Жил Кепел у својој књизи „Дихад- На трагу политичког Ислама“ сматра да је овај појам своју примјену у савременом добу почео да поприма послвије Првог заливског рата (1990/91 године)

⁸⁰ Потежица. О., - Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007, стр 113

Вехабизам као сунитска реакција на ширење суфизма и шиизма сматра исте јеретицима и отпадницима тако да је у многим исламским земљама вехабизам као покрет и учење недозвољен.

Утицај вехабијских идеја на ислам је и данас велик тако да су се у савременом добу јавиле вјерске групације и покрети са сличним учењима које су настале независно од вехабизма, али на истим вјерским основама као и вехабизам. За неке од савремених и најважнијих оваквих групација се сматрају: „Муслиманска браћа“, *Цамат –е- Ислами*“, „Хизб ал Тахир“, „Талибански покрет“, „Ал Каида“, „Хамас“ и друге. Упоређивањем ових покрета, увидјећемо одређене сличности са вехабијама када су у питању њихове основне идеје и циљеви.

Муслиманска браћа

Египатска организација „Муслиманска браћа“ дјелује у скоро свим арапским земљама и представља сунитску најутицајнију организацију која се јавила у новијој историји. Основана је 1928. године у Исмаилији и њен оснивач је учитељ Хасан ал Бана.

Увидјевши да је неопходно да имају политичку власт, ова организација је од самог свог оснивања била изложена разним критикама и забранама што потврђују сцене масовних демонстрација на улицама египатских градова. Од свог настанка до данас, организација је претрпјела велике промјене, од тога да је у самим почецима била драстично милитантнија до данас када је окренута умјереном исламизму. То је допринијело да су се њени радикални следбеници временом издвајали из саме организације и стварали нове екстремистичке покрете. Тако нпр. из „Муслиманске браће“ јавили су се покрети „Исламска група“ (Ал гама ал Исламиа) и „Такфир вал Хиџра“ и друге.⁸¹

---

⁸¹ Оно што карактерише њену особитост јесте чињеница да је ова организација веома распрострањена тако да у Бахреину дјелује под именом „Исламско друштво ал Менбар“, у Јордану као „ Исламски фронт акције“, у Ираку је „ Ирачка исламска партија“, у Израелу под именом „Исламски покрет“, у Либији „ Ал Цама ал Исламиа ал Либија“, у Тунису „Ал Нахда“ итд. Међу најпознатијим лидерима „Муслиманске браће“ је Сајде Кутуб којег је председник Египта Насер погубио због својих ставова и тежње за рушењем власти у Египту и успостављање Шеријата.

Хамас

Хамас⁸² (у преводу палестински „Исламски покрет отпора“) настао је у Гази 1987. године као дио огранка организације „Муслиманска браћа“. Оснивач Хамаса је шејх Ахмад Јасин који је био идејни вођа овог покрета и који је након првог већег сукоба Палестинаца са Израелом из 1989. године био заробљен и осуђен на доживотни затвор из којег је 1997. године ослобођен. Готово сви лидери или утицајни чланови Хамаса су ликвидирани путем атентата од стране Израела, укључујући и његовог оснивача Ахмада Јасина.

ХАМАС је остао најдисциплинованија палестинска организација, а оружане акције временом постају јасније када их изводе различите ћелије на локалном нивоу, најчешће мотивисане осветом због израелског циљаног убијања или војних операција⁸³. После смрти чувеног палестинског лидера Јасера Арафата 2006. године, „Хамас“ је успио да на изборима одржаним исте године освоји апсолутну већину у палестинском парламенту што ће већ следеће године резултирати великим сукобима услед којих појас Газе пада под контролу Хамаса, а Западна обала под контролу палестинског председника Махмуда Абаса.

Велику популарност Хамас дугује својим добротворним активностима које се манифестују у изградњи болница, исламских банака, медреса, школа, џамија и слично, уз велику новчану помоћ донатора из Саудијске Арабије⁸⁴. Међутим, оно што је започео шејк Јасин 1987. године, кроз образовање, литературу и проповиједање у џамијама, последице тридесет година је резултирало војском младих, агресивних бораца који се сматрају синовима ислама са једним циљем, а то је да се боре за ислам⁸⁵. Демографски чиниоци данас представљају велику предност овог покрета.⁸⁶

---

⁸² акроним од Хераклат ал Нугавама ал Исламија одатле изведеница Хамас

⁸³ Видети Larzilliere, Penelope: 'Le Martzr' Palestiniens, nouvelle figure d'un nationalisme en echec, in „Israéliens et Palestiniens: La Guerre en partage“ Paris, 2003, p. 80–109

⁸⁴ Најпознатији Хамасов исламски центар је „Муцама“ из Газе који је основан давне 1973. и који сачињава више образовних, здравствених и др. институција

⁸⁵ Извор - <http://www.odbrana.mod.gov.rs>

⁸⁶ Само у Гази 70% становништва има мање од 25 година.

Талибански покрет

Овај конзервативни покрет рођен је у руралном дијелу Авганистана и био доминантан цијелим овим простором у периоду од 1996. године до 2001. године. Његов оснивач и вјерски лидер био је Муллах Омар. Ријеч је о покрету који је настао на суровим племенским обичајима Паштуна⁸⁷ уз радикално учење које се испрва почело примјењивати у Пакистану у избјегличким камповима гдје су биле смјештене афганистанске избјеглице и гдје су оформљене импровизоване школе са циљем проповједи.

Док су били на власти у Авганистану, тј. све до савезничке инвазије 2001. године на ову земљу, талибани су примјењивали најрадикалнији Шеријат уз мноштво забрана које је спроводила и бринула о примјени формирана „вјерска полиција“ или Мутава`а. Основу за своје дјеловање и овакав вид поступања талибани су нашли у вехабијским учењима, али за разлику од њих нису уништавали гробове светаца. Посебно су остали упамћени по рушење статуа Буде 2001. године у Бамијану, а које су представљале културно наслијеђе цијелог човјечанства.

Карактеристично је савезништво које је започето 1996. године између Муле Мухамеда Омара и лидера Ал Каиде Осаме Бин Ладена након његовог повратка из Саудијске Арабије и Судана у Афганистан. Утицај талибана нису умањили ни порази које су доживјели од стране западних сила и НАТО алијансе 2001. године, будући да и даље контролишу велике дјелове авганистанске државе и данас са претензијом даљег ширења.

Џамат-е-Ислами

Када је ријеч о индијском потконтиненту, једна од најкарактеристичнијих фундаменталистичких организација на тим просторима је Џамат-е-Ислами (Исламска Партија).

Оснивач ове организације је исламски мислилац Сајед Абдул Ала Маудуди који је живио и радио на индијско-пакистанском потконтиненту. Маудуди је био противник колонијализма и заговорник идеје да је за пропаст ислама у Индији одговорно прихватање неисламских

---

⁸⁷ Највеће етничке групације у Афганистану

обичаја и иновација у пољу вјеровања. Брзо је напустио покрет познат под називом Муслиманска лига и 1942. године основао Исламску странку (Jamaat-e-Islami) која ће под његовим вођством постати једна од важнијих политичких партија у тада младој држави као што је био Пакистан⁸⁸. Иако је Пакистан био муслиманска држава, Маудуди је тежио да се она изгради као исламска држава јер би таква држава била утемељена на идеологији тј. Кур`ану и Сунни.

Чланови ове организације су посвећени искључиво Богу јер су сматрали да је Божји закон супериорнији од било ког закона успостављеног од стране човјека и таквог поретка који човјек заговара. Ова организација је блиско повезана са „Муслиманском браћом“, „Хамасом“, „Рифахом „ и др. Према Маудудију свјетовна власт има функцију Божјег намјештеништва на земљи. Спровођење Божје воље није у рукама појединца, већ цијеле заједнице, док је владар, био он султан или краљ, увјек одговоран, не само Богу, већ и народу.

Хизб ут Тахрир

Политичка организација Хизб ут Тахрир је настала 1953. године у Јерусалиму и њеним оснивачем се сматра Такиудин ал Набхани, кадија који је цио живот посветио јачању ове партије.

Ова организација се залагала и залаже за уједињење свих муслимана у једну државу - калифат, у којој би владали шеријатски закони. Присталице ове организације сматрају да је обнављање калифата исламска света дужност уз одбацивање демократије и свих видова западног утицаја.

Због својих тврдокорних ставова и експанзије, неке земље су забраниле дјеловање ове партије или је ставиле на листу терористичких организација, као нпр. Русија, и велики број арапских земаља, искључујући УАЕ, Јемен и Либан. Одмах по оснивању државе Израел, оснивач ове организације, као и велики број његових следбеника, бивају протјерани у сусједни Либанон. Његови националистички ставови садржани су у његовој књизи „Порука Арапа“ из 1950. године, у којој је ал Набхани увидио разлоге

---

⁸⁸Извор - <https://jamaat.org/en/>

неуспостављања иламске државе и дефинисао круцијалне проблеме које треба отклонити и то:

- *утицај неисламских култура и идеологија које се шире у муслиманским заједницама*
- *образовни системи нису у складу са исламском традицијом јер су успостављени од стране колонизатора*
- *развој културе и умјетности (филм, позориште, музика сматрају се немуслиманским)*
- *муслиманска друштва не живе у складу са исламским учењем*
- *демократизација муслиманских друштава.*

Наведене и друге организације помажу да се разумије мјесто и утицај вехабизма на савремена политичка, верска и безбедносна збивања. Ријеч је о покрету са изразитим трендом ширења чије се активности крајем 90-тих година прошлог вијека уочавају на Балканском полуострву гдје су припадници овог покрета учествовали у ратним дешавањима.

Доследне вехабије, односно салафије, противници су савременог политичког ислама и у потпуности одбацују сваки облик политичке идеологије, дајући примат вјери у њеном изворном облику. Однос вехабијских учења и вјерског насиља и даље остаје у средишту пажње јавног мњења и оних који изучавају ислам и прате кретања у исламском свијету. Вехабије се данас највише дијеле управо по питању да ли је дозвољено коришћење силе како би отпадници , невјерници и иновјерници били преобраћени у ислам⁸⁹ .

На ширење овог покрета није остала имуна ни Чеченија, Дагестан, Сјеверни Кавказ, Азербеџан, па ни православна Грузија. Када је ријеч о вехабијској држави Саудијској Арабији, огромни приходи које убира од нафте створили су од ове државе центар одакле се шири вехабијска идеологија, при чему је новац кључна полуга растућег утицаја

---

⁸⁹ Потезица. О., - Вехабије између истине и предрасуда, ИП Филип Вишњић, Београд, 2007, стр 140

вехабизма. Грубе процјене говоре да је Саудијска Арабија у протеклих 25 година потрошила више од 100 милијарди долара на пропагирање овог покрета. Сматра се да ће тај тренд расти с обзиром на цијену нафте на свјетском тржишту.

У сваком случају, оно што је историјска чињеница јесте да је вехабизам из малог локалног покрета у току два вијека прерастао у глобални феномен данашњице.

3.4. Дјеловање Краљевине Саудијске Арабије на ширењу вехабијског вјеровања и учења

Саудијска Арабија заузима изузетну геостратешку позицију и представља важан фактор у регулацији односа на Блиском истоку, али и на глобалној сцени.

Нови краљ Саудијске Арабије, Саламан, преузео је престо крајем јануара 2015. године на дан смрти свог полубрата Абдулаха, поставши не само владар свете земље, већ и чувар двије највеће исламске светиње Велике Џамије у Меки и Пророкове Џамије у Медини.

Осим доминацијом над Саудијском Арабијом, замисао породице Ибн Сауд од њиховог родоначекника па до данас је остала непромјењена, а то је успостављање Калифата и ширење идеје вехабизма, најпре на регије са доминантним муслиманским становништвом, а затим на цио свијет.

Вехабизам који исповједа више од четвртине становника Саудијске Арабије представља доминантну форму ислама у тој земљи и свакако ужива велику финансијску помоћ државе. Та помоћ је расла упоредо са економским успоном Саудијске Арабије. Управо из ових извора вехабијско учење успијева да се наметне креирајући имиџ друге свјетске религије ислама. Међутим, и поред нераскидивих веза вехабија и краљевске породице Сауд, треба истаћи и постојање присталица екстремне верзије овог учења које сеprotиве технолошком напретку Саудијске Арабије и партнерству са САД коју сматрају немуслиманском земљом и главним савезником Израела. Присталице ове идеје имају подршку међу моћним и богатим симпатизерима и финансијерима који дјелују ван оквира државне политике. Ове тензије по први пут избијају на површину 30-тих године прошлог

вијека када је краљ Ибн Сауд изгубио контролу на *икванима*⁹⁰ чије поимање вехабизма није могло да прихвати појаву телефона, аутомобила и сл.

Развој вехабизма није могао доживјети свој процват без подршке великих сила, у првом плану Велике Британије, да би ту улогу у новијој историји преузела САД која ће од овог покрета направити употребљиво оружје сопствене политике.

Сарадња Саудијске Арабије и Запада почиње да се развија 30-тих година прошлог вијека када се ова краљевина нашла на рубу стечаја, јер је једини приход који је до тада остваривала био од хација који су посјећивали света мјеста Меку и Медину. Увидјевши колапс своје економије, краљ Абдел Азиз је дозволио западним компанијама да експлоатишу нафту и на тај начин учврстио своју државну политику, ојачавајући истовремено економију ове земље⁹¹.

Сматра се да се вјерници први пут сусријећу са вехабијским учењем по доласку на хацилук гдје су их спремно чекале присталице овог покрета које су ширили своју визију ислама и усмјеравали их на „прави пут“. Овакви ставови првенствено су били наметнути сиромашном слоју муслиманског становништва. Спровођење исламизације друштва и стварање Калифата не би било могуће без моћне финансијске потпоре првенствено Краљевине Саудијске Арабије која са великим резервама нафте има могућност утицаја на свјетску политику и економију. Располагање нафтом као стратешким ресурсом омогућава оном ко је посједује одличну преговорачку позицију. При томе, Саудијској Арабији од чијих огромних резерви нафте зависе витални сегменти америчке привреде, прећутно се одобрава ширење вехабизма.

Међузависност Саудијске Арабије и САД је нарочито видљива након напада на Њујорк 2001. године када је породица Ибн Сауд протјерала Ал Каиду из Саудијске Арабије чији су припадници своје уточиште затим нашли у Пакистану. Велики дио новца добијен продајом нафте улаже се у бројне организације које пропагирају вехабизам, граде се

---

⁹⁰ Племенска милиција

⁹¹ Мисли се на компанију Стандард ојл која се данас назива Шеврон коју је основао амерички милионер Рокфелер.

цамије и образују нови имами који се шаљу у вехабиске образовне центре да наставе са ширењем својих учења.⁹²

Треба истећи чињеницу да је главни међународни проповједник вехабијског учења „Организација Исламске конференције“ (арапски: المؤتمر الإسلامي المنظمة Munazzamat al-mu'tamar al-islāmī; енглески: Organization of the Islamic Conference). Заговорник њеног стварања је била Саудијска Арабија 1969. године. Ријеч је о првој организацији на вјерској основи њених чланица која данас броји 57 држава и 5 држава посматрача са својим сједиштем у Цеди. У чланице посматраче спадају Русија, Тајланд, Централноафричка Република и БиХ⁹³. Блокиране чланице су Индија и Филипини, док је Занзибар повукао своје чланство 1993. године. Одмах по оснивању, организација је добила политички карактер који се огледа у помоћи свим муслиманима и муслиманским државама у остваривању њихових интереса.⁹⁴

После терористичких напада у САД 2001. године, односи између Саудијске Арабије и САД су ушли у сферу размимоилажења. Тако је Саудијска Арабија 2013. године одбила понуду да уђе у Савјет безбједности УН. Одлука америчког председника Барака Обаме и његове администрације да одбије да војно интервенише у Сирији, зашта се залагала Саудијска Арабија,⁹⁵ допринела је томе да званичници Ријада практично и не крију да су им ближе радикалне струје у америчкој републиканској партији од демократа.

Као и све велике државе, Саудијска Арабија није остала имуна на унутрашње подјеле и сукобе унутар владајуће елите, јер је један дио ње благонаклоно и са симпатијама гледао на формирање Исламске државе и њено схватање селефизма. Истовремено, садашња званична политика и реторика коју спроводи Саудијска Арабија према Исламској држави

---

⁹² Улогу Саудијске Арабије у ширењу вехабизма описује следећа изјава бившег америчког амбасадора Ричарда Холбрука: „... Мислим како је једна од трагедија ове приче то да Саудијска Арабија извози своје проблеме тако што финансира исламске школе широм исламског свијета. Ја сам их видео у Узбекистану, неколико година пошто је Узбекистан постао самосталан, у градовима као што су Ташкент и Самарканд, у којима су Саудијци финансирали такве школе у којима се уче Кур'анске студије и у којима су одвојени разреди за жене, а гдје се изучава само света књига Кур'ан-„, Трифуновић.Д.,- „Нови облици тероризма у БиХ“ – док.дисертација, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, 2007.,стр 223.

⁹³ БиХ је добила статус посматрача на 7 Самиту ОИЦ, у Казабланци. 7/12/1994. године

⁹⁴ Према грубим процјенама обавјештајних служби, саудијска популација на иностраним рачунима широм свијета посједује преко 850 милијарди долара. При томе је потребно имати у виду да се за улагање у вехабизам издваја десет дио овога износа.

⁹⁵ Поред Саудијске Арабије, за војну интервенцију САД залагали су се Катар и Турска

је веома оштра, што се објашњава чињеницом да Исламска држава доводи у питање легитимитет ове породице.

Како моћ и целокупно богатство у Саудијској Арабији контролише више од 2000 чланова породице Сауд⁹⁶, садашњи краљ Салман и највиши принчеви не могу са сигурношћу да процене ко се искрено залаже за државни вехабизам и савез са САД, а ко би био спреман да подржи било који вид екстремистичког преврата у тој земљи. Најновији позиви породице Ибн Сауд који је упутила САД да ангажују своје трупе у копненим борбама са Исламском државом вођени су бригом да Иран не овлада простором Ирака.

3.5. Експанзија вехабизма у свијету – глобална карта ширења и распрострањености

Као реакција на исламски тероризам и екстремизам који у новије вријеме потреса Европу, усвојена је стратегија коју је са западним земљама потписала и Русија, чији је службени назив „ Рат тероризму“. Под њом се подразумијева да је западни свијет у сталној спремности да се одупре евентуалном покретању тзв. Светог рата или Џихада.

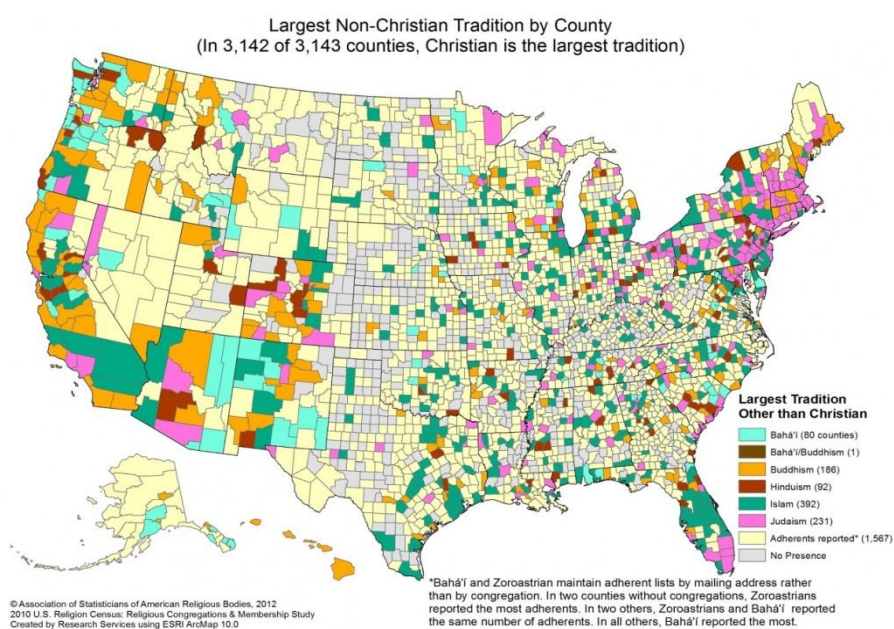
Ислам се у САД јавио још почетком 16. вијека када су на тлу које је до тада припадало индијанским племенима доведени колонизовани Европљани, следбеници ислама који своје корјене вуку са простора претежно насељеним муслиманским становништвом. Поред Европљана и њихове колонизације, важну улогу за долазак ислама на америчко тло имали су и црни робови који су довођени са простора Африке, а који су били муслиманске вјероисповјести. Данас САД насељава око 7 милиона муслимана, уз повећање њиховог броја условљено свакодневним приливом нових имиграната из Азије и Блиског Истока. Крајем 20. вијека на територији САД је постојало више од 1200 исламских центара са џамијама. Док међу муслиманима САД доминирају Афроамериканци (око половине

---

⁹⁶ Укупан број чланова породице сауд броји више од 15000 чланова

следбеника ислама), слиједе имигранти из Пакистана и Индије (25%), Арапи (15%) и остали.

Велики је број фактора који су допринијели и доприносе ширењу ислама у САД. Главни заговорник доласка веџабизма на америчко тло је свакако Саудијска Арабија и њене владине агенције чијим је донацијама изграђен велики број исламских центара и образовних школа. У овим установама пропагира се искључиво веџабијско учење и ислам је у њима приказан као једина права религија док се за све остале тврди да су лажне⁹⁷

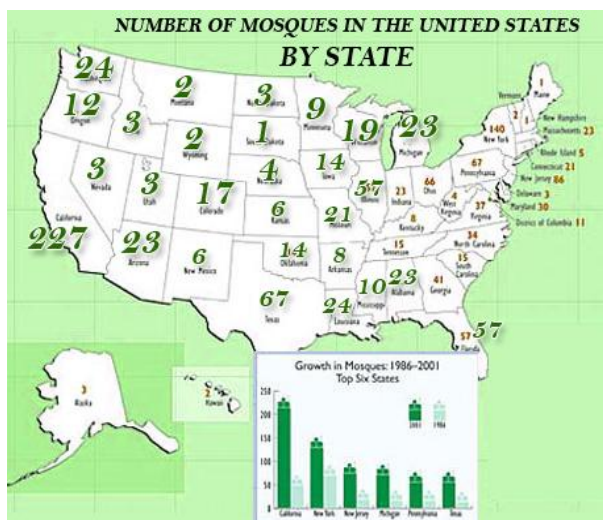

Слика број 13 – Мапа распрострањености нехришћанских религија у САД (извор слике - <http://www.columbusglobes.com/blog/2016/04/11/religion-in-america/>)

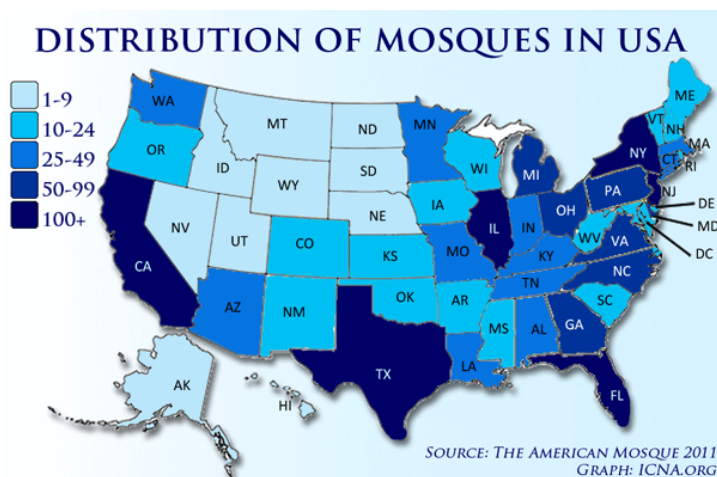
Користећи хуманитарне организације и преко разгранате мреже радикалних имама, Саудијска Арабија шири веџабизам на простору САД, док су џамије изграђене њиховим новцем мјеста гдје се окупљају следбеници овог радикалног учења. Такође, пропагирању веџабизма у САД доприносе и други фактори. Прилив великог броја имиграната који не

⁹⁷ Трифуновић.Д., Стојаковић.Г., Врачар.М., -„Тероризам и веџабизам“ - ИК Филип Вишњић, Београд, 2011, стр134

желе да прихвате живот у мултикултуралној заједници као што је САД доводе до тога да се исти организују у стварању изолованих, етнички чистих заједница, у којима се пропагира ислам у форми вехабизма. Велика новчана средства која се издвајају за пропагирање вехабизма делују веома привлачно за млађу популацију. Томе треба додати и недостатак одговарајућег исламског естаблишмента у САД. Имајући у виду наведено, САД су у немогућности да се супротставе вехабијском ширењу на својој територији, како би пропагирањем традиционалног ислама умањили утицај вехабијског учења.

Слика број 14 – распрострањеност џамија у бројкама у САД (извор слике - http://www.allied-media.com/muslim_americans/muslim_american_demographics.html)

Слика број 15 – Распрострањеност Џамија у САД (извор слике - http://writingtw.blogspot.hu/2014_06_15_archive.html)

Кавказ је други регион после САД гдје је примијећена „галомирајућа“ експанзија радикалног вехабијског учења. Иако се налази на граници Европе и Азије и представља засебну географску цјелину, од распада СССР-а регион Кавказа чине три државе: Руска федерација, Грузија и Азербејџан, док је под руским суверенитетом Сјеверни Кавказ. Велика богатства природних ресурса и његов географски положај довели су до тога да је Кавказ данас изузетно политички нестабилно подручје. Етнички мозаик Кавказа свједочи да је ова регија под утицајем великог броја миграција и инвазија око којег су се сукобиле и данас се сукобе многе силе. Након распада СССР-а, када је дошло до формирања нових држава, створила се повољна ситуација за успон сецесионистичких и радикалних покрета и то посебно у области Сјеверног Кавказа.⁹⁸

Слика број 16 – Геополитичка карта Кавказа (извор слике - <http://www.info-ks.net/clanak/36905/kavkaz-granica-izmedu-evrope-i-azije>)

Кавказ спада у регију чије је становништво подложно манипулацијама „руских вехабија“ јер је погодно тло гдје се преклапају номадско и степско становништво погодно за вјерску манипулацију.⁹⁹

⁹⁸ Према анализама доступним јавности процјењује се да је у последњих 20 година у Русији у ислам прешло око 6000 Словена, и они се налазе под контролом руских безбједносних служби.

⁹⁹ Тако, председник Чеченије Рамзан Кадилов истиче: „... Позивам власти да забране све радикалне партије, покрете и групе. Не могу се дијелити преступници на добре и лоше. Циљ „најбољег“ екстремисте је да направи злочин и да привуче пажњу на себе. Без обзира колико имитирали вјернике терористи нису ни муслимани ни хришћани. Ми смо у Чеченији уз помоћ федералних органа из коријена ишчупали вехабизам и

Долазак вехабизма на подручју Кавказа везан је за његову улогу у будућности, а то је стварање Исламског калифата, будући да тај регион насељава већинско муслиманско становништво. Ову идеју су финансијски помогли Саудијска Арабија, Пакистан, Иран и Афганистан. У прилог наведеном сведоче два чеченска рата и догађаји попут терористичких напада изведених од стране чеченских вехабија. То су, пре свега: убиство чеченског председника Ахмата Хаџи Кадирова,¹⁰⁰ терористички напад на позоришни центар Дубровка у Москви,¹⁰¹ и терористички напад на школу у Беслану.¹⁰²

Централна или Средња Азија су одувijek биле интересантне великим силама, поготово Америци која тежи стезању геополитичког обруча око Русије. Ову област сачињавају следеће земље: Узбекистан, Туркменистан, Казахстан, Киргистан и Тацикистан. Буђење националне свијести у овим већински муслиманским државама спремно су дочекале и финансијски потпомогле државе које представљају центре исламског екатремизма и то: Саудијска Арабија, Пакистан, Иран и др. Финансијска помоћ се огледа у потпомагању новонасталих влада, а све у циљу да се комунистичка идеологија замјени исламском, односно радикалном.

тероризам. Важно је да им не допустимо да опет подигну главу. Са тероризмом и радикализмом се мора борити још на стадијуму идеје. Човјека који је ријешио да буде самоубица не може нико да заустави“.
www.google.com/vehabije u Rusiji

¹⁰⁰ Убијен је 9 маја 2004 године у атентату бомбом која је била постављена испод ВИП ложе на стадиону Динама у Грозном гдје је председник Чеченије са својим сарадницима присуствовао прослави Дана побједе над фашизмом.

¹⁰¹ Незапамћен догађај у новијој руској историји који се одиграо 23. октобра 2002. године када су три дана под оружјем чеченске вехабије држали 800 и више талаца (неки подаци говоре 912) у позоришту Дубровка у Москви тражећи да се руске снаге повуку из Чеченије. Опсада је окончана ликвидацијом терориста коју су извеле руске спец.јединице уз губитке 130 талаца. Вођа терориста је био Мовсав Барајев чеченски терориста и вехабија

¹⁰² Сматра се најтежим терористичким нападом који је погодио Русију а који је извела група од 33 терористе под вођством Шамила Басајева заузевши 1. септембра 2004. школу у Беслану, у Сјеверној Осетији на дан почетка школске године и у том тренутку се у школи налазило 1300 људи махом дјеце и родитеља. Терористи су минирали зграду и тражили независност Чеченије. Коначни исход је био 32 ликвидираних терориста (један ухваћен и ријеч је о Нур паша Куљајев из Чеченије), 356 страдалих талаца од чега 172 дјеце и 20 припадника безбједносних снага Русије

Слика број 17 – Карта Централне Азије (извор слике - <http://www.h-alter.org/>)

Постепеним губиством контроле над централноазијским државама, званична Москва под руководством Михаила Горбачова није увидјела развој догађаја. Вехабијско учење је завладало овим простором на начин што је услиједила експанзија градње џамија и образовних институција потпомогнути арабијским новцем. Сама појава исламистичких организација на овом простору, попут ЛИВО (исламистичка група у Киргистану), ИМУ (исламски покрет у Узбекистану), УТО (Уједињена опозиција Таџикистана), довела је до пораста насиља и радикалног пропагирања већа, али и учесталих терористичких напада са задатком да наметну своје ставове владама које желе да контролишу.

Увидјевши претходно, власти у Централној Азији су одлучно кренуле у сукоб са већа идеологијом на начин што су јој супроставили традиционални, локални, толерантни ислам, уз постепено стварање образовног система на овим основама. Чак су и медији укључени у овај процес, а донијети закони и одредбе садрже програме супростављања религиозном екстремизму у овим областима.

4. ВЕХАБИЗАМ КАО ПРИЈЕТЊА РЕГИОНАЛНОЈ БЕЗБЈЕДНОСТИ БАЛКАНА

4.1. Развој и продор вехабизма у земљама Западног Балкана

Балканска популација броји осам милиона муслимана који уједно представљају трећину муслимана у Европи. Требало би имати у виду да је на простору Балкана једина земља са већинским муслиманским становништвом Албанија,¹⁰³ док у БиХ муслимани представљају око 40% њене укупне популације.

Историјски посматрано, балкански муслимани су припадници хенефијске правне школе у исламу, јер је ислам на ове просторе дошао током Отаманске владавине, и као такви задржали су свој посебни национални идентитет.

Период Краљевине Југославије и за вријеме Другог свјетског рата донијели су са собом прве почетке радикализације муслимана на простору Балкана (оснивање организације Млади Муслиман 1939. године или формирање СС Ханџар дивизије које су се бориле на страни њемачке војске).

Исламистичке радикалне идеје новијег датума везују се за период Титове Југославије и њихово јављање је условљено буђењем цијелог исламског свијета 70-тих година прошлог вијека. Карактеристичан догађај из 1970. године је објављивање књиге Алије Изетбеговића,¹⁰⁴ под називом,, **Исламска декларација**¹⁰⁵, због које је од стране комунистичких власти у Југославији осуђен на 13 година затвора 1983. године. Овај догађај сматра се првим видом исламског радикалног испољавања новијег доба на просторима Балкана.

ВЕхабијско учење и његов продор на Балкан је новијег датума јер је оно до 90-тих година на овом простору представљало непознаницу локалном муслиманском живљу. Још 80-тих

---

¹⁰³ Треба истаћи да је Албанија чланица Организације Исламске конференције (извор - <http://www.oic-oci.org/oicv3/>)

¹⁰⁴ Био је члан организације Млади Муслимани, председник председништва СР БиХ и Р БиХ, оснивач и први председник странке СДА, представник босанских муслимана током рата 90-тих у Југославији

¹⁰⁵ доступна на <http://www.bastabalkana.com/wp-content/uploads/2012/09/Islamska-Deklaracija-knjiga-o-islamizaciji-muslimana-Alija-Izetbegovic.pdf>

година на ову појаву је први у Југославији указао професор Факултета политичких наука у Сарајеву Хасан Сушић који је истакао да: „*вехабије подстрекавају муслимане изван арапског свијета да се не мире са религиозним статусом у оквиру држава гдје су вјерска мањина, индиректно заговарајући чак и оружане сукобе*¹⁰⁶“.

Дакле, идеја вехабизма је била присутна на просторима Балкана пре 90-тих година прошлог вијека када је доживјела свој врхунац, првенствено на начин што су муслимански вјерски учењаци дошли у додир са овим правцем током свог школовања у арапском свијету гдје су имали прилику изучавати књиге и литературу који пропагирају вехабијско учење.

Ако би сублимирали доступне податке, продор вехабизма на Балканско полуострво би било могуће сагледати кроз четири етапе његовог ширења.

Прва етапа продора вехабизма на простору Балкана трајала је до почетка 1992. године, када су први проповједници и заговорници овог учења били индоктринирани студенти са ових простора који су своје школовање завршили на неком од исламских универзитета у Саудијској Арабији. Тај први појавни облик овог учења имао је великог одјека у Исламској вјерској заједници Југославије, али и код локалног муслиманског становништва, уз одређене јавне критике и одбацивање.

Током грађанског рата у БиХ који је трајао од 1992. – 1995. године наступа друга фаза или фаза процвати вехабизма на овим просторима захваљујући којој се он и одржао и попримио одлике масовности. Позив за помоћ угроженом муслиманском народу који се нашао суочен са ратним дешавањима на простору БиХ имао је великог одјека у муслиманском свијету. Јавио се велики број добровољаца из арапских земаља, а међу њима и следбеника вехабијског учења.

Нови вид пропагирања и практиковања вјере код страних бораца¹⁰⁷ током ратних дешавања није наишао на противљење код локалног становништва које је практиковало

---

¹⁰⁶ Сушић.Х.,- „ Арапски свијет јуче, данас, сјутра“, часопис Аргументи, Ријека, Југославија, 1984 године страна 25.

¹⁰⁷ Одред Ел Муцахид постојао је као званична јединица у оквиру 3 корпуса војске БиХ, састављен од страних ратника – добровољаца махом из арапских земаља под заповједништвом Абу Абдел Азиса који је такође био арапин.

традиционални ислам, хенефијске вјерскоправне школе. Напротив, на њихове успјехе на ратишту се гледало са симпатијама и поштовањем. По завршетку своје мисије на Балкану, већина њих се одазвала новим апелима за помоћ „браћи“ у Чеченији или на Косову и Метохији и напустила БиХ. Међутим, велики број је и оних који су остали и добили стално настањење на овим просторима, почевши да практикују нови вид вјерског учења на којем су почели да придобијају локално становништво.

Другу фазу посебно карактерише појава и дјеловање великог броја хуманитарних и невладиних организација које су под плаштом хуманизма и уз финансијску потпору Саудијске Арабије били инструмент за организовани долазак страних ратника – муџехедина али и за пропагирање овог учења. За разлику од прве фазе, у овој фази упадљиво је повећање броја симпатизера који су се школовали на неким од арапских престижних исламских универзитета на којима се пропагира вехабијско учење.¹⁰⁸

Одлику **треће фазе** продора вехабизма на Балкану која је трајала од 1996. – 2002. године карактерише експанзија вехабизма у БиХ, као и оснивање првих вехабијских организација на овом простору. Најпознатија међу њима „ **Активна исламска омладина**“ основана је у циљу промовисања исламских учења које су преузели од арапских добровољаца током рата. У овом периоду на простору БиХ се појавио вид организовања муџахедина који су остали да живе на овом простору послје рата и формирали своје заједнице у селима као нпр. Горња Маоча, Бочиња, Рујница и др. У овим селима се живи по вехабијским обичајима и практикује овај вид ислама.

Најзначајнијим догађајем у овој фази вехабијског препорода на Балкану сматра се изградња и отварање највеће џамије у Европи која се налази у Сарајеву. Ријеч је о џамији „Краљ Фахд“ која је изграђена саудијском помоћи¹⁰⁹.

На појаву **четврте фазе** битно су утицали догађаји који су се догодили на америчком тлу 11. септембра 2001. године. Основна одлика ове фазе је заокрет у политици свјетских сила када је у питању подршка вехабијском учењу на овим просторима, сагледавање последица

¹⁰⁸ За разумевање ове фазе и развоја вехабијског покрета погледати књигу сарајевског новинара Есада Хаџимовића – „ Гариби – Муџахедини у БиХ 1992. -1999. Књига је издата 2009. године у Београду, у издању ДОО Дан Граф, Библиотека Новинари Истраживачи

¹⁰⁹ Џамија је отворена у Сарајеву 2000-те године и може да прими више од 5000 вјерника

које вехабизам доноси са собом од стране државних органа БиХ, смањене активности саудијских хуманитарних организација. Свијест јавности је промијењена – јавно су идентификовани бројни проблеми који потичу од оваквих заједница и учења.

4.1.1. Вехабизам у БиХ

По завршетку ратних сукоба и губитка повјерења и симпатија према овом покрету, у БиХ долази до првих инцидената чији су актери вехабије. При томе се Исламска вјерска заједница БиХ суочила са проблемом савезништва са вехабијама успостављеним у ратним годинама које је пријетило да уништи традиционални систем по којом је она функционисала.

Под притиском Запада и након сагледаног стања о броју присталица овог покрета и начина његовог пропагирања, Влада БиХ је 2006. године одлучила да укине држављанство дато муцахединима који су се у међувремену стално населили на овом простору након рата. Као реакција на овај потез Владе, улични протести присталица вехабијског покрета потврдили су њихову велику бројност у БиХ. Такође, актуелни став Исламске вјерске заједнице по питању вехабизма наишао је на оштру осуду присталица овог покрета који су приликом обављања намаза у џамијама започели са практиковањем вјере на начин који је неприхватљив за присталице традиционалног ислама.¹¹⁰

Нетолерантност и неразумјевање између вехабија и припадника Исламске вјерске заједнице довело је до учесталих сукоба, неслагања и напада присталица овог покрета и њихових лидера на неистомишљенике које исказују на разне начине, од вербалних до физичких сукоба. То је имало за последицу оснивање парацемата, у оквиру којег

---

¹¹⁰ Професор у Гази-Хусревбеговој медреси у Сарајеву Мустафа Суљић истиче „...вехабијски кадрови су немилосрдни према сваком ко није њиховог менталног склопа, јер они дјелују на три принципа и то: непризнавања званичне улеме, непризнавање званичних институција и непризнавање државе, с тим што се око државе не изјашњавају јер је се боје...На њих једино дјелује репресивна држава, јер су они тада у улози жртве..они не признају владавину закона, не признају вјерске ауторитете, о томе неће да говоре...са њима нема дијалога, јер га они не признају, видети: Потежица. О., - „ Вехабије између истине и предрасуда“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2007.стр185.

присталице овог вјеровања врше своје вјерске обреде и који се налазе ван контроле Исламске вјерске заједнице БиХ.¹¹¹ Актуелни лидери вехабијске заједнице у БиХ и Аустрији као центру европског вехабизма су веома активни у пропагирању својих идеја. Њихова учења, прогласи и пропагандни материјали доступни су преко друштвених мрежа посредством којих ова лица, представљена у улози проповједника, одговарају на питања заинтересованих истомишљеника, указујући им шта је дозвољено, а шта није.

На присталице овог покрета посебан револт је извршио превод и адаптација књиге „Селафизам/Вехабизам – идеолошка позадина и историјски коријени“ чије су оригинално издање исламског учењака Хасана Али Секаф искористили и дали своје коментаре два босанка теолога Јасмин Мердан и Аднан Мешановић. Ови аутори су били следбеници вехабијског учења и његови проповједници, који су се вратили коријенима традиционалног босанског ислама, хенефијске вјерско правне школе. Оно што је изазвало протест вехабијске заједнице је чињеница да су аутори у својој обради изворне књиге дали таксативни попис вехабијских вјерских лидера и истакнутих присталица, наводећи њихова имена са пропратним описом, што је довело до њихове осуде од стране вехабијске заједнице. Јавно мњење у БиХ се тада по први пут сусреће са оваквим видом искрене „исповјести“ којом су потврђени дотадашњи наводи да је вехабизам нашао у БиХ упориште за своју експанзију, пре свега захваљујући финансијској помоћи Саудијске Арабије.

Сматра се да је највећа концентрација вехабија у Зеничко-Добојском кантону у Федерацији БиХ и да се у БиХ налази између 200000 и 400000 присталица овог покрета, што представља око 10% укупне популације у БиХ¹¹².

Резултат дјеловања вехабијског покрета, али и радикалног исламистичког испољавања је снажна вјерска индоктринација муслимана у БиХ која је довела до конкретних манифестација овог покрета са трагичним исходима. Томе у прилог говори и следећа хронологија напада:

---

¹¹¹ Интересантно је да је заговорник оваквих идеја био самопрокламовани вођа вехабијске заједнице из Калесије и свршени студент исламских наука у Медини, Јусуф Барчић, који је и страдао у саобраћајној несрећи јер није поштовао овоземаљске законе (суд, семафор исл.), само законе Алаха. Он је дошао у сукоб са представницима ИВЗ у БиХ због својих ставова, али и тежње да узурпира њихове вјерске објекте.

¹¹² По попису који је спроведен 2013 године у БиХ живи **3.531.159** становника (извор -<http://www.bhas.ba/>)

- У Мостару, испред зграде Полицијске управе, 18. септембра 1997. године, изведен је терористички акт када је експлодирала аутобомба, којом приликом је повријеђено 29 особа, оштећено преко 120 станова и аутомобила¹¹³. За овај напад осуђени су Али Ахмад Али Хамад, Ахмад Зајид ал – Зухајри и Набил Ал Хилај, док је четврти саучесник Ахмад Зухаир Хандал осуђен у одсуству и након 5 година ухапшен у Јемену и пребачен у амерички затвор Гуантанамо. Вехабијски лидер Абу Хамза је тада изјавио да вехабијска заједница „не оправдава али разумије злочин“.
- На Бадње вече 2002. године, у селу Костањица код Коњица, припадник вехабијске заједнице Муамер Топаловић је убио три члана породице Анђелић и једног ранио из чисто вјерских побуда. Осуђен је након признања на 35 година затвора¹¹⁴.
- Због планирања терористичког акта на тлу БиХ, 2005. године у стану у Бутмиру у Сарајеву, ухапшени су Мирсад Бекташевић звани Максимус, Абдулкадир Цесур и Бајро Икановић, сви присталице вехабизма. Приликом претреса стана пронађено је оружје, 20 кг експлозива, самоубилачки појасеви, екстремистички документи, опорука и видеозаписи¹¹⁵.
- У марту 2008. године у Бугојну и Сарајеву ухапшена је група Ријада Рустемпашића који је са Абдулах Ханџићем и Едисом Велићем планирао терористичке нападе на објекте Владе РС, Католичке цркве, КФОР и Оружане снаге БиХ¹¹⁶.
- У октобру 2008. године приликом експлозије у трговинском центру у Витезу погинула је једна особа, а за напад су осуђени Амир Ибрахим и Суад Цидић¹¹⁷
- Приликом прославе манифестације Дани Ајватовице у Бугојну 2010. године, Харис Цаушевић и Аднан Харачић су поставили импровизовану експлозивну нараву на

¹¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=LreaspFAqNg>

¹¹⁴ <http://www.klix.ba/vijesti/bih/muamer-topalovic-priznao-da-je-ubio-andjelice/021227004>

¹¹⁵ О каквом је вјерском фанатику ријеч говори и податак да је у скорије вријеме а након одлежане затворске казне поново ухапшен због одласка на сиријско ратиште – (извор <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Mirsad-Bektasevic-uhapsen-prilikom-pokusaja-odlaska-na-sirijsko-ratiste/351007>)

¹¹⁶ Види - <http://www.hercegbosna.org/kolumne/politika/rustempasic-handzic-i-velic-proglaseni-krivim-za-terorizam-11-godina-zatvora-4568.html>

¹¹⁷ Види - <https://youtu.be/KsIQfk20gRU>

стражњи улаз у полицијску станицу којом приликом је смртно страдао 1 полицајац, а б рањено¹¹⁸.

- *Суд у БиХ је 2011. године осудио Зијада Дервишевића, Сашу Бонића и Амела Сефера на казне затвора због тероризма активирањем бомбе испод аутомобила, при чему је мета био посланик ХДЗ у кантону Добој.¹¹⁹*
- *Терористички напад вехабије Мевлида Јашаревића на амбасаду САД у Сарајеву октобра 2011. године, којом приликом је рањена једна особа.¹²⁰*

Ово су само неки примјери крајње екстремног или, боље рећи, терористичког дјеловања вехабијског покрета у БиХ.

Чињеница је да данас већи број босанских муслимана постаје свјестан последица радикалних манифестација вехабизма. За сада је најважнији вид борбе против вехабизма едукација локалног становништва, уз јак утицај Исламске вјерске заједнице. Такође, дјеловање овог покрета штети угледу БиХ у свијету, због чега ова земља и жели да стане на крај овој појави. То показује и санкционисање страних бораца који се боре под заставом Исламске државе. Усвајањем закона и казнене политике за учешће њених грађана на страним ратиштима, али и у пракси, БиХ је демонстрирала посвећеност у испуњавању својих међународних обавеза. На пример, септембра 2014. године у кодној акцији „Дамаск“, припадници државних безбједносних структура БиХ ухапсили су 16 особа због кривичног дјела тероризма. Сви ухапшени се доводе у везу са организовањем, врбовањем и финансирањем држављана БиХ за одлазак на Сиријско и Иранско ратиште под заставом Исламске Државе.¹²¹ Овдје је ријеч о идејним вехабијским мотиваторима који су припремали муслимане за борбу са тзв. невјерницима.

¹¹⁸ Види - https://www.youtube.com/watch?v=iMoR_0Bse-4

¹¹⁹ Види - <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/51719/od-handale-do-jasarevica>

¹²⁰ Види - <https://www.youtube.com/watch?v=5XrL5wmviu4>

¹²¹ <http://www.youtube.com/watch?v=MQcOw6o9eFc> и <http://www.youtube.com/watch?v=39WJE8LuCwg&feature=relmfu>

Осуде вехабијског покрета и радикализма присутне су, како у стручној јавности, тако и у литератури. Такође, извјесно је да је и ИЗ у БиХ одлучна да се супростави парацematима који воде углавном вехабије дајући им рок да се региструју и пређу под окриље ИЗ БиХ.¹²²

4.1.2. Вехабизам у Црној Гори

Црна Гора је мултинационална и мултиконфесионална земља, која по званичним подацима Пописа становништва из 2011. године броји 620.029 становника различитог националног и вјерског опредјељења.¹²³ Етнички састав црногорске популације по попису из 2011. године¹²⁴ чине: Црногорци - 278.865 (44,98%); Срби - 178.110 (28,73%); Бошњаци - 53.605 (8,65%); Албанци - 30.439 (4,91%); Муслимани - 20.537 (3,31%); Роми - 6.251 (1,01%) и Хрвати - 6.021 (0,97%).

Слика број 18 – Статистички подаци са пописа 2011. године – карта етничке структуре становништва по општинама у ЦГ (извор слике - <http://www.monstat.org/>)

¹²² <http://www.dw.com/bs/islamska-zajednica-bih-protiv-parad%C5%BEemata/a-18980961>

¹²³ <http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje%281%29.pdf>

¹²⁴ Исто

Када је ријеч о религијској структури становништва у Црној Гори, резултати последњег пописа показују следећи вјерски састав: православци - 446.858 (72,07%); муслимани - 118.477 (19,11%); католици - 21.299 (3,44%). Све три вјерске заједнице су заштићене чланом 14. Устава ЦГ који истиче „...да су вјерске заједнице у Црној Гори равноправне и слободне у вршењу вјерских обреда и вјерских послова...” али и чланом 46. „... свакоме се јемчи право на слободу мисли, савјести и вјероисповјести, као и право да промијени вјеру или увјерење, да сам или у заједници са другима, јавно или приватно, испољава вјеру или увјерење молитвом, проповједим обичајима или обредом...”¹²⁵.

Муслимански народ у Црној Гори традиционално исповједа сунитски ислам хенефијске вјерско правне школе, који је на овај простор дошао са Отоманском империјом у 15. вијеку.¹²⁶

Долазак вехабизма као вјерског правца на просторе Црне Горе везује се за „стране борце“ у грађанском рату у БиХ 90-тих година, као и за школовање црногорских држављана за имама у арапским земљама који су по свом доласку наставили са практиковањем ове вјере и започели са пропагирањем вехабизма. Својеврсни утицај на долазак и пропагирање вехабизма су имале и исламске невладине организације чија је појава такође регистрована у Црној Гори. У црногорским градовима са већинским муслиманским становништвом јавила се појава вехабијског вјерског испољавања прво у виду повучених присталица који су се издвајали својим понашањем и практиковањем вјере. Како је вријеме одмицало, дошло је до пораста броја присталица са великим процентом њихове експанзије.

Припадници безбједносних структура у Црној Гори суочили су са питањем да ли вехабизам могу сматрати озбиљном претњом по безбједност и виталне интересе Црне Горе или његове симпатизере треба посматрати као незнатну, минорну групу вјерника без већег утицаја на безбједност. Пред сличним изазовом нашла се и Исламска вјерска заједница Црне Горе, која је препознала опасности ове појаве након неколико изолованих инцидената у Улцињу и Подгорици. Сагледавајући насталу ситуацију и растућу појаву вехабизма и у својим редовима, Исламска вјерска заједница Црне Горе, на челу са њеним

¹²⁵ <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf>

¹²⁶ За више информација о прихватању ислама у ЦГ погледати <http://www.monteislam.com/islamska-zajednica-u-crnoj-gori/historija-islamske-zajednice>

реисом Рифатом ефендијом Фејзићем, донијела је 22. новембра 2006. године резолуцију о тумачењу ислама којом је осудила агресивност појединаца и група у тумачењу ислама и њихове физичке и вербалне нападе позивајући вјернике на јединство.¹²⁷

Почеци развоја вехабизма на простру Црне Горе одликовали су се непостојањем јединствене структуре овог покрета без иједног вође. Ову заједницу представљали су само поједини вехабијски цемати. Данас је на територији Црне Горе регистровано мноштво таквих цемата, а највише их има у Плаву, Рожајама, Улцињу, Бијелом Пољу, Подгорици, Тузима. Данас се поистовјећују индикатори јављања и ширења вехабизма у Црној Гори са истим оним који су евидентирани у Санцаку. У Црној Гори, међутим, није било тако тешких инцидената као у југозападном дијелу Србије, при чему треба имати у виду и чињеницу да је број муслимана у Црној Гори знатно мањи.

Потпунији увид у трендове ширења и испољавања вехабизма у Црној Гори је ометен чињеницом да се тешко долази до релевантних података, те је неопходно аналитички обрадити поједине црногорске градове у којима је евидентно присуство вехабија. Овом приликом издвајамо општине са већинским становништвом исламске вјероисповести.

Улцињ има око 25.000 становника, од чега су 75% исламске, 14 % православне и 11% католичке вјероисповјести. Све три вјерске конфесије егзистирају у складним односима о чему свједочи чињеница да у овом граду никада није извршено кривично дјело убиства, а да је мотив била вјерска нетрпељивост или други повод који извире из нетолеранције једне вјерске заједнице према другој“. За потребе истраживања издвајамо историјске чињенице које су допринеле мирном суживоту припадника различитих верских заједница у Улцињу.

Освајањем Улциња од стране Турака 1571. године, локално становништво је релативно брзо и масивно примило ислам. Тадашњи папа, забринут за своје вјернике, послао је у Улцињ 1678. свог изасланика Марија Биција који је извијестио папу да је у Улцињу остало врло мало католичких вјерника и да се већина повукла у сеоска подручја. Када је ријеч о православној вјероисповјести, на овом подручју је забележено свега неколико породица

---

¹²⁷ <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=19899>

прије ослобођења Улциња од Турака 1878. године, који представљају Улцињане старосједиоце.

У периоду успостављања црногорске државности на простору Улциња, значајну заслугу за заједнички суживот, толеранцију и међусобно уважавање свих становника имала је црногорска власт на челу са Књазом Николом. Црногорски Књаз је уважавао припаднике свих конфесија, посебно приликом њиховог ангажовања у власти и локалној управи. Војводе у Улцињу су били виђени људи из Улциња и представници народа, који су у својој средини имали највећи углед. То се показало крајње дјелотворним и рационалним у вјерски мјешовитој средини, па је зато власт стекла велики ауторитет код грађанства и добила њихову позорност и лојалност. При томе је карактеристично да међу исламским вјерницима у Улцињу није било забиљежено појава секти или диоба. Сви припадници ислама у Улцињу су представници хенефијске вјеско-правне школе, без представника било каквог другог правца осим сунита. Забиљежено је, рецимо, да дервишко учење (суфизам) које је било присутно на цијелом Балкану, у Улцињу никада није могло наћи уточиште. Немогуће је тумачити овај феномен другачије, осим, приклањањем исламских вјерника у Улцињу традиционалним вриједностима. Иако вехабије не бирају средства да се супроставе дервима из монотеистичких разлога, до сада није забиљежен ни један случај међусобног сукоба ова два реда по било ком основу.

У последњој деценији у Улцињу је видно дјеловање групације вехабија која има своје специфичности како у начину живота тако и у обављању вјерских обреда, тежњи за примјеном традиционалних обичаја, а који су у првим годинама исказивали одређену агресивност према припадницима ислама који нису њихови следбеници.¹²⁸ Првобитно њихово дјеловање се огледало у вршењу вјерских обреда у којима су покушавали да осталим вјерницима наметну начин понашања у џамији, стварајући тако пометњу и нетрпељивост, како код вјерника тако и код вјерских великодостојника. Како је Улцињ

---

¹²⁸ Први мисионари овог правца и покрета у Улцињу јављају се почетком 90-тих година, тачније 1992. године. У то вријеме били су препознатљиви само по начину вршења вјерског обреда, да би се касније препознавали и по спољном изгледу и начину облачења. Мушкарци имају браде, носе широку и комотну одјећу, са панталонама које су краће за 10-так сантиметара од уобичајених димензија. Жене, пак, покривају марамом главу показујући само дио лица. У наступу су крајње транспарентни, отворено наглашавајући своје специфичности и позивају друге да им с придруже или да их подржавају. Њихове жене носе ферецу и веома често имају и забрађено цијело тијело.

познат као средина гдје сви проблеми „остају у кући“, нема забиљежених пријава вербалних конфликта којих је испрва било у великом броју.¹²⁹

Тренутно најугроженијом скупином улцињског становништва сматрају се припадници ромске популације и тих следбеника је сваким даном све више. Истовремено, у љетњим мјесецима, Улцињ представља својеврстан центар окупљања вехабија из цијеле Европе који ову дестинацију користе за љетовање, остваривање контаката и упознавање. Од некад јединствене вехабијске скупине, иста је подијељена на фракције тј. више огранака који међусобно не комуницирају и који своје вјерске обавезе обављају у месхемима које су сами изградили, одвојени од институција Исламске заједнице Црне Горе.

Када је ријеч о **Рожајама**, такође су забиљежени случајеви напада вехабија на локалне имамае.¹³⁰

Ширење вехабизма у **Плаву** везује се за долазак свршеног студента шеријатског права Сеада Јасавића који је своје образовање стекао у Саудијској Арабији, чиме је започела експанзија овог покрета у Плаву и сјеверу Црне Горе. Овај вехабијски лидер за кратко вријеме је стекао велики број истомишљеника и постављен је за имама Султаније џамије у Плаву. Плав се сматра центром црногорског вехабизма гдје се редовно одржавају скупови вехабија из цијелог региона.¹³¹

У **Бјелопољској општини** такође су забележени напади на имамае од стране припадника вехабијске заједнице.¹³²

---

¹²⁹ Први случај физичког напада догодио се 01. 06. 2006. године када је К. С. Из Улциња, припадник вехабијске заједнице, напао имама Ресулбеговић Сафета¹²⁹ из Улциња, да би након овог догађаја насрнуо и на чланове његове породице. Исти имам Ресулбеговић је и био нападнут у строгом центру Улциња од браће Бехаровић Хамида. Поред поменутих догађаја, спокојство локалних муслиманских вјерника нарушили су догађаји који се приписују присталицама вехабијског покрета, а то је уништење и оштећење два турбета, тј. надгробна споменика од којих се један налазио у дворишту џамије Брег, као мјесту сталног окупљања вехабија, а други је мезарје и турбе породице Пулти у центру града.

¹³⁰ На пример, Султан Нурковић, припадник вехабијске заједнице, напао је имама Амира Кујевића кога је повриједио ножем, да би касније напао и полицајце који су покушали да га приведу.

¹³¹ Џамија у селу Крушево је подигнута искључиво од средстава која је обезбједила ова скупина.

¹³² Дневни лист Вечерње новости од 04.06.2005 године под насловом „Батине у светињи“

У циљу потпунијег приказа дјеловања вехабизма у Црној Гори, издвајају се два догађаја из **Подгорице** који су довели до јавног експонирања вехабијске скупине у Црној Гори. Први догађај је протест вехабија испред Османагића џамије у Старој вароши, који су захтијевали нове изборе у свим општинама у Црној Гори, гдје би се бирали нови Одбори Исламске заједнице и нови реис¹³³. Други инцидент десио се у Стародогањској џамији, када је имам Џемо Реџематовић био принуђен да позове полицију јер су га узнемиравале вехабије које је закључао у џамији до доласка полиције.

Након формирања Исламске државе и тзв. Калифата евидентан је одлазак грађана Црне Горе на страна ратишта о чему свакако сведоче новински чланци, док званичан број црногорских држављана који се налазе на том тлу налази се искључиво у посједу служби безбједности,

Безбједносне службе Црне Горе помно прате припаднике овог покрета и њихова кретања, док је држава усвојила допуни Кривичног законика у у дијелу у којем се санкционишу кривична дјела која се тичу одласка на страна ратишта¹³⁴.

4.1.3. Вехабизам у Србији

Када је ријеч о Републици Србији, Рашко – Полимска област, због свог специфичног географског положаја (планинска област која спаја пут између Косова и БиХ), и у бившој Југославији била је стјечиште радикализма на овом подручју, познатијем као Санџак¹³⁵. То је одредница за област у којој живи већинско муслиманско становништво на овом простору, са Новим Пазаром као вјерским центром овог региона.

---

¹³³ Ово је правдано тиме да је Рифат Ефендија Фејзић изабран нелегалним путем . Дневни часопис Вијести, од 14.06.2009 године под насловом „ Протести до смјене Фејзића“

¹³⁴ www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag

¹³⁵ У зависности од извора Санџак предсавља регију са 5 општина које припадају Црној Гори (Бјело Поље, Плав, Рожаје, Пљевља, Беране) и 6 у Р.Србији (Н.Пазар, Сјеница, Тутин, Нова Варош, Преполје и Прибој), мада други извори тврде да их је више.

Слика број 19 – Карте у којима су у зависности од аутора представљене регије Санцака (извор слике -<http://www.wikiwand.com/sh/Sand%C5%Beak>)

У овој области је радикално испољавање становништва које га насељава присутно још од повлачења Отоманске империје, кроз његову реакцију и на аустро-угарску окупацију ових простора.

У Стратегији националне безбедности Републике Србије¹³⁶, област Санцака представља једно од кризних подручја са тенденцијом терористичког испољавања. Ова тврдња се приписује и чињеници да је Санцак због свог географског положаја регион кроз који пролазе путеви кретања муслимана из Албаније, Косова, Црне Горе и БиХ. Томе је потребно додати и тежњу већинског муслиманског народа за осамостаљење од Републике Србије, која је последњих година у порасту¹³⁷. Историјски посматрано, регионалне силе као што су Турска и Аустро –Угарска, и мање државе у окружењу (Албанија, Хрватска, Аустрија идр.) водиле су политику дестабилизације српског фактора на овом простору.

Вехабизам је на простор Републике Србије дошао скоро упоредо када и у БиХ, мада постоје одређене разлике у односу на БиХ. Како је ријеч о регији Санцака, који за разлику од БиХ није био захваћен ратом, на овом подручју већабизам нису ширили свети ратници – муцахедини; није било изражено присуство саудијских хуманитарних организација које

¹³⁶ „Службени гласник републике Србије“ број 14/09 – прочишћен текст

¹³⁷ Види -Прилог број 1 и 2

би га шириле; нити је био велик број лица са овог подручја који су вјерску и доктринацију овим учењем стекли на школовању у Саудијској Арабији. Вехабизам је, заправо, пренет на ово подручје почетком рата 90-тих година из БиХ када су Санџаклије почеле да остварују контакте са носиоцима овог учења у БиХ, али и преко родбинских веза које су имали у ратом захваћеној Босни, који су већ почели да практикују овакав начин исповједања ислама. Не треба заборавити ни чињеницу да је у претходној Југославији, због добрих политичких односа са арапским свијетом, школовано много студената из исламског свијета који су са собом донијели ово учење.

Период рата у БиХ сматра се подстреком развоја вехабизма у Санџаку када су грађани ове регије узели учешће у рату заједно са муџахединима, борећи се у војсци БиХ. У овом периоду су биле присутне и велике финансијске инвестиције у виду обнављања џамија, вјерских објеката углавном новцем главног пропагатора вехабизма, Саудијске Арабије. Интересантно је споменути Извјештај „Међународне кризне групе“ према којем је Вехабизам у регион Санџака стигао из муслиманске дијаспоре, најприје вјерским буђењем оних Санџаклија који су 90-тих година 20. вијека отишли у иностранство, затим су почели да добијају помоћ преко Сарајева, саудијских добротворних организација из Беча и локалних „бизнисмена“¹³⁸.

На ширење вехабизма утицали су и одређени економски предуслови. Санџак је био регија са развијеном индустријом, како у друштвеном тако и у приватном власништву, која је запала у велику социјалну кризу 90-тих година уз гашење фабрика и отпуштање радника. У таквој ситуацији вехабизам је искористио шансу скретањем мисли грађана са ситуације у земљи и тешког социјалног стања. Санџачка омладина је у све већем броју уточиште тражила у џамијама у којима су били препуштени утицају вехабијских учитеља.

У џамијама у Санџаку редовно су почели са радом вехабијски духовни лидери, углавном самопрокламовани из региона и свијета, који су почели да раде на вјерској – вехабијској и доктринацији локалног становништва, полако их уводећи у овај вид практиковања вјере. Тим поводом, занимљиво је мишљење о Булгарију, као најутичајнијем лидеру и пропагатору идеја вехабизма у регији Санџака, које је изнио професор Мирољуб

---

¹³⁸ International Crisis Group, Serbia's Sandzak – Still Forgotten, Europe Report, No. 162, Brisel, 8 april 2005.

Јефтић.¹³⁹ Да је ријеч о радикалном пропагатору вехабијских идеја у регији Санџака свједоче његови запаљиви говори током гостовања по Санџаку.¹⁴⁰

Формирање Исламске државе снажно су утицале на вехабијски индоктринирано становништво Санџака које се у великом броју одазвало позиву да напусте Санџак, упуте се у обећану земљу и Калифат и боре се на страни Исламске државе.

Због актуелне политичко-безбједносне ситуације у свијету и опречних ставова и мишљења између вехабија у Санџаку (мада је то случај у скоро свим вехабијским заједницама у региону), не постоји централизовано вођство, личност или комадни ланац у остваривању циљева вехабизма на овом подручју. Ријеч је о групама које за сада дјелују на сопствену иницијативу и које су у новије време постале независне једне од других.

У поређењу са другим срединама у региону, Вехабије у Санџаку су резултат појаве вехабизма у БиХ , са посебним профилем својих следбеника и припадника недовољног вјерског образовања који су се окренули овој идеологији руководећи се жељом да буду утицајни у срединама из којих долазе. Као и у Црној Гори, вехабизам у Санџаку је већа пријетња за Исламску заједницу Санџака јер доводи до њене унутрашње подјеле. Иако је овај сукоб присутан и евидентан, о њему се нерадо говори у вјерским и другим круговима у Санџаку.

Отварање вјерских образовних школа на подручју Санџака довело је до слободног ширења вјерске идеологије на овим просторима.¹⁴¹ Опречни су ставови локалне заједнице, државе Србије али и стручњака за безбједност о наведеним установама.

---

¹³⁹ „... Дакле, усред Босне¹³⁹, гдје постоји више исламских вјерских школа највишег ранга, није изникао ни један тако горљиви поборник џихада, већ је он дошао са Космета, да Босанце усред Сарајева подучава шта је прави ислам, па је то поновио и у „најбоишњачкијем“ граду – Новом Пазару...“ Извор: www.vidovdan.org/arhiva/article942.html – интервју проф.др М.Јефтића у чланку под насловом „ Ко на Балкану жели уништење Америке“.

¹⁴⁰ „...Говор сабље од писма је искренији, оштрица њена између шале и збиље је међа. Бјелина сабље, а не црнина слова, јер рђа сумње не познаје њена леђа. Не може се поправити стање муслимана папирима, то не иде. Зна се чиме се поправља стање муслимана у свијету. Чиме се поправило у прво вријеме - преношењем ислама у сва мјеста. Увјеравањем људи да постоји само Алах бог. Чишћењем срца од свих идола, па после, ако треба и Џихад. А требао је Џихад и требаће Џихад. Немојте мислити да ћемо другачије опстати, осим са ове три ствари: вјера, економија и одзвати се Алаху кад дође вријеме за Џихад...“ Извор: Дневне новине Вечерње новости, наслов „Биће дана за џихад“ издање од 14 феб.2005 године

¹⁴¹ Тако је, на пример, отворена медреса „Гази Иса -Бег“, Факултет за исламске студије у Новом Пазару, а затим и Интернационални универзитет.

Ширење наведеног учења у Србији није везано само за подручје Санџака гдје је доминантно муслиманско становништво. Циљеви вехабијских првака теже ширењу ка већим центрима у жељи да придобију што већи број присталица. Тако је 2008. године у Суботици отворен први исламски објекат уз донацију Турске, а ријеч је о „Мухацир џамији“. У Нишу, вехабијске присталице су се појавиле након доласка избјеглица са Косова 1999. године, а као мјесто свог окупљања означили су нишку „Ислам агину џамију“.¹⁴² Када је ријеч о Београду, своје уточиште вехабије нису нашли у тзв. београдској џамији, што је у директној вези са тиме ко руководи џамијом.¹⁴³ У другим случајевима говоримо о облицима груписања појединаца у виду одржавања молитви у импровизованим месхедима у оквиру станова и породичних кућа.

Наведени и други примери показују да је маргинализовање овог покрета у разним срединама заблуда, а да су стварни догађаји представљали потврду сумње у оправданост ширења овог покрета са свим негативним последицама. Издвајамо неке од њих:

- *Фебруара 2006. године је у Новом Пазару одржан митинг протеста због објављивања провокативних карикатура пророка Мухамеда у данском листу „Jilands posten“, гдје су окупљене вехабије спалиле већи број застава држава за које сматрају да су традиционални исламски непријатељи¹⁴⁴*
- *У јуну 2006. године прекинут је концерт групе Балканика на главном тргу у Новом Пазару, када је група вехабија спријечила његово одржавање, ломећи дио опреме ове музичке групе¹⁴⁵*
- *У Новембру 2006. године дошло је до сукоба вехабија и умјерених вјерника у новопазарској Арап џамији гдје су вехабије имале намјеру да наметну свој начин практиковања вјере¹⁴⁶*

---

¹⁴² Ова џамија је обновљена после пожара 2004. Године, када су је вјерски мотивисани фанатици спалили због одмазде за Косово.

¹⁴³ Муфтија Јусуфспахић је противник вехабијског учења.

¹⁴⁴ На овај начин вехабијска скупина је користећи повређена вјерска осјећања искористила овај догађај за приказивање своје масивности и снаге коју посједују

¹⁴⁵ <http://www.blic.rs/vesti/hronika/novi-pazar-ce-ansamblu-balkanika-platiti-tri-miliona-dinara-obestecenja/cp0d3te>

¹⁴⁶ <http://www.politika.rs/sr/clanak/17492/%D0%9F%D1%83%D1%86%D1%9A%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4-%D1%9F%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%BE%D0%BC>

- *У јануару 2009. у Новом Пазару је одржан митинг подршке палестинском народу у појасу Газе након израелског напада. Вехабије су и на овом скупу указали на своју масовност.*

Српска полиција је захваљујући опсервацији припадника ове групе, али и оперативним радом на терену, у марту 2007. године открила вехабијски камп за обуку и тренинг на планини Нинаји на подручју новопазарске општине. Пронађене велике количине наоружања и војне опреме указивали су на планирање терористичких напада на територији Србије. Током суђења показало се да је постојала намјера да се оружаном дејствује на америчку амбасаду у Београду, зграду Народног позоришта, зграду Београђанке и хотел Парк, уз могућност физичке ликвидације муфтије Муамера Зукорлића.¹⁴⁷

Наведени догађаји показују да је вехабизам једно од веома присутних, не само верских, већ и безбедносних питања и у Републици Србији. Рјешавање овог проблема подрзумијева ангажовање свих безбједноних субјеката, али и сарадњу са локалном, као и Исламском вјерском заједницом Србије као кровном институцијом муслимана.

---

¹⁴⁷ Приликом спровођења акције српске полиције, која је резултирала хапшењем већег дијела групе, на територију КиМ су успјели побјећи Исмаил Прентић¹⁴⁷ и Сенад Рамовић, као главни организатори наведеног догађаја. Они су се након скривања вратили илегално у Србију априла 2007. године, кријући се на територији села Доња Трнава гдје им је уточиште дао Сафет Бећировић, такође припадник њихове вехабиске заједнице. Приликом хапшења ових лица, иста су употребила ручне бомбе на српску полицију и у тој размјени ватре смртно је страдао Исмаил Прентић, рањен Сенад Рамовић док је Бећировић био ухапшен.

4.1.4. Вехабизам на Косову

Користећи политичке прилике на Косову, али и ратна дешавања током 90их, исламске земље су већ дуже од двије деценије присутне на Косову, углавном преко мреже хуманитарних организација и линије имама код њих школованих.

Доласком НАТО снага 1999. године на Косово и приливом саудијског новца отворен је пут вехабиистичкој конзервативној идеологији. Не придајући посебну пажњу вехабизму, западне силе су током интервенције на Косову гледале благонаклоно на ову појаву. Такође, током ратних година 1999. године, на Косову су се бориле двије муџахединске јединице: „Браво“ и „Абу Бекир Садик“, Њихови борци су били вехабије финансирани од стране Саудијске Арабије, посредством којих су се шириле вехабиистичке идеје. Индикативна је изјава помоћника директора Интерпола који је пред Конгресом САД 13. септембра 2000. године изјавио да је Мухамед Завахири, брат лидера Ал Каиде Ајмана ал Завакирија, предводио на Косову једну јединицу током ратних сукоба.¹⁴⁸

Косово данас има више од 800 џамија, од чега је 240 изграђено после рата. У њима се пропагира вехабизам и представљају дио дугорочне стратегије Саудијске Арабије да обликују ислам по својој замисли. Косовско албанско становништво је од свог настанка традиционално прихватило ислам и припадало хенефијској вјерско правној школи, што је представљало погодно тло за ширење вехабизма. Радикални имамаи данас проповједају вехабијско учење у џамијама изграђеним саудијским новцем, руше дервишке споменике и мезарја, често учествују у тучама са локалним имамаима и сл.

До које мјере је вахабизам ушао у све социјалне структуре на Косову говори податак да је избијање рата у Сирији и стварање Исламске државе покренуло радикалне косовске имамае који су у циљу врбовања локалног становништва као бораца цихада користили све доступне медијске институције и садржаје. Од укупног броја свих регрута који су са

---

¹⁴⁸ Подаци безбједносних служби говоре да је у последње двије године косовска полиција, у сарадњи са полицијом из региона, оптужила 67 особа, ухапсила 14 имама и угасила 19 организација због промоције тероризма и вјерске мржње. Трифуновић.Д., Стојаковић.Г., Врачар.М.,-„Тероризам и Вехабизам“, ИК Филип Вишњић, Београд 2011. Ср 219.

подручја Косова отишли у Сирију као страни ратници, троје је бивших цивилних службеника америчке базе Бондстил на Косову од којих је један Лавдрим Мухадери који је био један од вођа Исламске државе.¹⁴⁹

Од лета 2012. године косовска полиција је ухапсила преко 40 особа и затворила више од 12 вехабијских хуманитарних организација због повезаности са тероризмом. Такође, косовска полиција је крајем 2014. године ухапсила 12 имама осумњичених за подстицање међународног екстремизма и регрутовање косовских вехабија за учешће на страним ратиштима тј. под заставом Исламске државе.¹⁵⁰ За овакав слијед догађаја кључну улогу су имали извјештаји ЦИА-е који су били забрињавајући и односили су се на број косовских држављана – вехабија који се налази у Сирији. Косовске власти су реаговале, притиснуте захтјевима са запада, у циљу смањивања вехабијске пропаганде која је допринијела да се Косово нађе на мапи земаља из којих се регрутују борци Исламске државе.

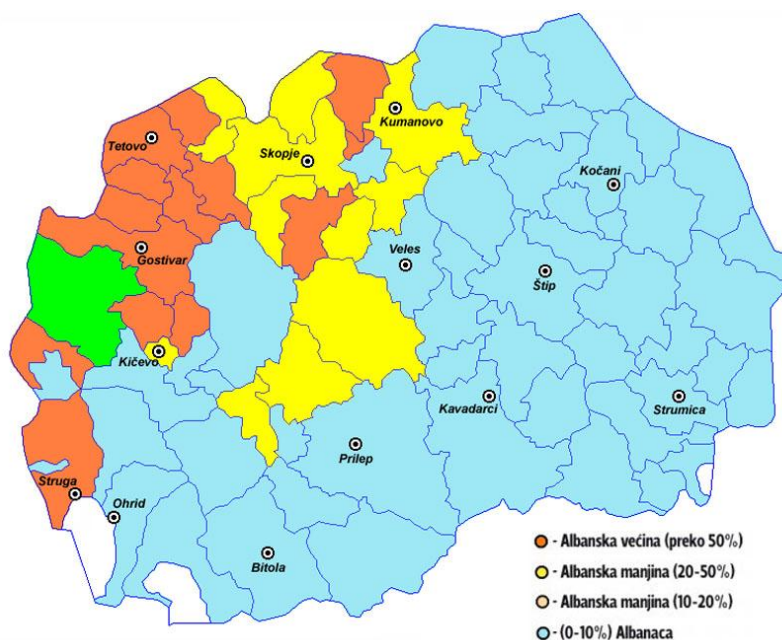
---

¹⁴⁹ Мухадери је родом из Качаника на Косову који је, својом бруталношћу, успио да се избори за мјесто најпознатијег балканског џихадисте и једног од вођа исламске државе. Ратно име му је Абу Абдуллах Косово. У центру пажње нашао се када је на свом фејсбук профилу поставио слику како позира са сиријским младићем коме се спрема да одсијече главу, а затим одрубљену главу држи у рукама и позира испред камере. Види: http://www.liveleak.com/view?i=9cb_1406722122

¹⁵⁰ <http://www.slobodnaevropa.org/a/699028.html>

4.1.5. Вехабизам у Републици Македонији

По доступним подацима из пописа урађеног 2002. године, најбројнији дио македонског становништва муслиманске вјероисповјести чине Албанци. Већина аналитичара предвиђа да ће, у будућности, доћи до осјетног пада становништва који ће се изјашњавати као Македонци и истовремено пораст оних који ће се декларисати као Албанци.

Слика број 20 – Етничка мапа Р.Македоније (извор слике -<http://www.telegraf.rs/vesti/1563635-evo-koliko-zaista-ima-makedonaca-a-koliko-albanaca-u-makedoniji>)

Историјски посматрано настанак вехабизма у Републици Македонији се везује за 1992. годину и њено осамостаљење и отцјепљење од Југославије. Како је у том периоду био евидентан сукоб у Исламској заједници Македоније, ове подјеле су ишле на руку присталицама вехабизма да се лакше укоријене у овој бившој југословенској републици.

Прекретница у развоју вехабизма у Р. Македонији везује се за 2000. годину када је за скопског муфтију изабран Зенун Бериша¹⁵¹, имам који се школовао у Саудијској Арабији. Бериша је поставио камен темељац вехабизма у Македонији и имао је директни утицај на прихватање овог правца унутар Исламске заједнице Македоније која је у међувремену доживјела своје расуло.

По уходаном моделу ширења вехабизма на Балкану, и у Македонији су хуманитарне исламске организације имале приличан утицај на ширење овог правца. У овом периоду забиљежен је велики број напада вехабија на имама који су проповједали умјерени традиционални ислам хенефијске вјерско – правне школе. Напади су се одликовали вербалним пријетњама и физичким нападима. Најупечатљивији догађај је оставка македонског реис-ул-улеме Арифа Еминија 2005. године. Он се претходно оштро сукобио са вехабијским следбеницима, али и са имамима који су били заговорници овог покрета, превенстено са Беришом који је почео да условљава Исламску заједницу Македоније својим захтјевима. Они су се, углавном, односили на то да се за имама у македонским џамијама постављају „његови кадрови“ тј. имама школовани у арапском свијету.¹⁵²

Последњих година су све учесталије тензије између вехабијске скупине и Исламске заједнице Македоније у тежњи да се оствари превласт у вјерским објектима, што је ипак пошло за руком Исламској заједници Македоније. Надаље, повезаност вехабијске скупине Македоније са симпатизерима у окружењу је више него очигледна. Ово се може потврдити и из чињенице да је демонстрације у Тетову и Скопљу, након објављивања карикатуре Пророка Мухамеда у данском листу, организовао Мазлам Мазлими радикални имам из Призрена¹⁵³.

У македонским градовима Скопљу, Тетову, Гостивару, Струги и Куманову забиљежено је присуство припадника вехабијске заједнице, што се објашњава тиме да је ријеч о градовима са веома присутном или изразито заступљеном албанском популацијом.

---

¹⁵¹ Карјаков.Р., -„Млади и Стари : Радикални ислам се укорњује на Балкану“, Фиренца, 2006 године – доступно на сајту www.worldpress.org

¹⁵² Оставка реиса –ул-улеме Еминија је насилно условљена физичким нападом на њега – подаци достуни на сајту www.terogizam.net (Зафировски Е., „ Сукоб радикалног и секуларног ислама изазвао двогодишњу кризу у македонској ИЗ, Загреб,2006.)

¹⁵³ Трифуновић.Д., Стојаковић.Г.,Врачар.М.,-„Тероризам и Вехабизам“, ИК Филип Вишњић, Београд 2011. Ср 232

Иза догађаја који се десио 11. априла 2012. године у близини Скопља – Смиљковско језеро, када су брутално убијена 4 младића и један средњовјечни човјек из злочина почињеног из вјерских побуда, стоји група радикалних исламиста из Скопља. Неки од њих су учествовали на ратиштима у Пакистану и Авганистану борећи се против НАТО снага.¹⁵⁴

Организације које дјелују са вехабијских позиција у Р. Македонији су „Цамат Теблигх“, „Форум исламске омладине“, „Муцахедин“ и др. Ове организације практикују часове вјерског образовања за становништво и дистрибуцију пропагандног материјала као параван за своју стварну дјелатност - ширење вехабијског учења.

Порозност границе Македоније са Косовом и Србијом иде у прилог терористима, прије свега због могућности да за кратко вријеме пребаце наоружање и људство на територију Македоније и остваре своје замисли. У прилог овоме говори догађај који се одиграо у Куманову, у мају 2015. године, када су се снаге полиције Македоније оружаном сукобиле са групом терориста који су из Косова прешли на територију Македоније у циљу да дестабилизују ову земљу¹⁵⁵.

4.1.6. Вехабизам у Албанији

Падом комунизма 90-тих година прошлог вијека у Албанији долази до процвата вјерске духовности. Тада су у помоћ овој муслиманској заједници дошле стране исламске добротворне установе, углавном са Арапског полуострва или Источне Африке.

У периоду након пада комунизма албански муслимани су имали своју крвну организацију под називом „Муслиманска заједница у Албанији“. Она је била и јесте

---

¹⁵⁴ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=05&dd=01&nav_category=167&nav_id=605483

¹⁵⁵ У 18-то часовној борби у којој су терористи пружали активни отпор, погинуло је 5 полицајаца, а преко 30 је било повријеђено све док терористичка скупина није неутралисана ликвидацијом 10 терориста и хапшењем осталих. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:547211-Kumanovo-Eliminisani-teroristi-OVK-predalo-se-poslednjih-30-Pucnji-jos-dopiru-Srbija-poslala-pojacanja-na-granicu-VIDEO>

једина званична организација која се бави исламским пословима у овој држави. Албански комунистички лидер који је владао овом земљом у другој половини 20. вијека увео је забрану религије и Албанију 1976. године прогласио првом атеистичком земљом на свијету¹⁵⁶. Ова забрана је укинута 1990. године падом комунизма и ова година се сматра годином појаве вехабијског учења на овим просторима.

Како је Албанија земља са преко 3,5 милиона становника, у којој 70% становништва чине муслимани, један број њих не практикују вјеру из разлога што се са њом сријећу тек падом комунизма. Млађи нараштаји се са вјером упознају у школама и џамијама, које су на овом подручју основале арапске земље.¹⁵⁷ Потребно је имати у виду да је у Албанији присутна и „старија“ генерација муслимана која је и у току комунизма тајно практиковала вјеру коју је примила од отоманске империје (хенефијска вјерско правна школа). Због тога су били праћени, затварани али и најстроже кажњавани од стране албанске тајне полиције „Сигурими“ (Drejtoria e Sigurimit të Shtetit)¹⁵⁸. Долазак увезене верзије ислама наишао је на њихову оштру осуду и противљење.

Новац је био главна полуга вехабијског продора у овој земљи, будући да су арапске земље инвестирале капитал кроз разне пројекте, као и кроз директан приступ најугроженијој популацији коју је новцем било најлакше преобратити у вехабизам. Арапске исламске организације на овом простору су одиграле важну улогу о образовању младог вехабијског кадра на универзитетима Саудијске Арабије и Пакистана, који су у годинама које су слиједиле наставили ширењем овог правца у Албанији. Како је „модус операнди“ продора вехабизма исти у свакој Балканској земљи, и у Албанији је процес вехабизације ишао етапно. Томе је, свакако, највише допринело расуло које је владало у кровној муслиманској организацији у Албанији (Муслиманска заједница у Албанији). Услијед подијељености ове вјерске заједнице на традиционалну и тзв. вехабијску, у јануару 2002. године извршен је атентат на **Салиха Тиварија**, високог представника Исламске заједнице Албаније. Убили су га исламски екстремисти због става да су неприхватљиве

---

¹⁵⁶ <https://www.britannica.com/biography/Enver-Hoxha>

¹⁵⁷ Истовремено су изградиле преко 400 џамија упосливши младе албанске имама који су своје образовање стицали у арапском свијету.

¹⁵⁸ Тајна полиција у Албанији коју је основао Енвер Хоџа 1943 и која је распуштена 1991 године и замјењена садашњом Националном Обавјестајном Службом

арапске донације и страни уплив у унутрашња питања ове вјерске заједнице.¹⁵⁹ Након овога, услиједио је и покушај пуча у Исламској заједници Албаније када је 2005. године вехабијска струја у њој покушала да промјени Статут ове заједнице у циљу увођења вехабизма, у чему нијесу успјели.¹⁶⁰ Након тога, вехабијске заједнице су осмислиле другачији вид организовања у виду оснивања својих паралелних структура и парацемата, који су преузели улогу у ширењу овог покрета у Албанији.

Новонастала ситуација у арапском свијету, као и велик број регрутованих бораца са подручја Албаније на сиријским ратиштима, заједно са притиском западних коалиционих сила, приморали су званичну Тирану да стави под контролу све Албанце који практикују вехабијско учење.

Након терористичких напада у Њујорку 2001. године, албанске власти су забраниле дјеловање организација које су повезане са финансирањем тероризма, укључујући и оне које се финансирају из Саудијске Арабије: „Фондација Ал Харамеин“, „Свјетска исламска организација за помоћ“, „Ал Мувафак“, „Ал Вакф“ и др. Такође, 2006. године албанска влада је замрзла средства великог броја организација и појединаца због сумње да су повезани са финансирањем тероризма. И поред тога, велики број ових организација је и даље присутан у Албанији, али под другим именом и сједиштем - упосливши домаће албанско особље и са истим циљем – ширење и финансирање вехабизма.

Описујући актуелно стање амерички публициста Стивен Шварц је рекао: „... *Вехабијско - саудијски продор на Балкан се остварује кроз индоктринацију, инфилтрацију и велику финансијску подршку, са циљем да се злоупотреби незадовољство обичних људи, муслимана, ради остваривања фундаменталистичког и екстремистичког вехабијско - саудијског програма...*“.¹⁶¹

Албанија је прва и једина европска земља која је постала чланица Организације исламске конференције 1992. године, што је утицало касније на прилив арапског новца у ову земљу. Данас је у Албанији све више присутан турски утицај. С друге стране, ставови по питању

---

¹⁵⁹ <http://www.forumishqiptar.com/threads/10940-Ekstremist%C3%ABt-ekzekutojn%C3%AB-Salih-Tivarin>

¹⁶⁰ Након овога прећено је смрћу Селим Муки поглавару ИЗ Албаније и Илир Кули који се при албанској влади бави вјерским питањима

¹⁶¹ Шварц, С., - „Два лица Ислама: Породица Соуд од традиције до терора“, Њујорк, 2002. Стр 77/78

вехабизма у Исламској заједници Албаније су јасно дефинисани, вехабијски фактор се постепено повлачи, али и даље остаје присутан. Аналитичари попут Пирра Мисхе¹⁶² такво стање сматрају само привидним јер се очекује „борба“ турске са арапском фракцијом за превласт у Исламској заједници Албаније.

4.2. Балкан као највеће упориште вехабија и њихова међусобна повезаност

На основу претходних разматрања можемо закључити да је јачање исламизма на Балкану резултат добре међудржавне повезаности вехабијско - селефијских групација.

Анализом вехабијског дјеловања на Балкану уопште, долази се до закључка да ова појава није више тако хомогена, те да су се јавиле одређене фракције од којих зависи и њихова међусобна повезаност, али и повезаност са истомишљеницима у окружењу. Као резултат ових подјела, као најприсутније фракције можемо евидентирати: „нусретовце“, „теквировце“, „порчине“, „балканове“, „боснићеве“, „оне које подржавају ИД, и оне који не подржавају ИД“ итд. Међутим, аако су вехабијске заједнице на Балкану самосталне и независне у свом дјеловању, све оне припадају „глобалној мрежи“ које међусобно сарађују, како у земљи одакле долазе, тако и у ширем региону. Како је ријеч о скупини коју покреће иста идеологија и исти циљ – исламизација Балкана, без обзира на присутна разлике и разлике, није уочљива јасна организациона структура унутар ове заједнице.¹⁶³

Регионалну повезаности вехабија коју карактеришу исто вјеровање и исти циљ неопходно је размотрити у светлу одређених чињеница.

---

¹⁶² www.balkaninsight.com/rs/article/albanski-muslimani-u-klincu-sa-vjerskim-identitetom/2027/451

¹⁶³ Ц. Галијашевић, тврди да је Сарајево рецимо центар вехабизма на Балкану и наводи: „... Ако правилно посматрате гдје су извори моћи, дакле врло често поглед окренете према Горњој маочи или према Бечу или поглед окренете према Новом Пазару, и кажете то је центар. Не, то нису центри. Центар је оно што јесте центар и финансијске и политичке моћи а то је Сарајево. Дакле центар овог покрета на Балкану, центар његових трансфера идеологије, центар трансфера људи, центар трансфера новаца и политичке моћи је Сарајево. Све остало је периферија која нам одвуче пажњу, али и периферију треба пазити јер се тамо регрутују извршиоци многих недјела и зато се мора гледати и на то..“ Доступно на www.webtv.rs/play/34049/terorizam-i-vehabizam

У Сарајеву се налази највећа џамија на Балкану, џамија „Краља Фахда“, која је изграђена новцем Саудијске Арабије и под директном је контролом саудијског министарства за вјерска питања. Главни руководилац за Хаџ и Уму Назим Халиловић¹⁶⁴, за кога се сматра да је „сива еминенција“ вехабизма на овим просторима, је главна карика која повезује вехабије са подручја БиХ са истомишљеницима у региону. Дјеловање овог вјерског лидера регистровано је и у другим земљама Балкана у којима гостује као предавач.¹⁶⁵ Овај имам је дошао у жижу јавности 2010. године када је стао у одбрану Нусрета Имамовића, предводника вехабијске заједнице у селу Горња Маоча, који је ухапшен у акцији полиције БиХ кодног имена „Светлост“.¹⁶⁶ Структура житеља и вјерских првака ове насеобине у Горњој Маочи говори у прилог повезаности вехабијских истимишљеника из региона. Између осталог, у њој бораве и живе (или су боравили и живјели) муџахедини који су примили БиХ држављанство након рата. Нусрет Имамовић је вјерском индоктринацијом успио да наведе држављанина Србије Мевлида Јашаревића да изврши терористички напад на амбасаду САД у Сарајеву октобра 2011. године. Након тога поново је ухапшен у јануару 2012. године под оптужбом власти БиХ да је подстрекивао на извршење терористичког дјела.¹⁶⁷

На основу доступних податка и коришћених извора, евидентно је да су вехабијски лидери активни у свим државама Балкана путем држања мотивационих говора и давањем одговора на питања неупућених вјерника. Тако, лидери бечких вехабија Неџад Балкан, Мухамед Порча и Аднан Бузар сматрају се кариком повезивања вехабијских заједница Балкана, о чему свједоче подаци МУП-а Аустрије, објављени у бечком часопису. Према обом извору, муслимани из Беча, који се окупљају у седмом бечком округу, управљају са својом браћом на „територији бивше СФРЈ“.¹⁶⁸

О повезаности балканских вехабија говори и податак о хапшењу Анеса Субашића из БиХ и Хусеина Шерифија са Косова у америчкој држави Северној Каролини јула 2009. године, када је терористичка група на челу са Данијелом Патриком Бојдом планирала

¹⁶⁴ Познат под надимком Мудерис који је стекао у рату у БиХ гдје је био командир истоимене бригаде.

¹⁶⁵ International Crisis Group – Serbia's Sandzak Still Forgotten, Europe Report No 162, 8 April 2005.

¹⁶⁶ <http://www.naslovi.net/tema/155726>

¹⁶⁷ <http://www.6yka.com/novost/18508/uhapsen-voda-vehabijskog-pokreta-nusret-imamovic>

¹⁶⁸ Доступно на www.vesti-online.com/Vesti/Svet/176030/Vehabije-iz-BiH-i-Raske-glavne-u-Austriji

терористички напад на територији САД.¹⁶⁹ Бајраму Асланију је у Београду суђено у одсуству 2009. Године, због помоћи „Прентићевој групи“ и догађаја у Новом Пазару, о чему свједочи пресуда окружног суда¹⁷⁰.

Сагледавши претходно изнијете наводе и чињенице о међусобној повезаности припадника овог покрета, могуће је закључити да вехабизам представља шири (не само регионални) безбједносни изазов са елементима безбједносне пријетње. Уз већ присутну тенденцију јачања глобалног вехабијског покрета на простору Балкана, уз наставак финансијске и друге помоћи из иностранства, за очекивати је да на овом подручју наступи нова фаза дјеловања овог покрета са елементима терористичког испољавања.

Новонастале тенденције подржане стварањем Исламске државе и Калифата на простору Сирије представљају јасну потврду глобалних тенденција у ширењу вехабизма као потенцијалне безбједносне претње.

4.3. Циљеви дјеловања вехабијских екстремиста на подручју Балкана

Главна одлика вехабијског покрета на простору Балкана је свакако бројност његових присталица која, уз финансијску и другу помоћ исламских земаља, може представљати фактор претње по регионалну безбедност и безбедност свих држава Балкана. Сто да се поставља питање, због чега је Балкан изабран као упоришна тачка или мета вехабизма, као и који су циљеви којима теже протагонисти вехабизма?

Сматрамо да је Балкан, првенствено, одабран због своје геополитичке и географске позиције, али и због политичке и безбедносне ситуације која је обележила 90-те године као погодно тло за ширење вехабизма. Надаље, међу становницима балканских земаља велика је заступљеност муслиманског живља које је подложно новим вјерском утицају. Најзад, традиционални облици отоманског ислама су овдје били увијек доминантни.

---

¹⁶⁹ <http://www.vesti.rs/Vesti/SAD-razbile-bosansku-grupu.html>

¹⁷⁰ Број пресуде К.П.бр.6/08 од 08 септембра 2009 – Окружни суд у Београду, Посебно одјељење

Балкан је схваћен као геополитичка тачка саудијске пројекције са циљем да вехабијски покрет добије на масовности, кроз придобијање становништва и уз постепено потпуно брисање старе отоманске културе, до потпуног увођења исламских закона. Очита је намјера главних финансијера вехабизма на Балкану постепена његова трансформација у област у којој влада шеријатски закон.

Вехабизам на простору Балкана има више циљева. Сваки од њих требало би сагледати понаособ. Истовремено, ови циљеви су међусобно повезани јер се испољавају по истом моделу у свакој земљи појединачно.

Вјерски циљеви се тичу ширења овог правца међу муслиманима. Политички циљеви би се односили на остваривање што бољег политичког положаја припадника вехабизма у друштву, док би се геополитички циљеви односили на што веће присуство вехабија на Балкану и у Европи уопште.

Овакво одређење циљева је потребно узети са резервом, јер је вехабизам на подручју Балкана спој вјере и политике, тј. с једне стране вјерског покрета, а с друге политичке идеологије. Уобичајено је да се вјерски циљеви износе и пропагирају јавно, док се политички циљеви држе у тајности и прикривени су.

Вехабије имају за циљ да све државе Балкана уреде по угледу на Саудијску Арабију, при чему би Кур`ан представљао Устав, а цјелокупни друштвени живот становника Балкана би се одвијао по принципима шеријата. Иако су тежње вехабија усмјерене ка овом општем циљу, потребно је остварити одређене друштвене промјене као предуслов, што је, у извјесном смислу, и учињено.

Када је ријеч о геополитичким циљевима вехабијског покрета, они су првенствено везани за ширење овог вида ислама на подручје балканског полуострва без обзира на препреке и последице. Другачије речено, муслимански народ на простору Балкана нераскидиво је повезан са остатком исламског свијета, односно са другим муслиманима у свијету. У том смислу, Балкан је због свог географског и геостратешког положаја свакако интересантан вехабијској скупини због стратегије познате под именом „зелена трансверзала“¹⁷¹.

---

¹⁷¹ http://specijalnirat.blogspot.hu/p/blog-page_11.html

Међусобно повезивање присталица вехабизма представља јаку базу за сваки вид дјеловања, па и терористичког.

Слика број 21 – „Зелена трансверзала“ (извор слике -http://specijalnirat.blogspot.hu/p/blog-page_11.html)

Ради лакшег и ефикаснијег дјеловања на тлу Европе, терористичке групе регрутују тзв. „бијелу Ал Каиду“. Овдје се мисли на припаднике терористичке мреже који су врбовани и регрутовани из редова муслимана са подручја Балкана. Као главни циљ вехабизма на Балкану предвиђа се успостављање тзв. зелене трансверзале, формирањем Републике Санџак која ће бити спојена са Бошњацима у БиХ, уз два паралелна приступа која ће се примијенити у остваривању овог циља. Први приступ подразумијева регрутовање становника кроз пружање хуманитарне помоћи у финансијском и сваком другом смислу, путем куповине земље и фирми и уз помоћ организација и појединаца са Блиског истока. У овом приступу користи се и пропаганда, медији, веб портали и слично, а све у циљу врбовања појединаца из муслиманских заједница БиХ, Црне Горе, Србије, па и региона, и успостављања структуре за коју се вјерује да ће у будућности моћи да подржи „зелену трансверзалу“. Други приступ подразумијева кампање застрашивања умјерених муслимана који су против вехабизма, као и локалне хришћанске популације.

Вехабије на Балкану теже да направе властити територијални основ у остваривању циљева и планова сачињених у Саудијској Арабији и другим арапским земљама, усмјерене ка

исламизацији европских територија. При томе, вехабије одбацују успостављене социјалне вриједности и норме и теже за стварањем нове реалности кроз наметање воље.

Данас је тешко дефинисати центар вехабијског дјеловања на Балкану из којег се „вуку конци“, тачније, мишљена већине вјерских теоретичара су врло опречна. Док једни сматрају да је центар вехабијског деловања Сарајево, други наводе да је то Зеница, али како је ријеч о глобалном проблему, јака вехабијска упоришта можемо наћи и на Косову у Призрену, на неким локацијама у Црној Гори, као и у Новом Пазару. Њихово присуство је видљиво и у Тетову, Скопљу, Албанији, Бугарској итд.

Суштински посматрано, хијерархија вехабијског покрета је децентрализована, комуникације се одвијају посредством интернета. Њихова интеракција са другим радикалним исламистичким мрежама није досегла критичан ниво зрелости, иако је одређени вид сарадње свакако присутан.

Ова појава представља опасност за балканске земље, не у свијетлу броја људи који сачињавају овај покрет, већ, прије свега због њихове везе са исламским тероризмом у свијету и интереса страних сила на овом простору.

Вехабизам на овим просторима, уз јасно постављене циљеве, треба сматрати елементом који може да угрози политичку и социјалну стабилност на Балкану, уз прећутну подршку страних сила и центара моћи који, због својих интереса на Блиском истоку, имају друге приоритете или њима прилагођавају своје регионалне политичке пројекције. Догађај у Сарајеву, тј. терористички напад на америчку амбасаду, који је извео вехабија Мевлид Јашаревић, подстакао је став НАТО да се хитно треба позабавити питањем Балкана и циљевима вехабизма на овим просторима. Истовремено, остваривање вехабијских циљева на Балкану довело би до угрожавања европске перспективе и приступа балканских земаља ЕУ. У економском смислу, спријечен би био прилив страног капитала у ово подручје, а била би умањена потенцијална заинтересованост за одређене пројекте и ресурсе којима земље Балкана располажу.

Не улазећи у даљу анализу циљева вехабијског екстремистичког испољавања на Балкану који се огледају у распиривању конфликта на вјерској, националној и политичкој основи, да би се они спријечили, неопходно је учинити додатне напоре у свим сферама: почев од

политике, економије, социјалних питања, безбједности и др. и уз креирање одређеног нормативног и институционалног амбијента у регионалном безбједносном комплексу. Тиме би се успоставили предуслови да се заустави или спречи даље ширење вехабизма на простору Балкана.

4.4. Беч као центар европског вехабизма и повезаност са следбеницима у Црној Гори и региону Балкана

Према статистичким подацима у Аустрији живи 339.000 муслимана¹⁷², од којих су већина имигранти који се тешко интегришу у друштво те су тако веома подложни вјерским манипулацијама.

Захваљујући либералној политици према радикалним исламистима, Беч је, поред Лондона, постао водећи центар за регрутацију исламских ратника. Аустријска политика толеранције према екстремистима довела је до њихове тесне повезаности и организованости у Бечу, на мјестима гдје се највише окупљају, тј. у тзв. „седмом округу“, у џамији „Сахаб“.

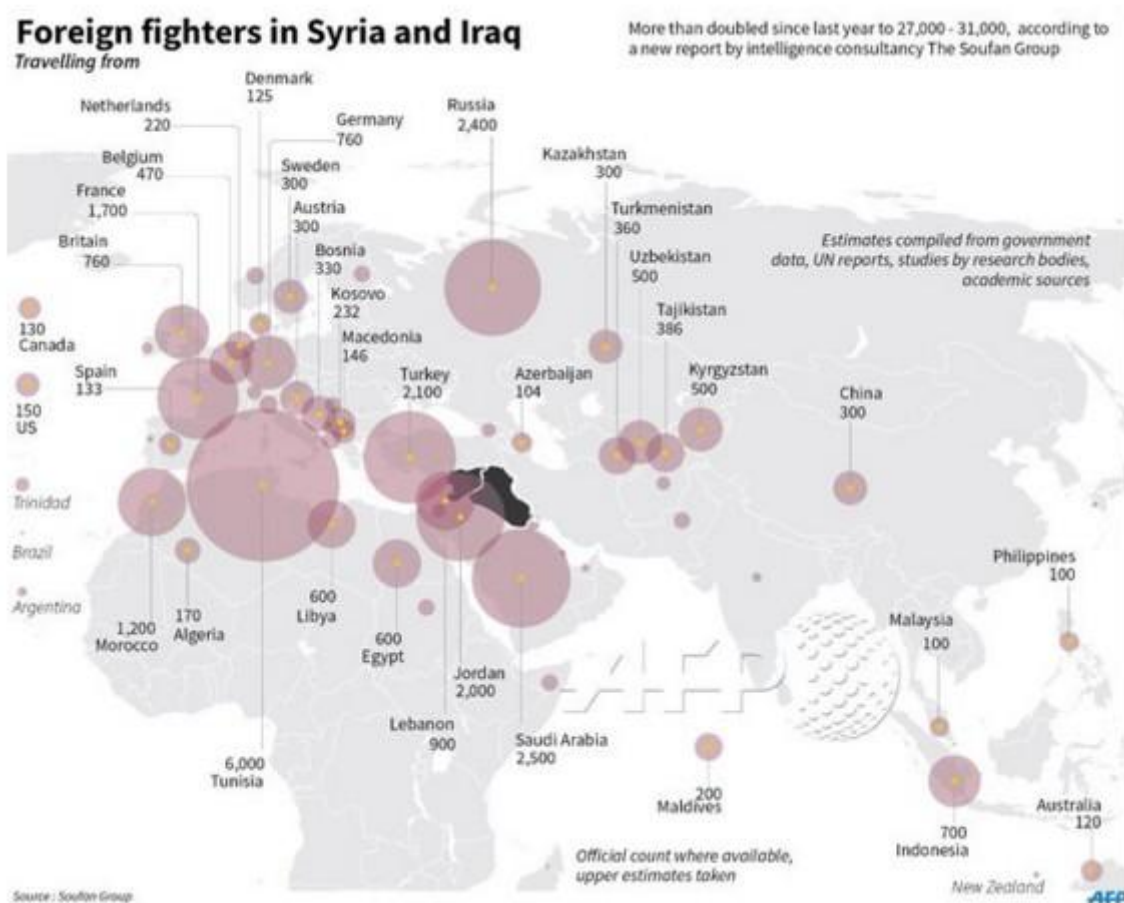
Према тренутним подацима који су расположиви искључиво у медијима а које свакако треба прихватити са резервом јер су произвољни, на страним ратиштима бори се око 140 особа са подручја Аустрије, од којих 40 има аустријско држављанство, док су остала лица тражила азил у овој земљи. Како није занемарљив број аустријских држављана који се боре у редовима Исламске државе, аустријске власти су предузеле оштрије мјере којима се тим лицима, као санкција за учешће у ратовима трећих земаља, планира трајно одузимање аустријског држављанства.

Да је Беч постављен у центар европског дјеловања вехабизма говори чињеница да је 2012. године, већинском одлуком у аустријском парламенту, одобрено отварање „Центра краља Абдуллаха за међувјерски и интеркултурални дијалог“ са сједиштем у овом граду.

---

¹⁷² www.statistik.at/ - Званични сајт Завода за статистику Аустрије

Многи аналитичари и добри познаваоци тамошњих прилика сматрају да је Беч будући центар вехабизма у Европи¹⁷³.

Слика број 22 – Статистички подаци о броју страних плаћеника на ратиштима Сирије и Ирака (извор слике -<http://avaz.ba>)

За разлику од идентичних организација овог типа на Балкану, Исламска заједница Аустрије се, по мишљењима стручњака, сматра најмодернијом кровном организацијом муслимана у једној земљи и она као таква партиципира у свим сферама јавног, политичког и културног живота. Да би се сагледали безбједносни изазови који из овога проистичу, неопходно је сагледати стварну слику стања у Исламској заједници Аустрије. Тако би се

¹⁷³ <http://www.vecernji.hr/svijet/u-becu-otvoren-abdulah-centar-za-medjureligijski-dijalog-480073>

дошло до индикатора њеног угрожавања и одређених закључака да је ова модерна европска земља добила атрибут центра вехабизма на европском простору.

Као кровна институција свих муслимана у Аустрији, ова заједница је позната да његује традиционалне вриједности и да велику пажњу посвећује подизању свијести јавности о циљевима свог дјеловања, поготово када је ријеч о вехабизму. Схвативши изазове вехабијског дјеловања, Исламска заједница Аустрије је поставила као приоритете едукацију младих нараштаја, који би се у првим фазама развоја упознавали са европским вредностима вјере којој припадају. Отварање прве исламске гимназије, као и отварање исламске педагошке академије у којој се образује будући наставно образовни кадар обезбедило је Исламској заједници Аустрије место европске кровне организације муслимана.

Вјеронаука се у Аустрији не учи искључиво у џамијама, већ је захваљујући Исламској заједници постала транспарентна и свима доступна. Тако се спријечавају разне злоупотребе у виду креирања религијске свијети и ставова који немају додирних тачака са традиционалним религијским вредностима. Можемо сматрати да је овакав став Исламске заједнице Аустрије првенствено утемељен у вредностима Аустро-угарске монархије.

Поред тога што је Исламска заједница у Аустрији стара више од 100 година, она представља кровну организацију свих 500-600.000 муслимана који живе у овој земљи. У Аустрији има 205 регистрованих џамија. Поред медресе и педагошке академије, циљ Исламске заједнице Аустрије је оснивање исламског теолошког факултета при Бечком универзитету како би се имамима на тај начин обезбедило комплетно образовање.¹⁷⁴

Исламску заједницу Аустрије у свом Вијећу чине представници свих етничких група које су заступљене у земљи, и то: Турци, Бошњаци, арапи, африканци и етничке групе из Азије и њихово мјесто је загарантовано у Вијећу новим Уставом Исламске заједнице. Најбројнију муслиманску заједницу у Аустрији чине Турци, али најпродорније и најрадикалније групе долазе из заједнице која је друга по величини, тј. по бројности, а то

---

¹⁷⁴ Ријечима др Фуата Санача, председника Исламске заједнице у Аустрији који наводи „ да је важно да омладина зна да њихова религија има дугу традицију у овој земљи, да је Аустрија њиховој религији дом уназад 100 година, то је оно што данас доприноси да и они Аустрију сматрају својом домовином“ увиђамо колико је ислам признат на овим просторима. <http://igbd.org/?p=870>

су Бошњаци. Ова последња скупина током последњих година, а нарочито након завршетка рата у БиХ, изградила је добре односе и савез са трећом по бројности заједницом муслимана - Египћанима, преко којих су оснажили и своје контакте са саудијским вехабијама. Иако је снажан утицај Турске и њених интереса на овом подручју, осјетни су притисци бошњачке скупине потпомогнуте арапима на Исламске заједнице Аустрије, која не прихвата вехабизам, како би се остварио примат и створила могућност за доношење одлука унутар те организације.

Сматра се да изазов за Исламску заједницу Аустрије, али и за друге исламске заједнице на Балкану, представљају четири организоване исламске заједнице које на овом простору руководе већим заједницама вјерника и који пропагирају вехабијско учење или хембелиски месхед. То су: *Исламска заједница Бошњака Аустрије – ИЗБА; Исламски центар „Dachverband“ и породица Бузар; Унија Џемата Селлефијске Даве и Хафиз Мухамед Порча; Босански Вехабијски Џемати и Ебу Мухамед (Неџад Балкан)*.

Исламска заједница Бошњака Аустрије – ИЗБА

Ова заједница је интересанта јер се под њеном контролом налази 25 џемата и велики број невладиних организација које су уредно регистроване по аустријским законима.¹⁷⁵ Годинама уназад, између ове заједнице и Ријасета Исламске заједнице у БиХ трајали су прикривени сукоби.¹⁷⁶

Исламски центар „Dachverband“

Ова заједница се сматра значајном када је ријеч о вехабијском удруживању и дјеловању унутар Аустрије, као и због изузетно изграђених веза и односа са осталим дјеловима свијета у којима се налазе симпатизери вехабизма.

---

¹⁷⁵ Више о организационој структури ове заједнице у: Галијашевић,Ц., -„Тероризам у Аустрији“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2012.стр 48.

¹⁷⁶ <http://izba.at/imami.html>

Ријеч је организацији која је потпуно самостална и независна у финансирању, вјерском учењу, као и свом дјеловању под окриљем Исламске заједнице Аустрије.¹⁷⁷ Када је ријеч о Ирфану Бузару, главном имаму Центра, ради се о особи од које се првенствено јавно оградилa Исламска заједница БиХ, одузимајући му вјерски легитимитет, да би касније са њим радила на реформи Исламске заједнице у Аустрији. Сматра се да је овај имам доминантна личност вехабијског дјеловања у Бечу, али и у региону. Током 90-их година, прилив саудијског новца је преко његове организације „Исламски центар за помоћ народу БиХ-Беч“ каналисан у БиХ. Ирфан Бузар је данас особа од великог значаја у овој заједници, предаје вјеронауку у аустријским школама и представник је муслимана Бошњака у Исламској заједници Аустрије, као и у аустријским медијима.¹⁷⁸

Унија џемата селефијске Даве (Dawe)

Не постоје званични подаци колико је џемата под директном контролом ове уније. Главно сједиште се налази у 12-том бечком округу, гдје се налази месцид¹⁷⁹ „Tewhid“, док се у осталим окрузима налазе простори за молитву. За имама овог месцида постављен је Хфз. Мухамед Фадил Порча, који потиче из групе радикалних хоџа са овог простора.

Порча је захваљујући приливу иностраних средстава из арапских центара развио своју кровну структуру у виду „Уније џемата селефијске Даве“ и себе поставио за лидера ове заједнице на Балкану. У жижу интересовања доспио је и 2014. године када је на територије од стране аустријских власти изведена полицијска акција „Палмира“ гдје је ухапшено 14 имама од којих и Порча.¹⁸⁰ Због својих добрих односа са Нусретом

---

¹⁷⁷ Оно што је истиче у контексту теме рада јесте чињеница да је главни имам овог центра био брат Ирфана Бузара, Хфз. Аднан Бузар који је ожењен ћерком палестинца Абу Нидала, некадашњег команданта Фатаха. Галијашевић.Ц., -, „Тероризам у Аустрији“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2012. стр 48.

¹⁷⁸ Галијашевић.Ц., -, „Тероризам у Аустрији“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2012 . У књизи „Тероризам у Аустрији“, коју је издао Џевад Галијашевић, дати су примјери уз таксативно навођење документације која потврђује наводе.

¹⁷⁹ Врста исламске богомоље која не посједује минарет

¹⁸⁰ http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Medju-uhapsenima-u-akciji-Palmira-i-Muhamed-Porca/lat/169109.html

Имамовићем¹⁸¹ и честим боравком на територији БиХ, за Порчу се сматра да је особа од највећег ауторитета у вехабијској заједници.¹⁸²

Босански вехабијски џемати и Ебу Мухамед

Када је ријеч о поменутиим џематима и њиховом лидеру Неџаду Балкану, или у вехабијским скупинама познатом под именом Ебу Мухамед, њихово сједиште се налази у седмом бечком округу. Балкан се сматра да је заговорником “тврде“ вехабијске струје. Он је, као ексцентрична личност, постао вођа тзв. „Теквир“ идеологије, којом је узнемирена данашња аустријска јавност, пре свега због неслагања са другим муслиманским групама чији се став разликовао од његовог. Руковођен тврдим вехабијским вјеровањем, Балкан је основао свој џемат „Сахаб“ којег аустријске власти означавају као мјесто окупљања екстремних заговорника вехабизма.¹⁸³ Тим поводом, занимљиви су његови ставови о заједници муслимана коју он предводи.¹⁸⁴

Иако су наведене заједнице међусобно повезане, главна веза између њих и аустријских служби безбједности је управо Исламска заједница Аустрије. Због свог пропагирања вјере, овај џемат је под сталним надзором аустријских безбједносних служби.

¹⁸¹ Вођа највеће вехабијске заједнице у БиХ у Горњој Маочи

¹⁸² Галијашевић.Ц., -„Тероризам у Аустрији“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2012

¹⁸³ Први знаци раздора између вехабијске скупине Неџада Балкана, са једне, и Порче и Нусрета Имамовића, са друге стране, јављају се након објављивања књиге „Тријумф вјеровјесничког монотеизма – над давом ширка и национализма“ Галијашевић.Ц., -„Тероризам у Аустрији“, ИК Филип Вишњић, Београд, 2012.стр 78

¹⁸⁴ „...Џемат заснован на јасним темељима Кур`ана и Суннета, без натруха новотарије или позивања новотарији па био он у власништву ИЗ БиХ или неког другог – то није важно. Међутим, јасно је сваком ко имало познаје Суннет Посланика а.с., да ИЗ БиХ нема тај епитет џемата Кур`ана и Суннета, јер они сами у свом статуту кажу да се поред Кур`ана, суннета, ханефи мезхеба обраћају и на традицију Бошњака не обраћајући пажњу на то да ли је та традиција исправна или не. Сама ИЗ БиХ често у писању својим имамима или професорима наглашава да је исламска традиција Бошњака једина исправна на овим просторима и да свако друго практикурање ислама је неприхваћено и осуђено на пропаст. Исламска традиција Бошњака је, наравно пуна бид`ата и неисправних ствари, од којих су највеће: Ајватовица, Довишта, подршка суфијама и новотарима, наплаћивање учења Кур`ана, наплаћивање било ког вјерског посла, давање предности традицији над суннетом, подучавање људи дјелу вјер и нецитирање ајета и хадиса који се супростављају њиховом статуту...“ Форум –www.putvjernika.com/forum/drugi-o-nama/

Анализом вјерских покрета и организација на простору Балкана и шире, можемо закључити да је последњих деценија, услјед дјеловања исламских фундаменталиста, муслиманском становништву у БиХ, али и у Европи, дјелимично промијењен идентитет. Наиме, велики дио муслиманског становништва не упражњава ону форму ислама коју су вјековима упражњавали, постајући присталице „вехабистичког покрета“.

Након терористичких напада на тлу Европе, исламске вјерске школе и џемати долазе у центар интересовања безбједносних служби, као и стручне јавности која се бави контратеоризмом. Међутим, очито је да није довољно пажње посвећено вјерској индоктринацији локалних радикалних имама, који својим учењима манипулишу осјећањима вјерника.

Несумњиво је да неке од медреса престављају кључне полуге у стварању и регрутовању терориста. Најновији вид религијских упутстава које шире радикалне вјерске вође је издавање фатви које представљају нови вид подстрекивања на тероризам са циљем прибављања легитимитета тероризму. Овај савремени вид злоупотребе религије примјењују многе радикалне вође. На овај начин се стварају „армије“ непредвидивих бораца спремних да се жртвују зарад „виших циљева“. Оваква злоупотреба религије је усмјерена, углавном, ка лабилним особама, најугроженијим слојевима друштва, посебно према најмлађој популацији која је због своје незаштићености и рањивости посебно подложна манипулацијама.

5. МОГУЋНОСТ ЕСКАЛАЦИЈЕ ВЕХАБИЗМА У ТЕРОРИЗАМ НА ПРОСТОРУ ЦРНЕ ГОРЕ

Појава тзв. „Исламске државе“ на тлу Сирије и Ирака је показатељ да је дошло до поновне драматичне актуелизације дискурса о „исламској радикализацији“, која представља пријетњу за сигурност Балкана. Балкански медији имају своју улогу у актуелизацији ове теме, тиме што постављају поједине балканске државе, посебно БиХ и Косово, у центар свјетске јавности као мјеста одакле се регрутују балканске вехабије за учешћа на разним ратиштима.

Вјерски екстремизам је потенцијална опасност у сваком друштву, па и црногорском, јер је његова основна одредница нетолеранција. Самим тим, носиоци ове врсте екстремизма није потребно да се организују да би представљали пријетњу по средину. Они представљају фактор угрожавања средине самим тим што су нетолерантни.

Вехабизам на простору Црне Горе представља појаву коју првенствено треба схватити као изазов Исламске вјерске заједнице у решавању унутрашњих раскола, па тек онда као безбједносни проблем државе Црне Горе, којем као таквом треба наћи адекватне моделе супростављања. Тако се први вехабијски инциденти на територији Црне Горе односе на психофизичко злостављање вјерника и вјерских лидера, укључујући и покушаје директног уплива у унутрашња питања Исламске заједнице.¹⁸⁵

---

¹⁸⁵Забилежен примјер вехабијског оспоравања легитимности избора реиса Ефендије Фејзића на мјесто поглавара Исламске вјерске заједнице у Црној Гори, када је група вехабија протествовала против његовог избора испред градске џамије, у Старој Вароши у Подгорици. Извор: <http://www.monteislam.com/novosti/intervju-reisa-rifata-ef-fejzica-za-nd-vijesti>

5.1. Основна обиљежја ескалације вехабизма у тероризам на простору Црне Горе

У Европи и на Балкану је стасала нова генерација младих вехабија, међу којима је велики број оних који својим изгледом и понашањем ни на који начин не одају да припадају овом покрету. Данас се велики број њих бори на ратиштима Сирије, Турске, Авганистана и Чеченије, одакле се један број врати, други остану на тим ратиштима, док један број постану шехиди¹⁸⁶.

Вехабије су присутне у свим балканским државама. У БиХ су након рата створили снажну мрежу и инфраструктуру у виду постојања парацемата¹⁸⁷ који постоје изван оквира Исламске вјерске заједнице БиХ; на Косову су најслободнији¹⁸⁸ у виду пропагирања својих ставова и дјеловања, јер нема довољно снажне безбједносне службе која би могла у томе да их спријечи; у Србији су показали колико могу бити милитантни, при чему се мисли на већ испољено оружаном дјеловање (на примеру планине Нинаје и „Прентићеве групе“); док их је у Црној Гори бројчано мало, али сасвим довољно да би могли представљати претњу у виду њиховог оружаног дјеловања.

Вехабијски утицај на Балкану је у свакодневном порасту и иде узлазном путањом, захваљујући прије свега финансирању, с једне стране, и сиромаштву балканских муслимана, с друге стране. Како је ријеч о утицају који је првобитно био наметнут споља, сада се говори о озбиљном феномену на овим просторима који пријети да подијели муслимане.

Иако је реална процјена да са порастом вехабизма на Балкану расте и опасност од тероризма на овим просторима, не смије се извлачити закључак да сви муслимани представљају опасност, као и уопште, Исламска вјерска заједница. Акција „Орлов Лет“ у Црној Гори, као и активности тзв. „Прентићеве групе“ у Србији биле су првенствено

---

¹⁸⁶ На арапском شهيد , означава мученика и ријеч је о религијском темину којим се означава особа која је умрла испуњавајући религијске заповјести

¹⁸⁷ Цемат за муслимане представља темељну, основну и најмању организациону јединицу кроз коју муслимани остварују своја вјерска права и обавезе. Парацемати су приватне установе лица или скупина које функционишу изван закона Исламске вјерске заједнице

¹⁸⁸ Мисли се у смислу испољавања својих пропагандних активности и заговарања екстремних ставова

усмјерене на исламске вјерске објекте – џамије над којима је требало започети терористичко дјеловање.

Како је Балкан суочен са растом вехабизма, утицај Турске, која је одувек имала претензије према овом простору, ће смањити ову експанзију, из разлога што је већина балканских муслимана везана за традиционални отомански ислам.

Новонастала ситуација у Сирији, када је балканска рута изабрана као пут миграната из арапског свијета ка западној Европи, нова је претња по безбједност балканских држава. Земље кроз које пролазе мигранти: Македонија, Србија, и БиХ, представљају важну карику у могућем повезивању радикалних исламиста који под плаштом мигранске кризе теже да се пробију до западне Европе ради спровођења планираних циљева. У камповима изграђеним у овим државама, кроз рад постојећих селефијских заједница и хуманитарних организација, омогућује се повезивање и логистика прикривеним борцима исламске државе или онима који су ратовали на њеној страни, са циљем да несметано уђу у неку од земаља ЕУ. Истовремено, мигрантска рута која води преко Грчке – Албаније - Црне Горе ка Хрватској у ЕУ за сада је неинтересантна за мигранте.

Актуелна развојна фаза вехабизма на простору Црне Горе базира се тежишно на индоктринацији локалног муслиманског становништва, чиме би се накнадно створила база неопходна за остваривање зацртаних циљева. Како је за последње двије деценије број локалних вехабија изузетно бројчано нарастао и који би уз евентуалну помоћ других држава могли да предузму одговарујуће екстремне активности, овој појави треба посветити одређену пажњу. Отпочињање било каквих конфликта на овом подручју означило би прелазак из актуелне у вишу фазу, која се огледа у ескалацији вехабизма у тероризам.

Први корак квалитетне безбједносне процјене ове појаве у Црној Гори је стратешка анализа ситуације и идентификовање циљних група и њихових планова. Јачање обавјештајних капацитета би било од велике помоћи у сарадњи са властима других балканских земаља, јер тренутни правни оквир балканских земаља није прилагођен стварном нивоу терористичких претњи. С тим у вези важно је сагледати какве су стварне и реалне пријетње од тероризма и какве су могућности Црне Горе да се њима супростави,

али и да буде равноправан партнер службама из региона у заједничкој антитерористичкој борби.

Као земља која је потписница многих конвенција које се односе на борбу против тероризма, Црна Гора има обавезу да своје антитерористичко дјеловање подигне на највиши могући ниво и размјењује информације које могу бити од користи да се смањи пријетња од појаве тероризма.

Црна Гора је поставила циљеве своје националне политике у сузбијању и супростављању радикализације вехабизма. Узимајући у обзир геостратешки положај Црне Горе, недавну прошлост и непријатељства која постоје у региону, миграције и тренутну мигрантску кризу, опасност од терористичког угрожавања Црне Горе је оправдана.

Најпре, анализом простора који обухватају јужно Средоземље и Сјеверну Африку, Блиски исток и Кавкаску регију, увиђа се да је тај простор суочен са дестабилизацијом, условљен националним и социјалним кризама и сукобима који пријете због близине да се пренесу и на европски континент.

Црна Гора са својом обалом од 293,5 км и дужином копнене границе од 614 км и водене од 293,5 км, као и са великим бројем граничних прелаза, суочава се са проблемом илегалних прелазака државне границе. Сагледавши све евентуалне недостатке, Црна Гора је увидјела да је најбољи вид супростављања овом проблему превентивно дјеловање кроз институције извршне и законодавне власти. У том циљу МУП Црне Горе, Управа полиције, Агенција за националну безбједност, Царина и друге релевентне државне институције су предузеле конкретне активности доношењем стратегија и закона у овој области који су усклађени са европском регулативом. Такође, усвојена је допуна Кривичног законика Црне Горе¹⁸⁹.

Црногорске безбједносне службе, суочене са овим изазовом, супротстављају се овом, али и свим другим видовима пријетњи, полазећи од безбједносних процјена надлежних

---

¹⁸⁹ www.sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/2172.pdf - по први пут извршена је измјена Кривичног законика ЦГ у погледу увођења казних одредби које се тичу учешћа црногорских држављана на страним ратиштима

служби сачињених на основу оперативних и других података са терена, али и на основу конкретних догађаја чији су актери црногорски држављани.¹⁹⁰

Црногорска стратегија у борби против сваког вида тероризма (Стратегија националне безбједности) па и вјерског, има за циљ да се сагледа тренутно стање у Црној Гори и да се поставе приоритетни задаци дјеловања у тој борби.¹⁹¹ Постојање овакве стратегије је од великог значаја за Црну Гору, јер само њено постојање је основ за примјену европских стандарда и прописа у овој области.

5.1.1. Могући облици ескалације вехабизма у тероризам у Црној Гори

У Црној Гори, закључно са 2016. годином, није извршено ниједно дјело међународног тероризма.¹⁹² Подаци о активностима грађана Црне Горе, али и страних држављана који се по било ком основу налазе на територији Црне Горе, не указују на конкретну везу са међународним тероризмом. Ипак, постоје контакти са истомишљеницима у свијету, при чему се првенствено мисли на вехабије.

За један број држављана Црне Горе, за које постоје оперативна и друга сазнања да се налазе или су се налазили на територији других земаља и учествовали у ратним сукобима (Сирија, Украјина), у току је поступање по тим предметима. Исти се сматрају пријетњом по националну безбједност Црне Горе. Иако број тзв. страних ратника из Црне Горе није велики, углавном је ријеч о припадницима вехабијског покрета¹⁹³.

Конкретни подаци не указују да постојеће хуманитарне организације које дјелују на територији Црне Горе злоупотребљавају своје дјеловање, нити да се баве било каквом

---

¹⁹⁰ www.mod.gov.me/files/1233665539.doc

¹⁹¹ www.mod.gov.me/files/1233665539.doc

¹⁹² члан 365. КЗЦГ и члан 374. КЗЦГ

¹⁹³ Званични подаци о броју црногорских држављана који се налазе на страним ратиштима су недоступни из разлога што се наведена лица налазе под „обрадом“ црногорских безбедносних служби ради процесуирања након њиховог евентуалног повратка у Црну Гору

непријатељском активношћу¹⁹⁴. Овде се првенствено мисли на сумњиве новчане трансакције и нежељене контакте са лицима или земљама које се сматрају терористичким, а које су одиграле важну улогу у ширењу вехабизма.

Обавјештајна сазнања, такође, указују да постоји злоупотреба интернета у сврху пропагирања вехабизма и остваривања контаката. Заједничка карактеристика је да интернет – сајбер технологију на територији Црне Горе користе појединци и групе, припадници вехабијске заједнице, за међусобно комуницирање и ширење радикалних идеја, индоктринацију декларисаних или потенцијалних симпатизера, дистрибуцију разних вехабијских садржаја, али и за прикупљање података и информација, како из земље тако и из региона.

Значајан утицај на негативно испољавање понашања појединаца припадника вехабијске заједнице има и економска криза, која заједно са ниским животним стандардом насиромашнијих делова становништва и другим рањивим групама над којим је извршена вехабијска индоктринација може представљати снажан „окидач“ за терористичко испољавање.

Ескалацију вехабизма у тероризам¹⁹⁵ у Црној Гори можемо посматрати са више аспеката као :

- *ескалацију насиља као последице дјеловања вехабија и њихове примјене насилних средстава*
- *масовности (на више локација, градова, мјеста) терористичког испољавања вехабија.*

Феноменолошки посматрано, терористичко испољавање вехабија можемо посматрати кроз неоружана и оружана дејства, а сам насилни процес – терористичко дјеловање би се састојало из три фазе¹⁹⁶:

- ескалационе

---

¹⁹⁴ www.dokumenta.me/nvo

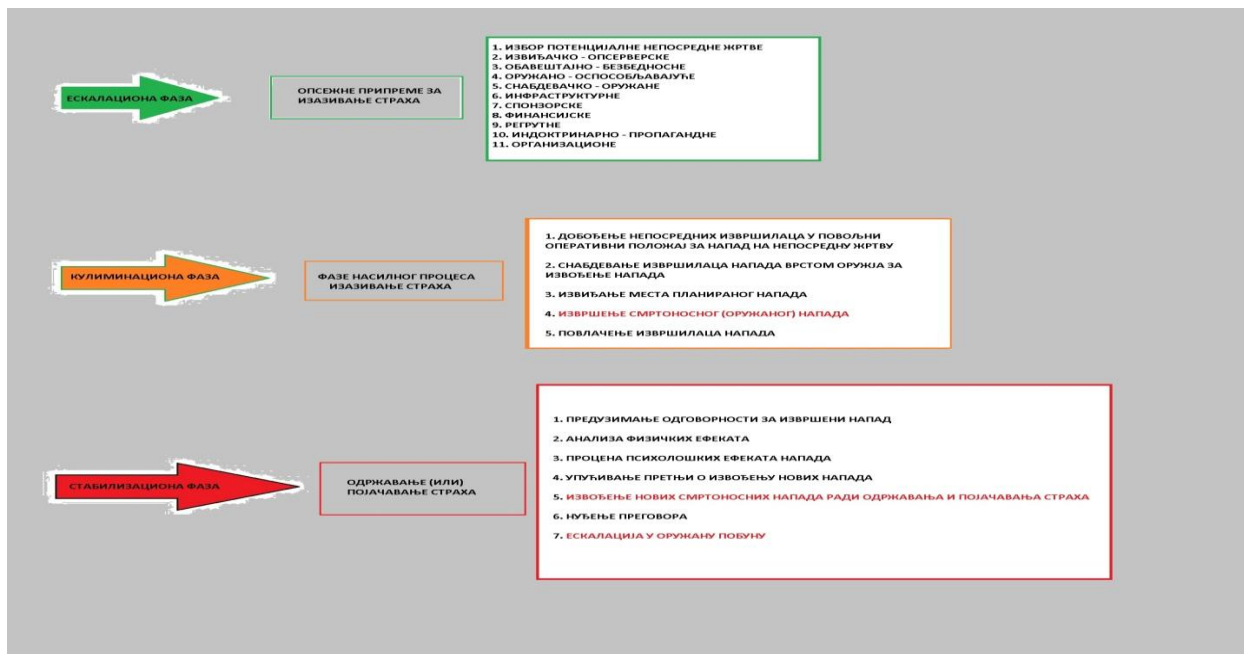
¹⁹⁵ „Тероризам је организована примјена назилја од стане политичко оријентисаних извршилаца , који су одлучили да изазивањем страха, зебње, дефетизма и панике намећу своју вољу органима власти и грађанима“ – извор: Бајагић, М. „Међународна безбедност“, КПА, Београд, 2012, СТР.87

¹⁹⁶ Мијалковски.М.,- „Тероризам и организовани криминал“, ФБ, Београд, 2010, стр 76.

- кулминационе
- стабилизационе

Прве двије фазе, ескалациона и кулминациона, представљају најважнији аспект терористичког акта, јер од њих зависи ефикасност терористичког дјеловања. Временски посматрано, припремна фаза може трајати дуго док не дође до ескалације у виду тероризма.

Ефикасност терористичког акта зависи од припремних радњи које претходе самом чину извођења. Овдје спадају: унутрашње организовање групе, непримјећена набавка средстава за извршење дјела, обука у руковању и употреби средстава, придобијање истомишљеника, помагача и сл. (слика бр. 2)

Слика број 23- Шема специфичне терористичке агресије (извор: Мијалковски.М., „Тероризам и орг.криминал“, ФБ, Београд,2010,стр 76, модификовао аутор)

Могући облици ескалације веџазизма у тероризам у Црној Гори првобитно би били базирани на чињеници да је њихова моћ асиметрична, тако да би веџабије користили и примјењивали мање насилне облике свог терористичког дјеловања. Временом, уз ојачавање покрета дошло би до све сложенијих примјена насиља.

Наведени вид ескалације требало би посматрати као *модус операнди* вехабијског дјеловања у свијету, па би таква примјена била вјероватна и у Црној Гори.

У свијетлу терористичких напада Ал Каиде на циљеве у Њујорку и Вашингтону, 11. 09. 2001. године, терористи су годинама припремали ову акцију и чекали погодан тренутак искористивши све слабости САД. Оваква испољавања могу бити карактеристична за актуелну другу фазу вехабијског испољавања у Црној Гори.

Почев од 1991/1992. године, у самом почетку јављања вехабизма на овим просторима, без иједног организованог вида удруживања и заједнице, вехабије су се јављале у виду појединаца који су наилазили на отпор локалног традиционалног муслиманског становништва у наметању вехабијског учења. Након 2001. године, дошло је до ограничења вехабијске финансијске помоћи из иностранства, јер је услијед антитерористичке кампање био смањен доток новца из Саудијске Арабије и других држава финансијера вехабизма. Временом је дошло до јачања исламистичке мреже, па су и вехабије на простору Црне Горе јачале своју моћ, масивност и испољавале своје радикалне ставове.

Прве облике насилног вехабијског испољавања у Црној Гори тежишно треба посматрати у виду њиховог пропагандног дјеловања, али и психофизичког умјереног насиља. Присталице вехабијског учења су спроводили овакве активности над локалним немуслиманским становништвом, традиционалним муслиманима хенефијске вјерскоправне школе, али и према званичницима исламске вјерске заједнице који су оспоравали њихове ставове и учења ове активности.

У тзв. **кулминационој фази**, у зависности од антитерористичке заштите државе Црне Горе, може доћи до спријечавања или осујећења вехабијског терористичког акта пре његовог извођења. У случају терористичког вехабијског испољавања, у виду извођења терористичког акта на територији Црне Горе, сматрамо да није вероватно да би наступила тзв. стабилизациона фаза, из разлога што вехабијска заједница у Црној Гори није на том нивоу да би поновила слично дјело у више наврата. Такође, сматрамо да је противтерористички систем Црне Горе довољно способан да одговори на безбедносне изазове вехабијске скупине која егзистира на њеном простору. Надаље, за било какав вид терористичког експонирања вехабије би требале имати потпору иностраног фактора.

На основу до сада извршених терористичких напада у свету, чињеница је да не постоји служба на свијету која би могла да предвиди вјерски или на други начин изманипулисаног појединца да индивидуално изврши неки вид терористичког акта. Томе у прилог иде интернет и слободна продаја опасних средстава која, уз доступна рјешења, могу помоћи да се направи импровизирана експлозивна направа.

Колико год се безбједносне службе и надлежни органи у другим државама, па и црногорски (Управа полиције, Агенција за националну безбједност), трудили да прате ексцентричне вјерске фанатике и њихове интернет профиле, софистицираност ове скупине у проналажењу начина комуникације и избјегавање тзв. „радара“ служби иде им у прилог. Илустровано примјером извођења терористичког напада вјерских фанатика на сатирични лист „Шарли Ебдо“ у Паризу, исти су за своју комуникацију и међусобни договор који је претходно терористичком чину користили платформу „Chat“ Sony play station коју службе нијесу могле предвидјети или пратити.

Носиоци терористичког испољавања на територији Црне Горе били би, поред екстремних вехабијских група, и њихови активни помагачи, да би временом, у зависности од ситуације и евентуалне радикализације, то постали и пасивни помагачи, као и истомишљеници из региона и свијета

5.1.2. Фактори који утичу на могућност ескалације вехабизма у тероризам у Црној Гори

Могућност било какве ескалације вехабизма у тероризам на територији Црне Горе одређује се као способност припадника ове заједнице да терористички дјелују на одређеном дијелу Црне Горе, са тенденцијом проширења на друге дјелове или цијелу њену територију. Њихова способност у терористичком дјеловању би била условљена великим бројем унутрашњих и спољашњих фактора, чији би утицаји одређивали даљи ток вехабијског експонирања на територији Црне Горе. С тим у вези, потребно је поставити претходно питање, а то је: чиме је вехабијска скупина на територији Црне Горе угрожена,

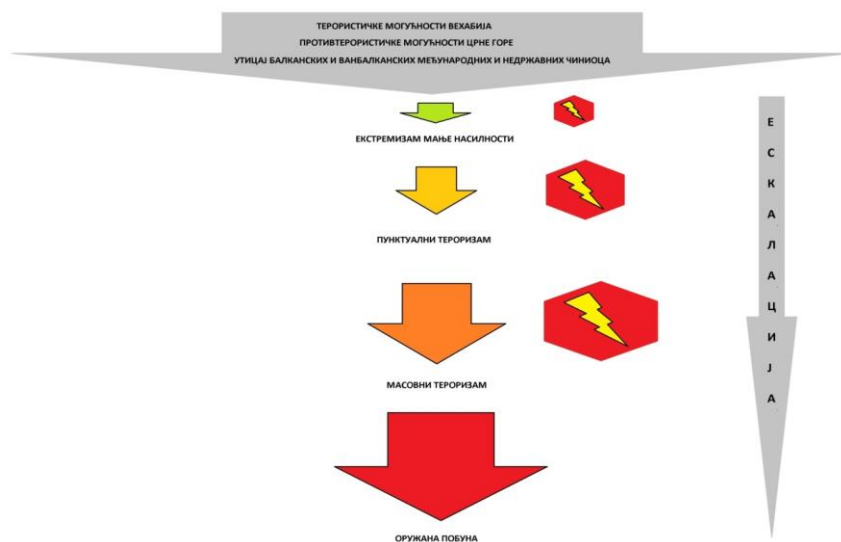
што би је навело на насилно испољавање незадовољства, и какав је у том смислу утицај државних органа Црне Горе?

Ријеч је о скупини чије је присуство евидентирано на простору Црне Горе. Државни органи располажу приближним подацима о броју појединаца ове групе, мјестима гдје се окупљају, људима који их подржавају и финансирају, параванима које користе, видовима њиховог организованости и сл.

Надлежни државни органи располажу и са подацима о учешћу црногорских држављана - припадника ове заједнице у ратним дејствима на територији Сирије и Ирака, а под заставом Исламске државе.

Вехабије поистовјећују свој одлазак и борбу на Алаховом путу са хаџом (јер је Пророк Мухамед урадио хаџ из Меке у Медину).

Пратећи ове тенденције, црногорске обавјештајне службе прикупљају обавјештајне податке о инкриминацији ових лица која ће приликом евентуалног повратка у Црну Гору бити на одговарајући начин процесуирана.

Слика број 24 – Унутрашњи и спољашњи фактора који утичу на ескалацију вехабизма у тероризам у Црној Гори (извор слике –аутор)

Када говоримо о унутрашњим факторима, првенствено мислимо на званичну државну политику Црне Горе. У оквиру овога се мисли на њену евроатланску перспективу и чланство у НАТО који могу да буду „окидач“ вехабијског експонирања у било ком облику.

Други важни чинилац је кровна организација црногорских муслимана – „Исламска вјерска заједница“ на челу са реисом Фејзићем и њен званични став када је ријеч о вехабијској заједници и њиховом дјеловању.

Не би требало занемарити и локалне радикалне вехабијске лидере који своје незадовољство, као последицу континуираног тренда негативне интерпретације муслимана у свијету, преносе на појединце или групе. Они дјелују на њих као на могуће извршиоце евентуалних кривичних дијела.

До сада није било примјене средстава принуде од стране надлежних органа Црне Горе на било ког члана вехабијске скупине, осим у неколико изолованих случајева. Тада су припадници Управе полиције одбили напад на себе, имовину или грађане од стране лица - припадника овог покрета која су пружала активан отпор и реметили јавни ред и мир.

Када је ријеч о спољашњим факторима који утичу на могућност ескалације вехабизма у тероризам у Црној Гори, у први план се истичу међународни чиниоци. Првенствено, мислимо на актере из окружења који имају територијалне претензије према Црној Гори, до оних чија је политика и циљ присаједињење дијелова црногорске територије у једну цјелину коју ће користити једна вјерска скупина.

Анализом таквих политика могуће је увидјети да су западне силе у протеклом периоду, када је кренуо продор вехабизма на балканске али и на европске просторе, благонаклоно гледале на ову појаву, неадекватно се постављајући према сепаратистичким циљевим одређених скупина, слиједећи своје интересе. Најбољи примјери за то су интереси које имају САД у Саудијској Арабији.

Поред земаља које су, руковођене својом спољном политиком, допринијеле да се вехабизам развије на Балкану па и у Црној Гори, многе међу њима су се трудиле да преко хуманитарних и других организација у Црној Гори обезбиједи финансирање вехабијских

заједница, њихову вјерску индоктринацију, али и повезивање и контакте са истомишљеницима.

Оно што је карактеристично за све балканске државе јесте повећано дјеловање турског фактора на овом простору са циљем да се надомјести и умањи вехабијски утицај. Књига турског универзитетског професора Ахмета Давутоглуа под називом „Стратегијска дубина“ најбоље говори о Балкану као интересу Турске.¹⁹⁷

Анализом тренутне ситуације у Црној Гори долазимо до закључка да је од почетка југословенске кризе присутна тежња манипулисања исламским фактором, потпомогнутог наведеним унутрашњим и спољним факторима, уз могућност да изманипулисане вехабијске скупине и појединци покрену неко од нежељених дјеловања.

5.1.3. Ефекти који би се постигли ескалацијом вехабизма у тероризам на територији Црне Горе

Забрана вехабизма на територији Црне Горе, али и Балкана, је са правне тачке гледишта неизводљива. Таква идеја би била искључиво резултат недовољног познавања овог феномена унутар исламског свијета.

Вехабије и њихова појава на Балкану, али и у Црној Гори, представљају израз кризе унутар Исламске вјерске заједнице, која је на почетку благонаклоно гледала на ову појаву. Моћ овог покрета се огледа у његовој инфилтрираности у кључну институцију муслиманског друштва на овом простору. Поставља се питање да ли вехабијска скупина која егзистира у Црној Гори тежи терористичком испољавању и да ли се сукоби у арапском свијету могу посматрати као за њих повољан развој догађаја?

Неспорно је да су циљеви вехабизма дефинисани у Саудијској Арабији, и да се исти прилагођавају у зависности од земље до земље не губећи пуно на својој суштини, која се огледа у стварању чистих муслиманских територија на овом простору.

---

¹⁹⁷ <http://www.energypress.net/knjiga-strategijska-dubina-govori-o-balkanu-kao-sredistu-interesa-turske/>

Ако се узму у обзир аспирације вехабијске групе која би издвојила поједине дјелове Црне Горе из њеног састава и сјединила их са територијама на којима је већинско муслиманско становништво¹⁹⁸, то би изложило Црну Гору организованим противустановним дјеловањима у виду тероризма на њеном простору. Такво вехабијско дјеловање било би усмјерено, првенствено, на умјерене муслиманске вјернике који се опирају новим трендовима из арапских земаља, али и на званичнике Исламске вјерске заједнице који се томе противе и не прихватају оваква учења. На удару би, затим, било немуслиманско становништво насељено на територији која је обухваћена вехабијским плановима и циљевима.

Вехабијска заједница се у пракси суочава са многим факторима који је спутавају у реализацији ових замисли. Ово прије свега због активности које предузимају надлежни органи Црне Горе, док са друге стране, ипак се ради о минорној, али не и занемарљивој групи. У литератури се могу наћи исповијести биших припадника вехабијског покрета, који су се вратили на пут традиционалног балканског ислама увидјевивши колико је вехабијска индоктринација била погубна по њих и њихове породице.¹⁹⁹ Описујући везу овог феномена са тероризмом, један од аутора књиге „Вехабизам/ селефизам – идеолошка позадина и историјски корјени“ је написао „... *није сваки вехабија терориста али је сваки терориста вехабија*...“.²⁰⁰ Уколико правимо аналогију између тероризма и терористе, с једне стране, и вехабизма и вехабисте, с друге стране, могли би закључити да је циљ вехабизма да застраши противнике, да придобије истомишљенике, а колебљиве да привуче и преведе на своју страну. Уколико би, пак, дошло до остваривања поменутих циљева вехабија, они би прије свега тежили да тим видом насиља постигну смањење утицаја безбједносних служби државе Црне Горе.

Треба имати у виду да су у региону Црне Горе забиљежени случајеви да су од стране терориста као мете напада биле изабране исламске богомоље – џамије, и то управо од

¹⁹⁸ Мисли се, пре свега, на територију новог Санџака

¹⁹⁹ Видети: Али Хамад, шиит из Бахереина који је прешао у суните и прихватио вехабијско учење и вјеровање и који је учествовао у рату у Босни у одреду Ел Муцахид и који је обајавио своју исповјест у књизи „У мрежи зла“ која је доступна на <https://www.scribd.com/document/4000042/Ali-Hamad-U-Mrezi-Zla>.

Поред Али Хамада, занимљиво је и искуство Јасмина Мердара и Аднана Мешановића који су у својој књизи „Вехабизам/селефизам – идеолошка позадина и историјски корјени“ детаљно описали шта значи бити вехабија на овим просторима - <http://bhstring.net/tuzlauslikama/tuzlarije/viewnewnewsb.php?id=10010>

²⁰⁰ <http://www.jutarnji.hr/arhiva/nije-svaki-vehabija-terorist-ali-svaki-je-terorist-vehabija/2115795/>

стране припадника исте вјере. Циљ ових напада био је изазивање немира и покретање истомишљеника на оружану побуну.²⁰¹

Анализирајући досадашња дешавања у Црној Гори, ефекти ескалације вехабизма у тероризам би се огледали у следећем:

- *испољеним насиљем вехабије би првенствено у први план ставили до знања јавности да су присутни, довољно снажни и одлучни да изведу одређене акције. Такође, овим насиљем би скренули пажњу муслиманској и немуслиманској популацији, државним субјектима Црне Горе, али и међународним чиниоцима да се на територији ове земље налази група која насилним путем испољава своје незадовољство. То незадовољство не би морало да има реалан мотив и циљ (примјер Египта, гдје је терористичким актом у љетовалишту Шарм ел Шеик нанијета озбиљна штета привреди ове исламске земље због намјере терориста да дају до знања влади те земље да могу да је контролишу)²⁰² .*
- *У случају да се оствари замисао вехабија на тлу Црне Горе, она би довела до осећања незаштићености и беспомоћности грађана Црне Горе, стварајући утисак код домаће и стране јавности да је државна власт неспособна да заштити своје грађане од насиља. Неефикасност антитерористичког апарата и служби у Црној Гори који га примјењују да предвиди и да одговори на овакав вид пријетње уставном и јавном поретку додатно би умањио ауторитет државне власти и Црне Горе као државе која поседује капацитете за приступање европским и евроатланским интеграцијама.*
- *У погледу Исламске вјерске заједнице у Црној Гори, и њеног изабраног свештенства на челу са реисом, нежељени ефекти би се испољили у виду њихове дискредитације код вјерника на овом простору, али и код државног апарата чији*

---

²⁰¹ Акција црногорске полиције под кодним називом „Орлов лет“ која је изведена 9 септембра 2006 године када је ухапшено 13 од 17 осумљених лица код којих је том приликом пронађено 13 аутоматских и полуаутоматских пушака, карабина, пушкомитраљеза, 5 ракетних бацача, 5 противтенковских мина, 5 сандука муниције, два снајпера као и униформе. Званични подаци су доступни на – [www.mup.gov.me /](http://www.mup.gov.me/) Управа полиције

²⁰² www.vecerenji.hr/svijet/masark-u-egiptu-808111

је ова заједница дугогодишњи савезник. Такође, код дијела јавности би се поставило питање оправданости постојања организације која није у стању да се избори са проблемом у својим редовима, као и њене сарадње са државним органима у решавању тих проблема, када се има у виду од којег времена они датирају.

- Испољеним насиљем, вехабијска заједница би попунила своје редове оним дијелом црногорске популације који би био привучен њеним дјеловањем, имајући у виду да је све већи број рањивог и незадовољног становништва (незапослена омладина, РЕИ популација, дјеца без родитеља, самохране породице и сл.) који је изманипулисан од стране радикалних вехабијских лидера, али и медија који томе доприносе. Пропратни ефекти би се испољили и у страху код оног дијела локалног муслиманског становништва који не прихвата вехабизам као правац и идеологију.*
- У зависности од изабраног циља терористичког дјеловања, могуће је изазивање етничког и вјерског сукоба. Пошто је Црна Гора мултикултурална средина у којој егзистирају три вјерске конфесије, ескалација би могла довести до учешћа других организација или уплитања исламистичких центара у циљу остваривања њихових интереса на овом простору.*
- Последице на немуслиманско становништво у градовима са већинским муслиманским живљем довеле би до њиховог постепеног напуштања територија, условљеног страхом од могуће угрожености.*
- Ефекти би се испољили и у виду разбијања територијалног интегритета и суверенитета државе Црне Горе, јер би на том простору могле бити оформљене независне заједнице које би тежиле присједињењу са другим државама у окружењу нпр. Албанији, БиХ и др.*

Исламски екстремизам ће на простору Црне Горе несумњиво даље да јача. То се може закључити из најновијих политичких и безбедносних дешавања у свијету. Истовремено, вехабијској скупини на овим просторима покушаће да се супростави Исламска вјерска

заједница којој није у интересу проширење вехабијске скупине, првенствено да би заштитила своје позиције.

5.2. Вехабизам као основа терористичког дјеловања

Када је ријеч о ескалационом процесу који доводи до терористичког испољавања и оружане побуне, исти би се састојао из више развојних фаза. Такав модел би имао заједничке карактеристике примјенљиве на сваку земљу, али са одређеним специфичностима које ту земљу карактеришу.

Цио ескалациони процес се може представити са неколико међусобно повезаних сегмената и то:

- **Припрема и организација** (припремна фаза)
- **Проналажење повода у постојећем окружењу** (фаза проналажења повода)
- **Иницијално терористичко испољавање**
- **Пораст насиља и испољавање терористичког дјеловања** (фаза пораста насиља)
- **Прекид насиља**

У доље приказаној шеми ескалационе и насилне фазе (слика бр. 24), можемо констатовати преклапање фаза из насилног процеса са фазама из ескалационог процеса. Тако се период припремне фазе подудара и у ескалационом и насилном процесу, фаза проналажења повода и иницијалног терористичког испољавања комплементарна је са кулминационом фазом насилног процеса, а на сличан начин, фазе нарастања и прекида насиља се подударају са стабилизационом фазом у насилном процесу.²⁰³

На моделу Црне Горе могуће је примјенити овај метод у циљу сагледавања безбедносних изазова и увиђања нежељених последица.

---

²⁰³ Бајагић М. „Међународна безбедност“, КПА, Београд, 2012

Слика број 25 – Шема Насилне и Ескалационе фазе и њихово подударење (извор – аутор)

5.2.1. Припремна фаза

Припремна фаза ескалационог процеса обухвата припремне радње које је неопходно спровести како би вехабијска скупина могла остварити своје замисли. Овдје је првенствено ријеч о неоружаним радњама у циљу остварења одређених намјера.

Од добро изведене и организоване припремне фазе зависи цио ескалациони процес. Било која грешка у овој фази открила би безбједносним службама Црне Горе намјеру терориста и дошло би до осујећења терористичких замисли.²⁰⁴ То значи да је конспиративност као

²⁰⁴ Безбједносне службе су специјализоване и релативно самосталне институције државног апарата, овлашћење да легалним, али и тајним средствима и методама прикуљају обавештајне податке и информације о свим оним чиниоцима који утичу на безбједност државе и њених грађана. – извор – Стајић.Љ., - „Основи безбедности“, ИК Драганић, Београд 2006

начело у припремној фази од пресудног значаја за даљи ток саме акције и прерастања исте у виши ниво.

Припремну фазу сачињавале би следеће активности:

- **набавка оружја** из провјерених извора, по могућности земље из окружења, и куповина од поузданих лица – истомишљеника;
- **обука** припадника вехабијске скупине са циљем обуке у руковању оружјем, уз претходно увјежбавање на некој удаљеној локацији (обука вехабија на планини Нинаје у Србији током припреме за терористички напад; Плавска висораван и сл.);
- **обезбеђење финансијских средстава** кроз илегалне канале са циљем да се избјегне контрола државних органа из извора који финансирају ову скупину (разне хуманитарне организације земаља спонзора вехабизма, и др.);
- **радикална индоктринација** којом би се из локалног муслиманског становништва издвојила екстремна група применом радикалане пропаганде да је муслимански живаљ на овом простору угњетаван, и сл;
- **повезивање са истомишљеницима** у земљи и иностранству коришћењем могућности постојања одвојених вехабијских џемата и њихових лидера који су радикални у испољавању својих ставова;
- **формирање мреже сарадника и логистике** у оквиру које би сваки припадник имао своју улогу у овој фази и дао свој допринос и сл.

У припремној фази посебна пажња вехабијске скупине била би посвећена детаљном планирању даљих активности, уз прецизан одабир потенцијалних мета на територији Црне Горе. Одабир мета потенцијалног терористичког напада важан је сегмент ове фазе. Њој вехабије придају велики значај, јер од ње зависи и каснија реакција локалног становништва, страних актера, али и државе Црне Горе и њених безбједносних и одбрамбених механизма.

Приликом одабира мета, вехабије би имали у виду џамије у циљу изазивања планираних реакција и накнадног ширења насиља на пројектоване мете и циљеве. У зависности од

одабира мета и броја укључених особа у само извршење, зависиће и крајњи исход, тј. да ли ће припремна фаза прерасти у вишу, или ће бити откривена од стране обавјештајних и безбједносних органа државе Црне Горе. Ови органи ће покушати да кроз своју сарадничку мрежу или путем других индикатора допру до одговарајућих информација и спријече извршење планираних терористичких акција.

Од добро одабране мете и саме реализације напада зависиће прелазак у наредну фазу, при чему од постигнутих ефеката на локално муслиманско становништво зависи и даља подршка вехабијама. Главна сврха је да се код циљаног становништва изазове незадовољство према државним органима Црне Горе, али и према немуслиманском становништву, као потенцијал за масовне акције муслиманског становништва уперене против државе Црне Горе. Вехабије би, углавном, жељеле да изнуде снажно офанзивно дјеловање црногорских снага безбједности чије би реаговање, затим, довело до унутрашњих сукоба масовнијих размјера (сличан примјер је забиљежен у Куманову 2015 године приликом оружаног обрачуна између македонских снага безбједности и албанских терориста и побуњеника²⁰⁵).

5.2.2. Фаза проналажења повода

Вехабијска заједница у Црној Гори представља добро организовану скупину са изузетном тенденцијом ширења (стално повећање броја припадника ове заједнице) која се бави промоцијом радикалног ислама, тј. оних вриједности које нијесу прихваћене од стране већине припадника муслиманског народа. Као таква, може представљати у будућности значајан фактор дестабилизације и деструкције безбједносног система и стабилности Црне Горе.

У циљу постизања својих циљева, вехабије се морају ангажовати у проналажењу прихватљивог повода – изговора који би иницирао примјену насилних метода, побуне и терористичког напада. Повод би морао бити прихватљив и за оне према којима су

²⁰⁵ [www.mvr.gov.mk/ Kumanovo/205](http://www.mvr.gov.mk/Kumanovo/205)

узмјерене акције заплашивања, али и онима који се желе придобити за вехабиистичке пропагандне циљеве.

Поводи могу бити разноврсни, али не значи да су и оправдани, будући да ће вјерски изманипулисан појединац лако пронаћи повод за испољавање агресије или терористичког чина. Као повод за свој терористички акт на амбасаду САД у Сарајеву 28. октобра 2011. године, Мевлид Јашапвић је навео убиство Муамера ал Гадафија од стране либијских побуњеника подржаних од стране САД, исказујући тако освету вехабија према западној (хришћанској) политици у исламским земљама. Такође, повод за масовне протесте у Новом Пазару фебруара 2006. године, као и за терористички масакр у Паризу 2016. године, био је објављивање карикатуре Пророка Мухамеда у данском и паришком сатиричном часопису.

Фаза проналажења повода обично слиједи након одлуке вехабијских лидера да се отпочне са терористичким дјеловањем на територији Црне Горе.

Евроатланске интеграције Црне Горе могле би такође бити повод вехабијама за почетак терористичких активности. С тим у вези, потребно је аналитички, стручно и дослиједно пратити вехабијске постулате и јасно дефинисати тачку на којој ова идеологија може да прерасте у тероризам на простору Црне Горе. *Сваки вид актуелне друштвене појаве или процеса који на било који начин може утицати на увећане антагонизме између вехабија и локалне заједнице, муслиманског и немуслиманског становништва, али и државних органа Црне Горе, може се сматрати поводом за испољавање насилних терористичких активности.*

Међутим, и у случају да не постоји конкретан повод који би могао да иницира и наведе на извршење неког дјела, вехабијска скупина би га исценирала у виду насилних протеста и немира муслиманског становништва. Разумије се, присутни су и изузеци. У Македонији је забиљежен феномен да су албански исламисти отпочели терористичко дјеловање без било каквог повода. Ријеч је о вјерски мотивисаном убиству петорице Македонаца на Ускрс, 12. априла 2012. године, на Смиљковском језеру у близини Скопља.²⁰⁶

---

²⁰⁶ www.mvr.gov.mk/Smiljkovsko_jezero/205

У случају проналажења повода, вехабијска група би, затим, јаким пропагандном дјелатношћу, служећи се медијима, предавањима, друштвеним мрежама, и сл. нагласила важност повода, стварајући револт и осјећај угрожености код локалног муслиманског становништва, уз наглашавање неспојивих разлика које би могле довести до радикализације актуелног друштвеног стања у Црној Гори. На овај начин створили би се конкретни предуслови за припреме за могуће извођење планираног терористичког циља на већ претходно одабране мете.

Окосницу безбједносног система Црне Горе чине полицијске и војне формације, потпомогнуте тајним службама у виду Агенције за националну безбједност и војне безбједносне службе. Њиховим синхронизованим дјеловањем, које би се огледало у праћењу и анализирању тренутног стања унутар ове заједнице, израдила би се и безбједносна процјена о евентуалној угрожености државе Црне Горе, али и њених грађана, и сходно истој, држава би примијенила адекватне мјере поступања. Понашање, испољавање ставова и контакти које поједнци у оквиру вехабијске групе испољавају могу бити реални показатељи безбједносним службама о евентуалном учешћу појединаца у будућим терористичким акцијама.

Поводи који би могли довести до почетка унутрашњих сукоба на територији Црне Горе имају потврду и у претходном периоду када је на дан парламентарних избора у овој земљи, изведена полицијска акција кодног назива „Орлов лет“, 10. септембра 2006. године. Тада је због планираних терористичких напада од стране безбједносних служби Црне Горе ухапшена група од 17 особа.²⁰⁷ Ова група је имала логистичку и другу подршку из дијаспоре у Детроиту - САД али и са Косова у виду бивших припадника „ОВК“.²⁰⁸

---

²⁰⁷ www.mup.gov.me – званични сајт Управе Полиције Црне Горе

²⁰⁸ <http://www.ceopom-istina.rs/politika-i-drustvo/ukanovi-za-komersant-ima-i-drugih-optsiya-sem-nato/>

5.2.3. Иницијално терористичко испољавање

Иницијално терористичко испољавање би подразумевало извођење иницијалног напада са циљем његовог прерастања у сукоб између вехабијске скупине (потпомогнуте револтираним муслиманским становништвом), с једне стране, и снага безбједности Црне Горе и дијела немуслиманског становништва, са друге стране. Овакав напад би требало посматрати као вид провокације од чије ће реакције зависити даљи ток догађаја, тј. његова ескалација у терористичке активности и сукоб ширих размера.²⁰⁹

С обзиром на територијалне претензије одређених земаља према Црној Гори, напад у оквиру иницијалног терористичког испољавања имао би за циљ и да привуче пажњу треће стране и увуче је у сукоб. Један од мотива напада може бити рушење демократски изабране власти у Црној Гори и довођење на власт одређених политичких гарнитура. Овдје се конкретно мисли на тзв. *патриотске покрете из окружења*, прожете вјерском мржњом, којима би одговарало изазивање немира у Црној Гори, при чему вехабијско дјеловање не треба сматрати јединим видом вјерског угрожавања.²¹⁰

Ова фаза представља временски најкраћу фазу коју би карактерисале оне активности вехабија које би претходиле извршењу напада у Црној Гори.

Сам одабир мете напада, као и локације на којој ће он бити извршен, представљају посебан сегмент вехабијске припреме. Од тога зависи и сам циљ који вехабије желе постићи.

У одабиру мете напада, одређује се искључиво мета са циљем да се пошаље јасна порука исламиста. При томе, не би било потребно оправдање за избор мете или извршење самог дјела, јер би мета „сама по себи“ представљала „леgitиман циљ“.

---

²⁰⁹ Имајући у виду последње терористичке нападе у Европи, тј. у Лондону, Паризу и Москви, увидјели смо да је присебна реакција државе и органа који ту државу представљају довела до тога да су спрјечени планирани немири, да није дошло до пораста насиља на улицама градова и да је накнадном реакцијом служби поново успостављен мир.

²¹⁰ <http://www.cdm.me/drustvo/hronika/uhapseno-15-ljudi-iz-inostranstva-koji-su-planirali-napade-u-crnoj-gori>

Приликом избора локације, води се рачуна о повећаном присуству муслиманских сепаратистичких вјерских и политичких субјеката, са већинским муслиманским становништвом на чију подршку би могло да се рачуна након извршеног напада. Ријеч је о вјерски изманипулисаном становништву које је лако увести у планиране или постојеће сукобе на Балкану.

5.2.4. Фаза нарастања насиља

Може се претпоставити да би нападом, у оквиру фазе иницијалног терористичког испољавања, на циљ од значаја за Црну Гору, вехабије тражиле оправдање у виду оптуживања супротне стране, тј. државе Црне Горе и њених органа, за отпочињање сукоба.

Манипулацијом локалним становништвом, као видом вехабијске пропаганде, придобила би се наклоност неопређених слојева становништва, али и евентуалне треће заинтересоване стране. На пример, идеја стварања „Велике Албаније“, чији су заговорници из иностранства, али и одређени политички и вјерски субјекти у Црној Гори, уз радикализацију вехабијски настројених муслимана, имала би за циљ интензивирање напада и масовност његових чинилаца.²¹¹

Даљи развој догађаја би захтевао да као одговор на напад, снаге безбједности Црне Горе приступе лоцирању и хватању извршилаца терористичког дјела, што би вехабије искористиле у циљу пропагандног застрашивања муслиманског становништва, приписујући државним органима наратив репресије и злостављања локалног или муслиманског становништва. Након тога, могли би се очекивати нови планирани напади у циљу изазивања нестразмерног државног одговора, који би затим довео до оружаног сукоба ширих размјера на овом простору.

---

²¹¹ <http://mondo.rs/a876898/Info/Ex-Yu/Velika-Albanija-Koco-Danaj-Kosovo.html>

Ескалација сукоба на наведени начин довела би до радикализације муслиманског становништва на овим просторима. Они би били припомогнути истомишљеницима из непосредног окружења, чији би се најекстремнији појединци придружили локалним вехабијским саставима у циљу заједничког терористичког дјеловања.

Због специфичног положаја и географских одлика, Црна Гора се граничи са областима у којима живи већинско муслиманско становништво и у којима је евидентно присуство вехабијских заједница. С тим у вези, могуће је несметано и без надзора прећи границу, без бојазни да би терористи могли бити ухваћени од стране државних органа Црне Горе. На тај начин, реално је очекивати да државну границу могу прећи радикалне вехабије из окружења (Косово, БиХ, Србија). Истовремено, било би могуће несметано пренијети и помоћ локалним вехабијским заједницама у виду наоружања и муниције, медицинског материјала, војне опреме и слично упућене од треће стране.

На основу досадашњег искуства, западне силе би став према наведеном питању могле градити на сопственим геополитичким интересима које имају на овом простору. Ове земље би, под изговором помоћи угроженом муслиманском становништву које се наводно бори за своја права, оправдале своје мешање у сукоб, првобитно политички, а касније давањем других видова подршке.

Сматра се да ће европске и евроатлантске интеграције Црна Горе допринијети успостављању стабилности на овим просторима, што је истакнуто и у Стратегији националне безбједности Црне Горе²¹².

---

²¹² Стратегија националне безбедности Црне Горе донијета је да петој сједици другог редовног засиједања Скупштине Црне Горе 27 новембра 2008 године и објављена је у „Службени лист Црне Горе“ бр. 75/08 од 08.12.2008 године

5.2.5. Фаза прекида насиља

Искуство из региона говори да би до последње фазе ескалационог процеса, тј. фазе прекида насиља, довело укључивање међународне заједнице у дешавања у Црној Гори која би се искључиво водила својим интересима на овом простору. Уз арбитражу страних сила, отпочели би преговори између вехабијске заједнице, с једне, и државе Црне Горе и Исламске заједнице, са друге стране, уз постепену демилитизацију подручја. Могло би се претпоставити да би вехабије, при томе, тражиле потпуно повлачење државних снага безбједности. Залагање за специјални статус територија у којима представљају већину била би полазна основа вехабијских захтјева, који би тежили каснијем одвајању од Црне Горе.

Приказани модел ескалационог процеса, у мањој или већој мјери, може се реализовати на оним дјеловима Црне Горе гдје живи већинско муслиманско становништво и гдје постоје вехабијске заједнице.

Са геополитичког аспекта Црне Горе, а у зависности од националне структуре становништва у градовима, размјештаја вехабијских џемата и група, односа исламске вјерске заједнице и локалног становништва према вехабијском учењу, ескалација вехабизма у тероризам би се могла испољити у појединим црногорским општинама. Ту се првенствено мисли на Улцињ, Плав, Гусиње, Бјело Поље, Рожаје.

6. УГРОЖЕНОСТ БЕЗБЈЕДНОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ И ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА ЕКСПАНЗИЈОМ ВЕХАБИЗМА И НЕЖИВОГ СУЗБИЈАЊА

Уз прећутно одобрење исламских вјерских поглавара у Црној Гори, али и шире, вехабије већ дуги низ годинама у џамијама „наводе“ обичне вјернике на хенбелијске вјерске основе.²¹³ Изостала реакција вјерских лидера Исламске заједнице у Црној Гори условљена је страхом од унутрашњег раздора у тој кровној организацији муслимана, из којег разлога су проблем вехабизма стављали у други план.

Упркос напорима да се дефинишу узроци настанка и ширења вехабизма на простору Црне Горе, на основу сагледаних чињеница, закључујемо да је ријеч о легитимном правцу у исламу, чије се проповиједање не може забранити, јер је основно право сваког човјека да вјерује у шта жели. С друге стране, извршени терористички напади чији су актери вехабије, представљају упозорење да се овакав вид испољавања вехабизма може проширити и на простор Црне Горе. Такође, ријеч је о вјерском правцу чије је изворно утемељење везано за подручје Блиског истока гдје се вехабизам (хенбелијска вјерска школа) сматра званичном религијом. У Црној Гори је присутан тзв. „отомански ислам“ (хенефијска вјерска школа), тако да је присутност вехабизма сасвим легитимна. Изоловане случајеве изманипулисаних вехабија са подручја Црне Горе, који су у међувремену постали тзв „страни борци“ требало би посматрати независно од муслиманске заједнице, али и Исламске вјерске организације. Најзад, постојање изолованих вехабијских џемата и таквих заједница требало би посматрати независно од вехабијских скупина које гравитирају ка Исламској вјерској заједници у Црној Гори, имајући у виду постојање њихових међусобних унутрашњих раскола у погледу вјеровања и заговарања појединих ставова.

Вехабизам у Црној Гори, на основу свих релевантних индикатора, не можемо посматрати као деструктивну и угрожавајућу појаву, јер је ријеч о незнатној скупини која је присутна на овом простору. Они у Црној Гори представљају облик групног организовања (рјеђе

²¹³ Вјерски правас који подржавају припадници Vehabijske zajednice.

индивидуалног) обиљеженог за сада одређеним негативним, али свакако ненасилним облицима испољавања свог незадовољства, првенствено због статуса којег имају унутар Исламске вјерске заједнице. Такође, присутан је и један број присталица вехабизма који заговарају радикалне ставове и које не можемо сматрати пријетњом за безбједност Црне Горе, из разлога што се тренутно налазе на страним ратиштима и под надзором су државних органа у случају евентуалног повратка у Црну Гору.

Када је ријеч о радикалним вехабијским вјерским лидерима са подручја Црне Горе, првенствено се мисли на неколико радикалних имама који пропагирају вехабизам у оквиру својих џемата - вјерских заједница, изоловани од Исламске вјерске заједнице, али и других вехабијских имама који заговарају „либералнији“ приступ вјери сходно балканском поднебљу. Ипак већи број вехабијских лидера из региона држе предавања у Црној Гори, углавном у џамијама којима руководи Исламска вјерска заједница. То је неспојиво са званичним ставом ове заједнице када је ријеч о вехабизму, па се ова појава може приписати некој врсти компромиса између двије заједнице.

Превенција вехабијског терористичког испољавања је међуресорски и дугорочан процес, у који су укључени сви безбједносни органи Црне Горе. Посебна је улога Управе полиције, као и Агенције за националну безбједност чији значај се огледа у сталном праћењу ове појаве. Водећи се искуствима других држава, Црна Гора је поставила високе безбједносне захтјеве пред своје огране, дајући предност превентивној димензији дјеловања, али не искључујући и репресивну.²¹⁴

Савремени безбједносни изазови и начин њиховог рјешавања наметнули су безбједносним службама Црне Горе потребу за прилагођавањем метода у заштити од вехабијског насилног дјеловања, при чему се преплићу елементи националне и регионалне безбједности.

Како се Управа полиције, МУП Црне Горе и Агенција за националну безбједност Црне Горе налазе на „првој линији“ у супростављању и борби против тероризма, исте су у могућности да идентификују случајеве који могу указивати на његову појаву. Усклађеност кривичног законодавства Црне Горе са легислативом ЕУ у области борбе против

---

²¹⁴ www.mod.gov.me/files/1233665539.doc - поглавље 4 и 4.1

тероризма огледа се у поштовању члана 9 Устава.²¹⁵ По овом члану, општеприхваћена правила међународног права су саставни дио црногорског правног поретка. Оквирна одлука Савјета Европе²¹⁶ са измјенама и допунама из 2008. године²¹⁷ представља најкориснији извор права и основу на којој се базирају кривична законодавства европских земаља када је ријеч о борби против тероризма.

Органи државне управе у Црној Гори у борби против тероризма поступају према одредбама следећих закона:

- Законик о кривичном поступку²¹⁸
- Кривични законик Црне Горе²¹⁹
- Закон о странцима²²⁰
- Закон о спрјечавању прања новца и финансирању тероризма²²¹
- Закон о спољној трговини²²²
- Закон и спољној трговини наоружањем, војном опремом и робом двоструке намјене²²³ и др.

Поред наведеног, Црна Гора је марта 2015. године, придружујући се другим земљама у региону, извршила измјену свог Кривичног закона²²⁴ у коме је по први пут предвидјела кривичну одговорност за своје држављане који ратују на страним ратиштим, али и за она лица која финансирају и организују придруживање страним оружаним формацијама²²⁵.

---

²¹⁵ Устав Црне Горе донешен је на трећем сједници другог засједање 22 октобра 2007 године и објављен је у „Службеном листу Републике Црне Горе“ 66/06

²¹⁶ Council Framework Decision on Combating Terrorism, 2002/475/JHA

²¹⁷ Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28. November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism

²¹⁸ Службени лист Црне Горе бр. 57/09 од 18. августа 2009 године

²¹⁹ Службени лист Р.Црне Горе бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и Службеном листу Црне Горе бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013.

²²⁰ Службени лист Црне Горе бр. 82/08, 56/2014

²²¹ Службени лист Црне Горе бр. 14/07, 4/08, 14/12

²²² Службени лист Р.Црне Горе бр. 28/04 од 29.04.2004, 37/07 и Службени лист Црне Горе број 73/10 од 10.12.2010, 01/14 од 09.01.2014, 14/14 од 22.03.2014, 57/14

²²³ Службени лист Црне Горе 80/08

²²⁴ www.sluzbeni.list.me/krivicni.zakonik.dopune

²²⁵ Види – Прилог број 3

Религијски облик тероризма је тренутна могућа пријетња у Црној Гори и овај безбједносни проблем је највише присутан у југоисточном дијелу Европе, укључујући балканске земље.

Регионална сарадња и искуства сусједних земаља су од посебног значаја за Црну Гору на пољу идентификације религијских мотива припадника ове заједнице, уз сагледавање психолошких профила њихових чланова, а све у циљу успостављања регионалних механизма сарадње у овој области.

Основ успјешне превенције вехабиистичког насилног испољавања у Црној Гори се огледа у постојању високо-професионалних безбједносних служби и обучености њихових кадрова, развијеној сарадњи између државе и Исламске вјерске заједнице заснованој на међусобном повјерењу и разумјевању и др. При томе је потребно имати у виду да вехабизам као правац представља легитиман начин вјеровања у исламу, и као такав не подлијеже законским санкцијама у Црној Гори. Санкције би се примениле уколико се пропагирањем вехабизма његове присталице усмјеравају на насилно рушење уставног поретка у Црној Гори, или на било који други вид вјерског насиља.

Вјерски тероризам којим се дефинише савремени вид угрожавања безбједности у свијету, представља и црногорски безбједносни изазов којем се треба супроставити на адекватан начин.²²⁶

---

²²⁶ „Правне теме“, године 2. Број 4, стр. – 190-199

6.1. Ангажовање субјеката безбједности Црне Горе на сузбијању и супростављању вехабијском екстремизму

У складу са Стратегијом националне безбједности и другим прописима, безбједносни интереси Црне Горе су дефинисани као:²²⁷

- 1. одбрана суверенитета, независности и територијалног интегритета Црне Горе,*
- 2. развој одрамбених капацитета,*
- 3. интеграција у НАТО и ЕУ,*
- 4. промовисање политике добросусједских односа и сарадње на регионалном и глобалном нивоу,*
- 5. јачање демократије, правне државе, пуна заштита људских и мањинских права,*
- 6. пуна правна уређеност на подручју безбједности у складу са уставним одредбама, нормама међународног права и међународним обавезама које је прихватила Црна Гора,*
- 7. јачање самосталности, независности и ефикасности правосуђа, доступности правосудних органа и јачање повјерења у правосуђе,*
- 8. јачање капацитета Црне Горе за борбу против тероризма, организованог криминала и корупције, јачање безбједности граница,*
- 9. јачање процеса транспарентности сектора одбране и цивилне контроле оружаних снага,*
- 10. јачање капацитета и институција одговорних за управљање у ванредним ситуацијама изазваних природним, техничко-технолошким, хемијским, нуклеарним, радиолошким и др. несрећама,*
- 11. допринос стабилности и свјетском миру, путем исказивања међународне солидарности, активног учешћа у борби против тероризма и непролиферацији оружја за масовно уништење, хуманитарним и мировним операцијама и могућности коришћења њеног копненог, ваздушног, морског простора за подршку мисијама које предузимају УН, НАТО, ЕУ и ОЕБС,*

²²⁷ <http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag=%7B39796AE2-86CD-4D81-8B83-1091B49C4DC0%7D>

12. *подстицање одрживог економског развоја кроз растуће економске слободе и јачање улоге предузетништва,*
13. *побољшање животног стандарда грађана понудом квалитетних јавних услуга, кроз ефикасне системе образовања, здравства и соц. заштите,*
14. *подстицање истраживања, развоја и коришћење нових технологија,*
15. *обезбеђење услова за заштиту традиције, културе, језика, националног идентитета и обичаја,*
16. *обезбеђивање заштите информационих ресурса Црне Горе од неауторизованог приступа или модификације информација у складиштењу, обради или преносу, укључујући мјере детекције, документовања и отклањања претњи,*
17. *очување и заштита природе, здраве животне средине и промоција одрживог развоја.*

Унутар система безбједности Црне Горе разликујемо три врсте субјеката који брину о њеној националној безбједности или доприносе њеној заштити, и то су:

- **конвенционални**
- **неконвенционални**
- **суплементарни**

Конвенционални субјекти су они субјекти којима се примарна функција и дјелатност огледају у очувању безбједности државе и ту спадају:

- ✓ војска
- ✓ полиција
- ✓ обавјештајне службе
- ✓ тужилаштво
- ✓ органи за извршење кривичних санкција
- ✓ службе приватне безбједности
- ✓ царина
- ✓ инспекција

Неконвенционални субјекти представљају субјекте чија примарна дјелатност није очување националне безбједности, али који својим радом и дјеловањем доприносе њеном очувању. Ту спадају законодавни, извршни и судски органи земље.

Суплементарни субјекти који утичу на заштиту националне безбједности су све оне групе, организације, институције и појединци чија примарна дјелатност није очување безбједности, али који својим радом и залагањем доприносе њеном очувању и даљем развоју. Овдје спадају локалне самоуправе, невладине организације, удружења грађана, школе, спортски клубови и сл²²⁸.

Носиоци активности на сузбијању евентуалног вехабијског екстремизма на подручју Црне Горе су: Скупштина, Предсједник, Влада, Савјет за одбрану и безбједност, снаге безбједности, Снаге за дјеловање у ванредним ситуацијама, Агенција за националну безбједност, тужилаштво и судови, који скупа представљају основне елементе система националне безбједности Црне Горе.²²⁹

Црногорски безбедносни апарат је тако постављен да његову окосницу када је ријеч о супростављању вехабизму представљају следећи органи: Влада са њеним Бироом за координацију службама безбједности, Министарство унутрашњих послова у склопу којег се налази Управа Полиције, Министарство одбране са својом Војно обавјештајном службом, Агенција за националну безбједност као и Управа за спречавање прања новца и финансирања тероризма. Наведени органи сачињавају основну структуру црногорског безбједносног апарата, и сви они независно или координирано управљају, планирају, организују, усклађују и остварују мјере и активности у систему безбједности. Мјере и активности које ови органи предузимају могу бити различите: политичке, безбједносне, нормативне и др.

Уопштено посматрано, наведени безбједносни органи независно спроводе мјере и радње из своје надлежности, уз свакодневну међусобну координацију чиме се постиже висок ниво њихове професионалности.

---

²²⁸ Љубомир Стајић, Контрола полиције у служби безбедности, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2012.

²²⁹ „Служени Лист Црне Горе“ бр. 75/08 од 08.12.2008 године

Поред безбједносних структура Црне Горе на спрјечавању вјерског екстремизма, велику улогу имају медији и њихова информативно - пропагандна активност. У Црној Гори постоји само један национални јавни сервис - Телевизија Црне Горе и државни дневни лист Побједа, док постоји више приватних медија и дневних листова. Сви ови медији кроз своје извјештавање поклањају пажњу вехабизму и његовом испољавању на овом простору. Такође у Црној Гори не постоји ни један регистровани медиј или часопис који пропагира вехабизам или чији је оснивачки улог обезбјеђен од стране вехабијске заједнице. Закључујемо да је активност Црне Горе на информативно - пропагандном пољу задовољавајућа, ефикасна и функционална.

Требало би напоменути и да припадници вехабијске заједнице у Црној Гори представљају бирачко тијело појединих црногорских политичких партија, које се не ограђују од њиховог дјеловања, како не би изгубили потребну подршку, што свакако погодује ширењу вехабизма.

6.2. Функционисање одбране Црне Горе и земаља Западног Балкана у супростављању вехабијском екстремизму

Црна Гора као држава не посједује специјализован државни орган за супростављање вехабијском екстремизму који је надлежан за ову проблематику, већ се супростављање заснива у постојању јединственог система, који сачињавају сви субјекти безбједности, уз тачно дефинисане улоге свих учесника у систему.

Агенција за националну безбједност Црне Горе представља дио интегрисаног система безбједности, која у сарадњи са другим државним органима, министарствима, у складу са безбједносним стандардима и на основу Устава и закона врши послове националне безбједности који се односе на заштиту Уставом утврђеног поретка, безбједности и територијалног интегритета Црне Горе.²³⁰ Укупно функционисање безбједносног апарата

---

²³⁰ Закон о агенцији за националну безбједност који је донешен на другој сједници редовног засиједања 26.04.2005 године и објављен у „Службеном листу Републике Црне Горе“ бр. 28/05 од 05.05.2005 године и „Службени лист Црне Горе“ обр.86-09 од 25.12.2009 и бр. 20/11 од 15.04.2011 године

Црне Горе засновано је на агенцијским процјенама. Како је ријеч о тзв. „тајној-полицији“, њена унутрашња структура и подјела дјелатности је практично државна тајна.²³¹

Када је ријеч о црногорским снагама безбједности, мисли се на Војску и Полицију које су под парламентарним надзором и цивилном контролом.

Војска Црне Горе се налази у саставу Министарства Одбране у оквиру којег се налази и Војна обавјештајна служба као важан сегмент одбране која функционише унутар Одјелења за војно - обавјештајне и безбједносне послове. Војска је носилац одбране и представља оружану силу која брани независност, сувереност и државну територију Црне Горе, доприноси изградњи и очувању међународног мира у складу са принципима међународног права о употреби силе.²³² Поред тога Војска помаже цивилним властима у случају природних или вјештачки изазваних катастрофа, али и као подршка полицији у борби против тероризма.

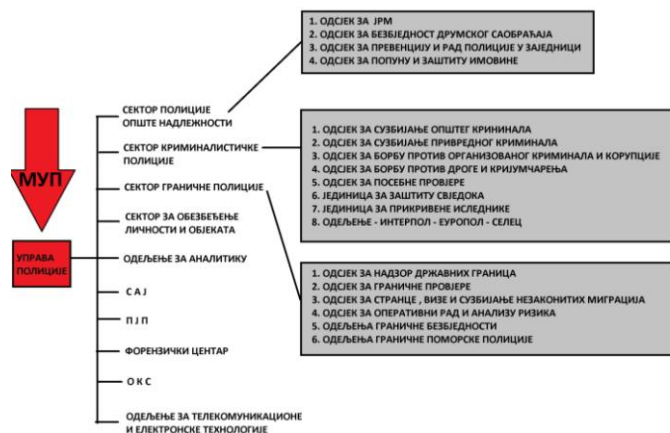

Слика број 25. Организациона структура Министарства Одбране Црне Горе (извор:www.mod.gov.me)

²³¹ исто

²³² <http://www.mod.gov.me/files/1233665539.doc> - Закон о Одбрани донешен на седмој сједници Скупштине РЦГ дана 27.07.2007 године и објављен у „Службени лист РЦГ“ бр. 47/07 од 07.08.2007 године, „Службени лист ЦГ“ бр. 86/09 од 25.12.2009 године и бр. 88/09 од 31.12.2009 године.

Управа полиције Црне Горе представља сегмент Министарства унутрашњих послова и као таква обезбјеђује општу, личну и имовинску сигурност и заштиту грађана. Полиција је носилац унутрашње безбједности, обавља послове које се односе на спријечавање и сузбијање свих облика криминалитета, посебно организованог криминала и корупције, заштиту људских права, надзор и контролу државне границе, обезбјеђење јавног реда и мира, безбједност грађана, безбједности саобраћаја и помаже цивилним властима приликом природних или вјештачки изазваних катастрофа. Полиција Црне Горе је носилац борбе против тероризма, пролиферације оружја за масовно уништење, корупције и дроге.²³³ Када је ријеч о њеној унутрашњој структури, у оквиру Сектора криминалистичке полиције постоји одјељење које са бави питањима тероризма гдје су јасно дефинисане линије рада по тој области, док су остали Сектори Управе полиције међусобно повезани. Овдје се првенствено мисли на двије одвојене цјелине Управе полиције, и то на Специјалну антитерористичку јединицу (**САЈ**) и Посебну јединицу полиције (**ПЈП**) као главне носиоце борбе против тероризма чије су улоге у црногорском безбједносном систему јасно дефинисане.

Слика број 26. Унутрашња структура Управе Полиције Црне Горе (извор: www.mup.gov.me)

²³³ Стратегија Националне Безбједности Црне Горе, „Службени лист Црне Горе“ бр 75/08 од 08.12.2008 године

Поред наведеног Управа полиције Црне Горе се састоји од осам Центара безбједности (Подгорица, Никшић, Бар, Будва, Херцег Нови, Пљевља, Бијело Поље и Беране. У оквиру њих се налази тринаест Одјељења безбједности (Даниловград, Цетиње, Колашин, Плужине, Шавник, Улцињ, Котор, Тиват, Жабљак, Мојковац, Плав и Андријевица), а у оквиру којих по линијама криминалитета постоје систематизована мјеста за инспекторе чија је основна дјелатност борба против тероризма.

Слика број 27 – Унутрашња структура Управе Полиције Црне Горе по центрима и одјељењима безбједности (извор: www.mup.gov.me)

Потребно је поменути и црногорско државно тужилаштво које представља јединствен и самосталан орган који врши послове гоњења учинилаца кривичних дјела и других кажњивих дјела која се гоне по службеној дужности. Када је ријеч о кривичним дјелима тероризма, у које би спадао и вехабијски екстремизам, црногорским законом је предвиђено да су она у надлежности Специјалног државног тужиоца.²³⁴

Поред наведених, постоје и други државни субјекти и органи директно укључени у област одбране од евентуалног вехабијског екстремизма, који такође своје безбједносне и одбрамбене задатке извршавају на основу Устава и закона Црне Горе.

Сви субјекти безбједности на националном плану функционишу и сарађују на начин што им се додјељују специфични задаци, и које уз међусобно координисану сарадњу реализују унутар интегрисаног система националне безбједности Црне Горе. Својом сарадњом ове

²³⁴ Закон о Специјалном Државном Тужилаштву „Службени лист Црне Горе“ бр. 10.2015 од 10.03.2015 године

службе обезбјеђују и најповољнију примјену мјера у зависности од настале ситуације и процјене.

Црногорске службе безбједности, прије свега Агенција за националну безбједност, спроводећи мјере и радње из своје надлежности, вршила је прикупљање оперативних података о присталицама вехабијског покрета, који су заговарали „тврдокорне“ ставове и који су јавно испољавали своје незадовољство. Анализом добијених података, Агенција је извршила процјену безбједности, и ставила под опсервацију одређени број лица са подручја Црне Горе, за које се сматрало да подржавају радикални ислам и ставове Исламске државе. Већи број тих лица је „уходаним“ каналима преко Турске илегално ушао на територију Сирије, и сами или са својим породицама, се прикључили тзв. Исламској држави, о чему је Агенција била обавијештена путем међународне сарадње која се остварује на пољу безбједности. Током боравка тих лица на подручју Сирије, Агенција је вршила прикупљање и анализирање материјала који је добијала од својих и других извора вршећи свакодневна ажурирања и пратећи контакте која та лица остварују са лицима у Црној Гори, при чему се, прије свега, мисли на породицу, истомишљенике и сл.

Иако је број Црногораца који се боре у саставу Исламске државе незнатан, неколико изманипулисаних црногорских вехабија се прикључило ратним формацијама, док је било и оних који су једноставно „заслијепљени“ идејом Шеријата одлучили да се са породицама настане на том подручју. Преживјели појединци²³⁵ вратили су се у Црну Гору гдје се налазе под опсервацијом црногорских служби безбједности. По уласку у Црну Гору, припадници Управе полиције су лишили слободе ова лица која су након обављеног разговора и узимања изјава, предати уз кривичну пријаву у надлежност Специјалног тужиоца на даље поступање. У току је покретање судског поступка против наведених лица.²³⁶

---

²³⁵ Мирза Хаклај из Подгорице, Адис Салиховић из Рожаја, Дамир Салковић из Бара, Адем Мустафић из Бара и Ернад Хусеиновић из Плава. Извор - <http://www.kurir.rs/region/crna-gora/foto-crnogorski-drzavljanin-stradao-u-siriji-bivsi-imam-iz-bara-poginuo-boreci-se-za-islamsku-drzavu-clanak-2234717>

²³⁶ Примјер Бехаровић Хамида из Улциња. Извор <http://www.vijesti.me/vijesti/beharovic-uhapsen-po-povratku-iz-turske-ucestvovao-u-ratu-u-siriji-902831>

Опасност вехабијског екстремизма по Црну Гору, Балкан и Европу, произилази из бројности, организованости и финансијске моћи саме заједнице, али и ставова државе и Исламске вјерске заједнице по том питању. Вехабизам води ка насилним и терористичким актима, што се најбоље може видјети на примјерима БиХ, Србије, Чеченије и др. То указује на нужност његове контроле од стране безбједносних органа Црне Горе.

Држава Црна Гора предузима свеобухватне мјере на информативно - пропагандном, политичком и безбједносном плану у циљу јачања својих безбједносних капацитета и супростављања евентуалном негативном вехабијском испољавању. Иако је проблем вехабизма проблем цијеле Црне Горе, вехабије су у највећем броју заступљене у оним црногорским градовима у којима је муслиманско становништво већинско и гдје је већ дошло до њихове вјерске индоктринације овим учењем. Овакав вид јачања вехабијског покрета (бројност), доводи до озбиљних безбједносних пријетњи које се требају превентивно пратити од стране црногорских служби безбједности ради успостављања адекватних модела одбране од потенцијалних пријетњи.

ЗАКЉУЧАК

Основни циљ истраживања је теоријска и искуствена спознаја веџабизма као историјског, вјерског, социолошког и политиколошког, али и безбједносног феномена, утврђивање начина на који се он испољава, али и његовог утицаја на Исламску вјерску заједницу, као и на муслиманску популацију у регијама гдје представљају већинско становништво.

Мултидисциплинарни карактер истраживања захтијевао је у разним фазама истраживања да се приступи са аспекта више научних дисциплина које припадају друштвено-хуманистичким наукама, пре свега социологији, праву, историји, и др.

Западни Балкан представља погодан геостратешки простор на коме се сусрећу и егзистирају различите културе, религије, цивилизације, али и интереси великих сила. Имајући то у виду, овај простор је постао веома привлачан за појаву и ширење, како веџабјског учења, тако и веџабјског екстремизма. Прелиминарни показатељи о моделима веџабјског организовања на основу резултата истраживања указују на могућност ширења овог правца у региону Балкана, са свим могућим политичким и безбједносним консеквенцама. Тиме је потврђена основна хипотеза да је веџабизам међународни вјерски феномен са политичким и безбједносним импликацијама чије погодно тло представљају савремени политички, економски, безбједносни, социјални и други услови који погодују настанку и ширењу овог покрета.

Савремени међународни поредак и безбједносни изазови са којима се модерни свијет суочава истичу појаву веџабизма у први план који као такав постаје глобални феномен упркос свим различитостима и противријечностима које га карактеришу. Будућност ће показати да ли долази вријеме сукоба традиционалног, с једне и конзервативног веџабјског учења, са друге стране које веома агресивно испуњава простор Балкана и цијеле Европе. У томе велику улогу имају лични ауторитети и учења вођа, тј. лидера овог покрета који користе тренутну политичку ситуацију у свијету, ширећи мржњу и нетолеранцију међу нацијама и религијама у региону Балкана. Подаци о активностима радикалних веџабистичких вођа које се остварују посредством друштвених мрежа, путем предавања и на друге начине презентоване у раду потврдили су прву основну хипотезу.

Неспорно је да се појава ислама на подручју Западног Балкана везује за турску – отоманску доминацију на овим просторима и која је са собом донијела практиковање хенефијске вјерско правне школе код овдашњих муслимана.

Поштујући слободу вјероисповијести као основно цивилизацијско начело које је гарантовано Декларацијом о људским правима Уједињених нација као и Међународним пактом о људским и грађанским правима, вехабијско учење представља вид легитимног и легалног учења, као што је и хенефијска вјерска школа равноправна са хенбелијском и осталим школама које практикују муслимани широм свијета. С друге стране, пропагирање и проповиједање вјере је дозвољено све дотле докле се та вјера не намеће силом или пак пријетњом, када је потребно применити средства државне принуде и правно прописане санкције.

Несумњиво да овакве активности у одређеном политичко-безбедносном контексту и у интеракцији са незадовољством најугроженијих категорија становништа и најрањивијих друштвених група, пре свега оних муслиманске вероисповести, имају потенцијал да поприме облике тероризма као насиља и метода остварења циљева вехабијских скупина. У том смислу, оправдане су претпоставке изречене на почетку овог рада које вехабизам, посредством религије, доводе у везу са могућим обликовањем државне политике одређених земаља, те на ток, исход и последице важнијих збивања на простору Балкана.

Свакако централно мјесто у ширењу вехабијског учења на Балкану има БиХ, јер су ратна збивања 90-тих година прошлог вијека допринијела да ова земља постане стјечиште исламиста из цијелог свијета, који су са собом донијели нови вид практиковања ислама и који је до тада био непознаница на овим просторима. Сходно томе, концепт дјеловања као и *modus operandi* заснован је на тзв. “босанском моделу” којег треба посматрати у контексту савремених друштвено-политичких прилика у свијету (посебно на Балкану), али које своје узроке имају далеко у прошлости.

Стварање, организовање и дјеловање вехабијског покрета неодвојиво је од друштвених и политичких прилика у свијету, а посебно у региону Балкана. Земље на овом подручју, поред бројних специфичности које се тичу језика, вјере, националне припадности итд, повезане су и одређеним заједничким именитељима који су настали као последица

заједничких историјских прилика, традиције, али истовремено и интереса и тежњи ка европским или евроатлантским геополитичким циљевима. У посебним хипотезама је истакнуто да у постојећим стратегијским и нормативним документима балканске земље нису идентификовале вехаизам као безбједносни изазов и пријетњу њиховој националној и регионалној безбједности. Истовремено, подаци до којих се дошло током истраживања потврдили су да је реч о јединственој идеологији, да се ширење вехабијског утицаја усмерава и финансира из једног центра, тј. Саудијске Арабије. Стога се оправдано може закључити да вехаизам као безбједносни и вјерски феномен захтијева усклађене безбједносне политике земаља у безбједносном комплексу Балкана у циљу превенције његовог ширења и ескалације до нивоа терористичке пријетње.

На основу резултата истраживања, изведена су закључна разматрања са предлогом мјера које односе на унапређење регионалне безбједности и безбједности Црне Горе у одговору на вехаизам као савремену безбједносну пријетњу. Ова држава посвећује потребну пажњу слободи вјероисповијести, а на основу чињенице да су ова питања Уставом јасно дефинисана и да се сматрају основним темељем цивилизације²³⁷.

Исламска вјерска заједница Црне Горе као кровна институција муслимана заговара неутралан став када је у питању појава вехаизма на овим просторима, али свакако не негира њихово присуство и супроставља се сваком виду наметања вехабијских учења у својим редовима. У том смислу, познато је да је Реис Исламске вјерске заједнице у Црној Гори противник овог вида практиковања Ислама и да је исти упутио отворене критике Исламској заједници у Србији да она стоји иза подршке овој групацији у Црној Гори.²³⁸

Токови глобализације и евроатлантски пут Црне Горе истичу поново у први план њен геостратешки положај, али и излажу је разноврсним безбедносним пријетњама од којих је свакако једна од присутних пријетња од вехабијског екстремизма. Ова пријетња долази до изражаја након упућивања црногорских војника у војну мисију у Авганистану, што представља посебан безбједносни изазов који може покренути вјерски мотивисане фанатике на остваривање планираних циљева.

---

²³⁷ ²³⁷ <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf>

²³⁸ <http://sandzakpress.net/fejzic-optuzio-muftijstvo-sandzacko-da-podrzava-vehabijski-pokret>

Сагледавањем стања на терену изводе се закључци да се кроз забиљежене случајеве напада вјерски мотивисаних појединаца – припадника вехабијске заједнице у Црној Гори не смије генерализовати цијела скупина. То не значи да је не треба третирати као својеврстан безбједоносни изазов који у одређеном моменту може прерасти у конкретну (терористичку) пријетњу. У наведеном смислу, најважнија је улога служби безбједности Црне Горе (Управа полиције, Агенције за националну безбједност), а потом и Исламске вјерске заједнице.

Када је ријеч о Исламској вјерској заједници у Црној Гори, појава вехабизма представља озбиљан унутрашњи проблем који је стављан у други план и који је довео до чињенице да и у самој институцији постоји „струја“ која тежи ка хенбелијском (вехабијском) учењу. Овоме много доприноси и чињеница да се еминентни образовани центри – тј. теолошки факултети на којима се проучава Ислам као религија, и на којима се едукује наставни кадар са ових простора, налазе на простору Саудијске Арабије у којој је вехабизам званично и једино учење. Из тог разлога, потребно је да држава омогући јединој исламској вјерској заједници у Црној Гори пропагирање и практиковање вјере на начин који она цијени исправним и правилним.

Пратећи дешавања на пољу безбједности од стране безбједносних служби, прије свега Агенције за националну безбједност, а затим и Управе полиције, уочени су новонастали безбједносни изазови који се огледају у појави вехабизма на овим просторима. С тим у вези, прате се и анализирају доступни подаци који указују на могућу експанзију овог покрета посредством вјерски мотивисаних појединаца који га заговарају.

Како пут Црне Горе ка Европској Унији и НАТО интеграцијама захтијева поштовање одређених стандарда на пољу безбједности, поред уласка у НАТО, придруживање Црне Горе ЕУ отварило би уједно нову перспективу за рјешавање овог важног питања, уз јасно дефинисање политичких и вјерских ставова када је ријеч о вехабизму на нашим просторима.

Теоријско уобличавање проблема истраживања и систематизовање теоријске и емпиријске грађе о вехабизму омогућило је научни допринос овог истраживања. Практични допринос се огледа у процени безбедносних ризика који са собом носи вехабизам, те у

функционисању система безбедности који ће одговорити на процењене изазове и пријетње вехабизма. Такође, значај резултата истраживања огледа се у њиховој примени на подизању јавне свести о коренима и манифестацијама вехабизма, уз могућност његове ескалације у виду разних негативних ефеката.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге:

1. Адил, Х.А., - „ *Muhammad, The Messenger of Islam*“ , Islamic Supreme Council of America, Washington, DC, 2002.
2. Акбар, М.Ј., - „ *The Shade of Swords, Jihad and the Conflict between Islam and Christianity* „ , Routledge, London, 2002.
3. Алгар, Х.,- „ *Вехабизам, критички осврт*“ , Загреб, 2004.
4. Армстронг, К., - „ *The Battle of God, Fundamentalism in Judaism, Christianity and Islam* „ , Harper-Colins, London, 2000.
5. Агрфађ, Н., - „ *Ko je bio Isus – Isa, Alejhisselam* „ , Islamhouse, 2015.
6. Бодански, Ј., - „ *Неки то зову мир* „ , Југоисток, Београд, 1998.
7. Бодански, Ј., - „ *Офанзива на Балкан* „ , International Media Corporation, УСА, 1995.
8. Бузан, Б., - „ *People, States, and Fear – An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era* „ , Lynne Rienner Publisher, Boulder – Colorado, 1991.
9. Црновршанин, Х., Садиковић Н., - „ *Санџак поробљена земља* „ , Санџачка ријеч, Франкфурт, 2007.
10. Црновршанин, Х., Садиковић Н., - „ *Синови Санџака* „ , Санџачка ријеч, Франкфурт, 2007.
11. Димитријевић, В., - „ *Безбедност и политичка заједница – Реформа сектора безбједности* „ , Центар за цивилно-војне односе , Београд, 2003.
12. Димитријевић, В., - „ *Појам безбедности у међународним односима* „ , Савез удружења правника Југославије, Београд , 1973.
13. Димитријевић, В., - „ *Тероризам*“ , Радничка штампа, Београд, 1982.
14. Димитријевић, В., Симић, М., - „ *Увод у право са уводом у право ЕУ* „ , СБЕН, Ниш, 2005.
15. Дрецун, М., - „ *Алахови ратници, балканска база глобалног џихада* „ , ИК Драслер, Београд, 2008.

16. Драгишић. З., - „ *Безбедносни менаџмент* „ , Факултет Безбедности, Београд, 2007.
17. Дугин. А., - „ *Основи геополитике – просторно мислити* „ , Екопрес, Зрењанин, 2004.
18. Еззати, А.Ф., - „ *An Intodructio to the History of the Spread of Islam* „ , London, 1978.
19. Ђурић, С., - „ *Освета и казна* „ , Просвета, Ниш, СРЈ, 1998.
20. Џомић, Д.,- „ *Балканска мрежа Ал Каиде* „ , Београд, 2005
21. Еспозито, Ј., - „ *Несвети рат- терор у име Ислама* „ , Сарајево, 2008.
22. Еспозито, Ј., - „ *Оксфордска историја Ислама* „ , Клио, Београд, 2002.
23. Ес Шејх Рахметуллах бин Халил Ел Хинди, - „ *Тријумф Истине* „ , Министарство Ислама, Краљевина Саудијска Арабија, 1997.
24. Елзесер, Ј.,- „ *Како је џихад стигао на Балкан* „ , ИП Јасен, Београд, 2006.
25. Фазлур, Р.,- „ *Дуб Ислама* „ , Просвета , Београд, 1983.
26. Галијашевић, Ц., - „ *Ера тероризма у БиХ* „ , Филип Вишњић, Београд, 2007.
27. Галијашевић, Ц., „ *Тероризам* “ , Филип Вишњић, Београд, 2012.
28. Гаћиновић, Р., - „ *Савремени тероризам* „ , Графомарк, Београд, 1998.
29. Гаћиновић, Р., - „ *Тероризам* „ , ИК Дреслер, Београд, 2005.
30. Гаћиновић, Р., - „ *Антитероризам* „ , ИК Драслер-партнер, Београд, 2006.
31. Гризолд, А., - „ *Међународна сигурност – теоријско – институционални оквир* „ , ФПЗ, Загреб, 1998.
32. Хангтингтон, С., - „ *Сукоби цивилизација и преобликовање свјетског поретка* „ , ЦИД, Подгорица, 2000.
33. Хаћимовић, Е.,- „ *Гариби – Муџахедини у БиХ 1992-1999* „ , Дан граф, Веоград, 2009.
34. Халид, А., - „ *Стопама миљеника* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
35. Халид, А., - „ *Намјесник на земљи* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
36. Халид, А., - „ *Говор срца* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
37. Халид, А., - „ *Ибадети вјерника* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
38. Халид, А., - „ *У твоје име живимо* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
39. Халид, А., - „ *Халифе Аллаховог посланика* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
40. Халид, А., - „ *Стопама миљеника* „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.

41. Халид, А., - „ Аллахов намјесник на земљи „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
42. Халид, А., - „ Посланикови наследници „ , доо Бооклине, Сарајево, 2007.
43. Хамад, А., - „ У мрежи зла – Међународни тероризам и Ал каида „ , Глас Српске, Бања Лука, 2007.
44. Хити, Ф.,- „ Историја Арапа „ , ИК Веселин Маслеша, Сарајево, 1988.
45. Хофман, Б., - „ Унутар Тероризма „ , Columbia Universite Press, САД, 1998.
46. Јовановић, С., - „ О држави, сабрана дела, Том 1 „ , БИГЗ, Београд, 1990.
47. Јефтић, М.,- „ Од исламске декларације до вјерског рата у БиХ „ , Nova књига, Београд, 2001.
48. Јефтић, М.,- „ Савремени џихад као рат „ , Нова књига, Београд, 2001.
49. Јефтић, М.,- „ Религија и политика „ , Нова књига, Београд, 2002.
50. Кековић, З., - „ Системи безбедности „ , Факултет Безбедности, Београд, 2007.
51. Кековић, З., Чалета, Д., Кешетовић, З., - „ *National Critical Infrastructure Protection* „ – Факултет Безбедности, Београд, 2013.
52. Килибарда, З., - „ Основи геополитике „ , Факултет Безбедности, Београд 2008.
53. Коен, Р., Михалка М.,- „ Сарадња у безбедности: Нови хоризонти за међународни поредак „ , Европски центар за студије безбедности, Београд, 2005.
54. Кудузовић, С., - „ Послаников намаз од абдета до зикра „ , издање аутора, Сарајево, 2010.
55. Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1975.
56. Лунс, Б., - „ Криза Ислама „ , Чаробна књига, Београд, 2004.
57. Лукић, Р.Д., - „ Теорија државе и права „ , Савремена администрација, Београд, 1964.
58. Мајер, Т., - „ *Fundamentalismus – Aufstand gegen die Moderne, Rowholt* “ Хамбург, 1989.
59. Маргетић, Д., - „ Исламистички терор на југу Европе „ , Загреб, 2006.
60. Милашиновић, Р., Милашиновић, С.,- „ Основи теорије конфликта „ , Факултет Безбедности, Београд, 2007.
61. Мијалковски, М.,- „ Угрожавање безбедности држава „ , Војно дело 2/1998, Београд, 1998.

62. **Мијалковски, М.,-** „ *Комплементност људске, националне и колективне безбедности* „ , Војно дело 2/2008, Београд, 2008.
63. **Мијалковски, М.,-** „ *Обавјештајне и безбедносне службе* „ , Факултет Безбедности, Београд, 2009.
64. **Мијалковски, М.,-** „ *Тероризам* „ , Факултет Цивилне одбране, Београд, 2004.
65. **Мијалковски, М.,-** „ *Одговор тероризму* „ , Факултет Цивилне одбране, Београд,, 2005.
66. **Мијалковски, М.,-** „ *Тероризам и противтерористичка борба* „ , Војна Академија, Београд, 2003.
67. **Мијалковски, М.,-** „ *Терористи спавачи и СиЦГ* „ , Војни информатор, НИЦ Војска, Београд 2004.
68. **Милошевић, М.,-** „ *Одбрана од тероризма“* , Полицијска академија, Београд, 2005.
69. **Милошевић, М., -** „ *Систем државне безбедности* „ , Полицијска академија, Београд, 2001.
70. **Мулахалиловић, Е., -** „ *Вјерски обичаји муслимана у БиХ* „ , ИВЗ Ел Калем, Сарајево, 1989.
71. **Мухамед Ибн Цемил Зејно., -** „ *Темељи Ислама и Имама* „ , Призрен, 2000.
72. **Наик, З., -** „ *Одговори и заблуде у Исламу* „ , Бооклине, Сарајево, 2009
73. **Петровић, З., -** „ *Ал Каиде– Осама бин Ладен и Зелена коминтерна против јудео-хришћанске цивилизације* „ , ИК Филип Вишњић, Београд, 2007.
74. **Платон –** „ *Држава* „ , Дерета, Београд, 2005.
75. **Појмовник безбедносне културе,** Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009.
76. **Потежица, О., -** „ *Вехабије између истине и предрасуде* „ , ИК Филип Вишњић, Београд, 2007.
77. **Потежица, О., -** „ *Исламска република имама Хомеинија* „ , ИК Филип Вишњић, Београд, 2006.
78. **Примаков, Ј., -** „*Свет без Русије- чему води политичка кратковидост“*- ЈП Службени гласник, Београд, 2010.
79. **Савић, А.,-** „ *Увод у државну безбедност* „ , Виша школа Унутрашњих послова, Београд, 2000.

80. Сејмент, М., - „ Терористичке мреже „ , Удружење дипломаца Центра „Цорч Маршал“ , Београд, 2006.
81. Симић, Д., - „ Наука о безбедности, Савремени приступи безбедности „ , Сл.лист СРЈ, Београд, 2002.
82. Стајић, Љ., - „ Основи система безбедности „ , Правни факултет, Нови Сад, 2008.
83. Стајић, Љ., Гађиновић, Р.,- „ Увод у студије безбедности „ , Драслер партнер, Београд, 2007.
84. Стајић, Љ., Гилановић, Ц., - „ Основи безбедности „ , Полицијска Академија , Београд, 1994.
85. Синдлер, Ј., - „ Несвети терор „ , ЈП Службени гласник, Београд, 2009.
86. Синдлер, Ј., - „ Босански рат и терор „ , ЈП Службени гласник, Београд, 2009.
87. Симеуновић, Д.,- „ Тероризам „ , Правни Факултет, Београд, 2009.
88. Танасковић, Д., - „ Ислам и Ми, 4 допуњено издање „ , Партенон, Београд, 2010.
89. Танасковић, Д., - „ Повратак Турске на Балкан „ , ЈП Службени гласник, Београд, 2010.
90. Таталовић, С., „ Национална и међународна сигурност „ , Политичка култура, Загреб, 2006.
91. Труд, А., - „ Геополитика Србије „ , ЈП Службени гласник и Факултет Безбедности, Београд, 2007.
92. Трифуновић, Д., - „ Глобална мрежа исламских фундаменталиста – модел Босна „ , Док. центар Владе Републике Српске, Бања Лука, 2002.
93. Трифуновић, Д., Стојаковић, Г, Врачар, М., - „ Тероризам и вехабизам „ , ИК Филип Вишњић, Београд, 2011.
94. Трифковић. С., - „ Сенка џихада „ , Српска књижевна задруга, Београд, 2007.
95. Вајт, Ц., - „ Тероризам „ , Александрија прес, Београд, 2004.
96. Вилјамс, П., - „ Увод у студије безбедности „ , Факултет Безбедности, Београд, 2012.

Научни и други радови и публикације:

1. **Бела књига** – „ *Албански тероризам и организовани криминал на КиМ* „ , Влада РС, Београд, 2003.
2. **Coplay, R. Gregory**, „ *Strong Warning Indicators for New Surge in European Islamist Terrorism* „ , Balkan Strategic Studies Special Reports, 10/15/2003.
3. **Coplay, R. Gregory** – „ *The Origins and Developments of Modern Islamist Organization in the Balkans* „ , The Defense and Foreign Affairs Special Analysis, Washington, 12/11/2005.
4. **Гиговић, Ј.,** - „ *Етнографски процес у Рашкој области у другој половини 20 века и њихов геополитички значај* „ , док. дисертација, Универзитет у Београду – Географски факултет, Београд, 2008.
5. **Ibn Wrraq** – „ *Islam – A Totalitarian Ideology* „ , FP Magazin, 18 October 2004.
6. **International Crisis Group, Serbia^s Sandzak Still Forgotten**, Europe Report No 162, April 2005 g.
7. **International Institute for Middle East and Balkan Studies, Sandžak region koji povezuje ili deli Srbiju i Crnu Goru** , 2005
8. **Јевтић, М.,** - „ *Цухад у светској и домаћој јавности* „ , Зборник Матице Српске бр. 116-117, Нови Сад, 2004.
9. **Митровић, С.,** - „ *Радикални Ислам као могућа претња Србији и Балкану* „ , Ревизија за безбедност, 2011 br 2, стр 110-124.
10. **Мијалковски, М.,** - „ *Процена терористичке претње* „ , Војни информатор, НИЦ Војска, Београд, нов.-дец. 2004.
11. **Мијалковски, М.,** - „ *Терористи спавачи у Србији и Црној Гори* „ , Војни информатор, НИЦ Војска, Београд, јан. 2004.
12. **Потежица, О.,** - „ *Вехабити – придошлице на Балкану* „ , – оригинални научни рад, УДК 28/32, 28/79, Центар за проучавање религије и вјерску толеранцију, Београд, 2007.

13. **Радојевић, К.**, - „ *Религија и тероризам* „ , научни рад УДК – 316, Нови Сад, дец. , 2010.
14. **Shipoli, A. Erdoan.**, - „ *Is wahhabism a Security Challenge for Kosova, or Not* „ , European Journal of Economic and Politic Studies, 2009.
15. **Трифуновић, Д.**, - „ *Нови облици тероризма у БиХ* „ , док. дисертација, Факултет Безбедности, Београд, 2007.

Лексикони:

1. **Божовић, Р., Симић, В.**, - „ *Појмовник Ислама* „ , Алфа, Београд, 2003.
2. **Вујаклија, М.**, - „ *Лексикон страних ријечи и израза* „ , Просвета , Београд, 1996/97.
3. **Група аутора** – „ *Политичка енциклопедија* „ , Савремена администрација, Београд, 1975.
4. **Коркут, Б.**, - „ *Кур`ан с преводом* „ , ИЗ БиХ, Сарајево, 1984.
5. **Енциклпедија живих религија** , Нолит, Београд, 2004.
6. **Станаревић, С., Ејдус, Ф.**, - „ *Појмовник безбедносне културе* „ , Београд, 2009.
7. **Теквир** - непознати издавач

Законски и судски акти:

- **Устав Црне Горе**
- **Устав Републике Србије**
- **Устав БиХ**
- **Устав Македоније**
- **Кривични законик Црне Горе**
- **Кривични законик Републике Србије**

- **Кривични законик БиХ**
- **Кривични законик Македоније**
- **Закон о Агенцији за националну безбедност**
- **Закон о БИА Републике Србије**
- **Закон о службама безбедности СРЈ, Службени лист СРЈ бр 37/2002.**
- **Стратегија националне безбедности Црне Горе**
- **Стратегија националне безбедности Србије**
- **Оптужница Окружног јавног тужилаштва у Београду, Специјално тужилаштво, КТ.С. бр. 6/07 од 14.09.2007 године**
- **Оптужница ОЈТ у Новом Пазару, КТ бр. 67/93 од 18 окт. 1993 године.**
- **Пресуда ОС у Новом Пазару, К -63/93 од 11 окт. 1994 године**
- **Пресуда ОС у Београду, Посебно одељење, К.П. бр. 24/07 од 3 јула 2009 године**
- **Пресуда ОС у Београду, Посебно одељење, К.П. бр. 6/08 од 8 септ. 2009 године**

Повеље, декларације, статуту и платформе:

- **Декларација МХБС, Нови Пазар, 11 мај 1991 године**
- **Повеља ОУН од 26.06.1945 године**
- **Програмска декларација СДА, Сарајево, 1990 године**
- **Платформа за решавање статуса Санџака и статуса Бошњака у СРЈ, БХБС, Нови Пазар, 19 јул 1999 године**
- **Статус Исламске вјерске заједнице Србије**
- **Статус Исламске вјерске заједнице Црне Горе**
- **Статус Исламске вјерске заједнице Санџака, Нови Пазар, 1993 године.**
- **Изетбеговић, А.,- „ Исламска декларација „ , Сарајево, 1990 године.**
- **Ibn Warraq “Islam: A Totalitarian Ideology?”, FrontPage Magazine, October 18, 2004.**

Интернет текстови и сајтови:

- [http:// www.monteislam.com](http://www.monteislam.com)
- [http:// www.youtube.com](http://www.youtube.com)
- [http:// www.americanonlinetv.com](http://www.americanonlinetv.com)
- [http:// www.b92.net](http://www.b92.net)
- [http:// www.pescanik.net](http://www.pescanik.net)
- [http:// www.vreme.com](http://www.vreme.com)
- [http:// www.gusinje-plav.com](http://www.gusinje-plav.com)
- [http:// www.revija92.rs](http://www.revija92.rs)
- <http://www.komentar.co.yu>. – Dzihad u domacoj i svetskoj javnosti
- <http://www.srpskadijaspora.info> – Terorizam, Zapad i Balkan.
- <http://www.iis.unsa.ba>
- <http://www.Terrorizam.net>
- <http://www.mullasadra.com>
- <http://www.fbi.public/terror/html>
- <http://www.islamhouse.com>
- <http://www.minber.ba>
- Internet publikacije dnevnih listova – Vecernje novosti, Vijesti, Pobjeda, Dan, Blic, Kurir, Polje.
- <http://www.lectlaw.com/def/i058.htm>
- <http://www.militantislammonitor.org/article/id/1428> .
- <http://www.9-11commission.gov>
- <http://www.9-11commission.gov>
- <http://www.lectlaw.com/def/i058.htm>
- <http://www.brodarevo.net/diskusije/?stranica=1&trazi=muhammed>
- <http://www.militantislammonitor.org/article/id/1428> .
- <http://usinfo.state.gov/utils/printpage.html>
- <http://www.cdi.org/terrorism/terrorist-network-pr.cfm>

- http://globalguerrillas.typepad.com/globalguerrillas/2004/05/al_qaedas_grand.html#comment-14525527
- <https://www.pinterest.com/wordchick/muslim-pilgrimage/>
- www.el-feth.ba/2016/01/06/najvece-i-najvaznije-dzamiye-svijeta
- <http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/overview/sunnishia/sunnishia.htm>
- <http://www.islam-live.net/da-li-je-obavezno-slijediti-jedan-od-mezheba/>
- <https://themuslimissue.wordpress.com/2014/05/08/map-of-muslim-invasions-and-massacres-since-the-birth-of-prophet-muhammad>
- <https://www.gotquestions.org/Srpski/religija-duhovnost.html>
- <http://sandzakpress.net/muslimanska-braca-pozivaju-na-protest-sa-dzume-namaza>
- http://alchetron.com/Hassan-al-Banna-1344103-W_и
- <http://www.islambosna.ba/sehidi-islamskog-pokreta-muslimanska-braca-sejjid-kutb/>
- <http://www.infoplease.com/atlas/country/saudiarabia.html>
- www.thewahhabimyth.com
- <http://goodlucksymbols.com/hamsa-hand/>
- https://sr.wikipedia.org/wiki/Predislamska_Arabija
- <http://ejournal.tripod.com/p1.htm>
- https://google.com/Abdul_Rahman_bin_Faisal
- <https://www.pinterest.com/pin/394487248582127367/>
- <http://threeman.org/?p=2179>
- <http://www.slobodnaevropa.org/a/infografika-sporazum-sajks-pikot-bliskoistocne-granice-nakon-sto-godina/27738728.html>
- <http://www.globalmbwatch.com/2015/04/07/egyptian-muslim-brotherhood-elects-new-head-of-muslim-brotherhood-abroad/>
- <http://www.24ur.com/novice/svet/tudi-hamas-za-premirje.html>
- <http://huzrinhood.com/2016/02/25/ijtima-8-kawasan-di-blm-may-2016/>
- <http://www.odbrana.mod.gov.rs>
- <http://www.flagchart.net/flagnews.htm>
- <https://jamaat.org/en/>
- <http://www.hizb.org.uk/>

- <http://www.mvp.gov.ba/>
- <http://www.columbusglobes.com/blog/2016/04/11/religion-in-america/>
- http://www.allied-media.com/muslim_americans/muslim_american_demographics.html
- http://writingtw.blogspot.hu/2014_06_15_archive.html
- <http://www.info-ks.net/clanak/36905/kavkaz-granica-izmedu-evrope-i-azije>
- <http://www.novinite.com/articles/34438/Chechen+President+Dies+in+Assassination+Blas+st>
- <http://www.alamy.com/stock-photo/dubrovka.html>
- <http://www.nspm.rs/hronika/devet-godina-od-teroristickog-napada-na-skolu-u-beslanu.html>
- <http://www.h-alter.org/>
- <http://www.oic-oci.org/oicv3/>
- www.bastabalkana.com/wp-content/uploads/2012/09/Islamska-Deklaracija-knjiga-o-islamizaciji-muslimana-Alija-Izetbegovic.pdf
- <http://www.dnevnik.ba/vijesti/bih/vlasti-znale-za-zlo%C4%8Dine-odreda-el-mud%C5%BEahid>
- <http://www.aio-travnik.8m.com/>
- <http://www.kf-cc.ba/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=LreaspFAqNg>
- <http://www.bhas.ba/>
- <https://youtu.be/KsIQfk20gRU>
- <http://www.hercegbosna.org/kolumne/politika/rustempasic-handzic-i-velic-proglaseni-krivim-za-terorizam-11-godina-zatvora-4568.html>
- <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Mirsad-Bektasevic-uhapsen-prilikom-pokusaja-odlaska-na-sirijsko-ratiste/351007>
- <http://www.klix.ba/vijesti/bih/muamer-topalovic-priznao-da-je-ubio-andjelice/021227004>
- <https://www.youtube.com/watch?v=5XrL5wmviu4>
- https://www.youtube.com/watch?v=iMoR_0Bse-4
- <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/51719/od-handale-do-jasarevica>
- <http://www.putvjernika.com>

- <http://www.slobodnaevropa.org/content/>
- <http://www.youtube.com/watch?v=MQcOw6o9eFc>
- <http://www.dw.com/bs/islamska-zajednica-bih-protiv-parad%C5%BEemata/a-18980961>
- <http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje%281%29.pdf>
- <http://www.monstat.org/>
- <http://www.monteislam.com/islamska-zajednica-u-crnoj-gori/historija-islamske-zajednice>
- <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf>
- <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=19899>
- www.youtube.com/watch?v=75fZbQIIYdg
- <http://www.montenegro.travel/objekti/dzamije>
- www.youtube.com/watch?v=QyUP_BEfnM
- [www.vidovdan.org/arhiva/article942.](http://www.vidovdan.org/arhiva/article942)
- <http://www.blic.rs/vesti/hronika/novi-pazar-ce-ansamblu-balkanika-platiti-tri-miliona-dinara-obestecenja/cp0d3te>
- http://www.liveleak.com/view?i=9cb_1406722122
- <http://www.slobodnaevropa.org/a/699028.html>
- <http://www.telegraf.rs/vesti/1563635-evo-koliko-zaista-ima-makedonaca-a-koliko-albanaca-u-makedoniji>
- www.worldpress.org
- http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=05&dd=01&nav_category=167&nav_id=605483
- <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:547211-Kumanovo-Eliminisani-teroristi-OVK-predalo-se-poslednjih-30-Pucnji-jos-dopiru-Srbija-poslala-pojacanja-na-granicu-VIDEO>
- <https://www.britannica.com/biography/Enver-Hoxha>
- <http://www.forumishqiptar.com/threads/10940-Ekstremist%C3%ABt-ekzekutojn%C3%AB-Salih-Tivarin>
- <http://www.naslovi.net/tema/155726>
- www.webtv.rs/play/34049/terorizam-i-vehabizam

- <http://www.6yka.com/novost/18508/uhapsen-voda-vehabijskog-pokreta-nusret-imamovic>
- <http://www.vesti.rs/Vesti/SAD-razbile-bosansku-grupu.html>
- http://specijalnirat.blogspot.hu/p/blog-page_11.html
- <http://www.vecernji.hr/svijet/u-becu-otvoren-abdulah-centar-za-medjureligijski-dijalog-480073>
- <http://igbd.org/?p=870>
- <http://izba.at/dzemati.html>
- www.tewhid.ucoz.com

- <http://serbianna.com/blogs/bozinovich/archives/104>
- http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Medju-uhapsenima-u-akciji-Palmira-i-Muhamed-Porca/lat/169109.html
- www.putvjernika.com/forum/drugi-o-nama/

MUSLIMANSKO NACIONALNO VIJEĆE SANDŽAKA (MNVS)

Прилог бр. 1

DEKLARACIJA

Fizičko istrebljenje Muslimana iz Sandžaka jedan je od prioriternih zadataka u dokumentima velikosrpskih ideologa, u cilju uspostavljanja neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore. Taj plan se kontinuirano sprovodi tokom zadnja dva stoljeća u vidu fizičkog uništavanja i iseljavanja Muslimana sa ovih prostora.

Stotine hiljada Muslimana bježeći od državnog terora srpske i crnogorske vlasti spasavajući goli život u nekoliko valova iselilo se u Tursku, nalazeći utočište u pustinjama Anadolije, periferijama turskih gradova gdje i danas žive. Drugi su našli utočište u Makedoniji, gdje danas dvadesetdevet sela naseljavaju protjerani sandžački Muslimani. Preko sto hiljada danas živi samo u Sarajevu, a mnogo više širom Bosne i Jugoslavije.

Pokolj u Šehovićima 1924. godine gdje je život izgubilo 2.500 ljudi, žena i djece, zločini Koste Pećanca, četnički pokolji nad Muslimanima Sandžaka u Drugom svjetskom ratu po naređenju Draže Mihajlovića koji u naređenju Đorđu Lašiću i Pavlu Đurišiću kaže: „Sandžak treba očistiti od Muslimana“, „Muslimane treba poklati a ono što preživi iseliti za Tursku“. U tim pokoljima živote je izgubilo desetine hiljada sandžačkih Muslimana. Drugi dio četničkog plana ostvaren je u posleratnom periodu gdje je u Sandžaku streljano hiljade nevinih Muslimana, a ostatak pod terorom Rankovića i UDBE protjeran.

Od VIII sjednice CK SK Srbije muslimanski narod se osjeća potpuno nesiguran i nezaštićen. Današnje povampirenje četništva i njegova afirmacija preko svih mas medija predstavlja direktnu prijetnju Muslimanskom narodu Sandžaka kao i svom nesrpskom življu.

Maćehinski odnos Srbije i Crne Gore prema Muslimanima očituje se u oglašavanju na sve zahtjeve SDA kao legitimnog predstvanika Muslimanskog naroda Sandžaka za zaštitom osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Imajući sve ovo u vidu poučeni prošlošću i suočeni sa opasnošću od fizičkog istrebljenja Muslimana Sandžaka, na sastanku Glavnog odbora SDA Sandžaka održanom 11.05.1991. godine u Novom Pazaru doneta je Odluka o formiranju Muslimanskog nacionalnog vijeća za Sandžak, u čiji će sastav ući predstavnici SDA, drugih političkih stranaka, udruženja, vjerske zajednice, kao i vanstranačke ličnosti.

OPŠTE ODREDBE

I

Muslimansko nacionalno vijeće Sandžaka (MNVS) će raditi na obezbeđenju građanske i nacionalne ravnopravnosti i slobode građana muslimanske nacionalnosti i muslimanskog naroda u Sandžaku, kao i zaštiti života, imovine i kulture.

II

MNVS uzima u svoju nadležnost sve nacionalne interese, brinući se o narodu i njegovom položaju, odgovara samo Skupšini MNVS.

III

MNVS je jedini legitimni predstavnik muslimanskog naroda u Sandžaku u dogovorima o ustrojstvu Jugoslavije, kao i jedino kompetentno da donese odluke o statusu Sandžaka u budućoj jugoslovenskoj zajednici.

IV

U slučaju cijepanja Jugoslavije MNVS će proglasiti autonomiju Sandžaka koja mu je ukinuta 29. marta 1945. godine.

V

Za slučaj neposredne opasnosti po muslimanski narod, MNVS formira Odbrambeni štab koji će djelovati preventivno u cilju odbrane naroda i sprečavanje krvoprolića.

VI

MNVS vrši mobilizaciju i organizovanje muslimanskog naroda u cilju sprečavanja upada zlonamernih ilegalno naoružanih formacija i pojedinaca.

VII

U slučaju građanskog rata MNVS preuzima zaštitu građana na teritoriji Sandžaka bez obzira na vjeru, naciju i stranačku pripadnost.

VIII

Najviši organ MNVS je Skupština koju čine predstavnici izvršnih odbora i glavnih odbora sandžačkih gradova po zastupničkom principu.

IX

MNVS se zalaže sa saradnju među narodima, poštovanje samobitnosti naroda i nacionalnu ravnopravnost.

X

MNVS jedino može podnositi bitne odluke po muslimanski narod.

XI

MNVS je najviši organ vlasti Autonomne oblasti Sandžak koju će muslimanski narod poštovati.

ORGANIZACIJA MNVS

XII

MNVS ima svoje Izvršno vijeće koje organizuje i uspostavlja sve naučne, kulturne, političke, ekonomske i odbrambene funkcije.

XIII

MNVS ima svoju javnu sigurnost koja je obavezna uspostaviti javni red i mir poštujući ljudska prava i građanske slobode za prekršioce. Za prekršioce će primenjivati iste mjere bez obzira na nacionalnu pripadnost.

XIV

MNVS IMA SVOJU ODBRANU

- Kao organ za rukovođenje narodnim otporom formira Glavni štab odbrane Sanžaka, kao i štabove po gradovima, mesnim zajednicama i selima.
- Uređuje osnovne odredbe sistema muslimanskog naroda Sandžaka i ostalih koji su ugroženi.
- Uspostavlja koncepcijska i doktrinarna rješenja odbrane i zaštite muslimanskog naroda i Sandžaka od svih oblika ugrožavanja od strane zlonamernih i ilegalno naoružanih formacija i pojedinaca.
- Rukovodi i komanduje narodnim otporom.
- Svaki zdrav i punoletan Musliman biće raspoređen u odbranbene grupe – jedinice i dužan je odazvati se na poziv.
- Mlađi od 18 i stariji od 50 godina brinuće se o evakuaciji maloletnih i iznemoglih.

XV

ZADACI

- Zaštita ljudskih života i imovine.
- Zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda.
- Uspostavljanje normalnih uslova za život i rad.
- Zaštita teritorijalnog integriteta Sandžaka.

XVI

ZAVRŠNE ODREDBE

MNVS STUPA NA SNAGU:

- Donošenjem posebne odluke.
- U slučaju neposredne opasnosti po muslimanski narod u ma kom dijelu Sandžaka.
- Stupanjem na snagu MNVS u Sandžak ne može pristupiti niko bez znanja MNVS.

XVII

MNVS će prestati da djeluje Odlukom MNVS kad prestane opasnost po muslimanski narod.

NOVI PAZAR,

11.05.1991. godine

BOŠNJAČKO NACIONALNO VIJEĆE SANDŽAKA (BNVS)

Bošnjačko nacionalno vijeće

PLATFORMA ZA RJEŠENJE STATUSA SANDŽAKA I STATUSA BOŠNJAKA U SRJ

Sadržaj:

1. Deklaracija o pravu Bošnjaka na političku i nacionalnu ravnopravnost
2. Memorandum o autonomiji Sandžaka i posebnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom

---

DEKLARACIJA O PRAVU BOŠNJAKA NA POLITIČKU I NACIONALNU RAVNOPRAVNOST

Osmo redovno zasijedanje
Novi Pazar, 19. juli 1999. godine

PREAMBULA

Polazeći od univerzalne Deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, kao i drugih međunarodnih dokumenata o zaštiti ljudskih prava; Smatrajući da je pravo na nacionalnu ravnopravnost jedan od najvažnijih oblika ljudskih prava, života i napretka građana i naroda, posebno u višenacionalnim državama i društvima kao što je SR Jugoslavija; Imajući u vidu neriješen i težak položaj bošnjačkog naroda u Sandžaku i drugim dijelovima SR Jugoslavije; Ističući neophodnost definisanja novih odnosa između naroda i federalnih jedinica; Pozivajući se na principe, duh i smisao Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu; Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka, kao najviše političko i predstavničko tijelo bošnjačkog naroda u Sandžaku i drugim dijelovima SR Jugoslavije, na Osmom redovnom zasijedanju održanom u Novom Pazaru, dana 19. jula 1999. godine, usvojilo je

DEKLARACIJU o pravu Bošnjaka na političku i nacionalnu ravnopravnost

I

Bošnjaci su evropski narod, autohton na prostorima Sandžaka i drugim dijelovima SR Jugoslavije, sa svim obilježjima koja ih čine posebnim nacionalnim entitetom. Bošnjaci imaju svoju istoriju, kulturu, vjeru, tradiciju, književnost, svoj jezik, svoj način života, ishrane, svoj mentalitet, nacionalno nasljeđe, rečju Bošnjaci imaju svoju prošlost, svoju sadašnjost i svoju budućnost kao i ostali narodi u Evropi.

II

Donošenjem Ustava SR Jugoslavije 27. 04. 1992. godine, Bošnjacima je oduzeto ranije stečeno pravo državnopravnog i konstitutivnog naroda i time uskraćena mogućnost ostvarivanja političkih i nacionalnih prava koja im pripadaju kao narodu.

III

Bošnjački narod ima pravo na rješenje svog statusa u SR Jugoslaviji kao svojoj domicilnoj državi u kojoj želi i nastoji da održava i unapređuje dobre i prijateljske odnose i saradnju sa crnogorskim

i srpskim narodom i njihovim nacionalnim institucijama, kao i svim drugim narodima i građanima.

IV

U cilju stvaranja uslova za svoj biološki opstanak i sveukupni razvoj i očuvanje nacionalnog identiteta, bošnjački narod ima pravo na osnivanje i razvoj svojih nacionalnih, kulturnih, vjerskih, obrazovnih, naučnih, ekonomskih, finansijskih, političkih i drugih institucija, udruženja, ustanova i organizacija, te njihovo finansiranje iz državnog budžeta SR Jugoslavije.

V

Bošnjački narod je protiv rata i upotrebe sile kao sredstva za rješavanje sporova i nametanje političkih rješenja. Bošnjaci žele dijalogom, mirnim putem i demokratskim sredstvima da riješe svoj status u Sandžaku i drugim dijelovima SR Jugoslavije, u skladu sa važećim međunarodnim propisima, praksom demokratskih zemalja Evrope i svijeta, uz adekvatne međunarodne garancije.

VI

Bošnjački narod je protiv dezintegracije SR Jugoslavije, jer bi se time destabilizovao čitav Balkan i ugrozili interesi svih naroda i građana na ovim prostorima, a posebno interesi Bošnjaka. Bošnjački narod vidi buduću SR Jugoslaviju kao demokratsku državu, postavljenu na savremenim civilizacijskim tekovinama i iskustvima razvijenih država, federalizovanu zajednicu sa dvodomnim parlamentom (Vijeće naroda i Vijeće građana), u kojoj bi Sandžak, shodno volji građana izraženoj na referendumu održanom od 25. do 27. oktobra 1991. godine, bio uređen kao moderna političko teritorijalna jedinica sa visokim stepenom autonomije, odnosno samouprave. Bošnjaci van Sandžaka na teritoriji SR Jugoslavije uživali bi prava i slobode po najvišim svjetskim standardima o ljudskim pravima i slobodama.

VII

Bošnjački narod koji živi na prostorima Sandžaka i drugim dijelovima SR Jugoslavije predstavlja dio jedinstvenog Bošnjačkog nacionalnog korpusa i uz primjenu principa reciprociteta ima pravo da uspostavlja i razvija sve vrste odnosa kao i kulturne, obrazovne, naučne, ekonomske, privredne, finansijske, rodbinske, vjerske i druge veze i saradnju sa bošnjačkim narodom u Bosni i Hercegovini, kao većinskim dijelom svog nacionalnog korpusa, i te veze i saradnja ne mogu biti manjeg obima od specijalnih paralelnih odnosa i saradnje srpskog naroda iz Bosne i Hercegovine sa svojim matičnim narodom u SR Jugoslaviji.

VIII

Bošnjački narod ne prihvata neravnopravan i nedefinisan položaj, smatra ga neodrživim i zahtijeva od svih političkih subjekata SR Jugoslavije i međunarodne zajednice da u procesu definisanja ustavno-pravnih odnosa između naroda i federalnih jedinica obezbjede punu političku i nacionalnu ravnopravnost Bošnjačkom narodu.

MEMORANDUM O AUTONOMIJI SANDŽAKA I POSEBNIM ODNOSIMA SA BOSNOM I HERCEGOVINOM

Osmo redovno zasijedanje
Novi Pazar, 19. juli 1999. godine

PREAMBULA

Uvjereni u potrebu pronalaženja mirnog, demokratskog rješenja za odnose u Saveznoj Republici Jugoslaviji kao jednom od bitnih uslova trajne stabilnosti u regionu; Potvrđujući privrženost

Povelji Ujedinjenih Nacija, svim relevantnim dokumentima Savjeta bezbjednosti UN u rješavanju krize na prostorima bivše Jugoslavije, kao i principima OEBS-a, uključujući Završni dokument iz Helsinkija, a posebno Parisku povelju o novoj Evropi; Podsjećajući se na privrženost međunarodne zajednice suverenitetu i teritorijalnom integritetu Savezne Republike Jugoslavije; Polazeći od Mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu čiji je potpisnik i Savezna Republika Jugoslavija; Pozivajući se na principe, duh i smisao Pakta o stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, u želji da se u Sandžaku obezbjedi ostvarivanje i zaštita ljudskih sloboda i prava po najvišim standardima, kao i kolektivnih prava Bošnjaka, Crnogoraca, Srba i drugih konstitutivnih naroda u Saveznoj Republici Jugoslaviji, kao i pripadnika drugih nacionalnih zajednica; Odlučni da se razvijanjem svestranih međudržavnih odnosa između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine i, posebno, uspostavljanjem i razvijanjem posebnih odnosa Sandžaka sa susjednom državom, razvijaju odnosi prijateljstva i saradnje kao uslova dugoročne stabilnosti u regionu i pristupa evropskim i širim integracijama; Potvrđujući odlučnost za uspostavljanje autonomije Sandžaka u okviru Savezne Republike Jugoslavije, a polazeći od demokratski izražene volje građana Sandžaka na referendumu održanom od 25. do 27. oktobra 1991. godine, Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka, kao najviše političko i predstavničko tijelo bošnjačkog naroda u Sandžaku i drugim dijelovima SR Jugoslavije, na Osmom redovnom zasijedanju održanom u Novom Pazaru, dana 19. jula 1999. godine, usvojilo je

MEMORANDUM

o autonomiji Sandžaka i posebnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom

I OPŠTA NAČELA

1. U okviru Savezne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu: SRJ) uspostavlja se autonomija Sandžaka (u daljem tekstu: Sandžak).
2. Vlast u Sandžaku ostvaruje se u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka.
3. Autonomija Sandžaka se ostvaruje preko zakonodavne, izvršne i sudske vlasti Sandžaka i opština u njegovom sastavu.
4. U pitanjima iz svoje nadležnosti, Sandžak uspostavlja i razvija posebne odnose sa Bosnom i Hercegovinom i njenim entitetima, u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom SRJ.
5. Prvi izbori za organe vlasti Sandžaka održaće se pod nadzorom OEBS-a.
6. Područje Sandžaka će biti demilitarizirano. Međunarodna zajednica garantuje sigurnost Sandžaka i njegovih građana. Policijske snage će biti organizirane u skladu sa demokratskim standardima.
7. Svi građani u Sandžaku će uživati, bez diskriminacije, jednaka ljudska i građanska prava u skladu sa najvišim međunarodnim standardima.
8. Bošnjaci, Crnogorci i Srbi, kao konstitutivni narodi uživaće kolektivna nacionalna prava, u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka uključujući izbor svojih predstavnika u Vijeće naroda Skupštine SRJ. Savezne i republičke vlasti neće se miješati niti ograničavati ostvarivanje ovih prava. Ove nacionalne zajednice neće koristiti svoja dodatna prava da bi ugrožavale prava drugih nacionalnih zajednica, niti suverenitet i teritorijalni integritet SRJ. Konstitutivni narodi čiji pripadnici žive u Sandžaku biće, u skladu sa Ustavom Sandžaka, predstavljeni u organima vlasti Sandžaka.
9. Građani Sandžaka imaju pravo obraćanja međunarodnim institucijama za zaštitu ljudskih prava. Organi vlasti Sandžaka će u potpunosti saradivati sa ovim međunarodnim institucijama.
10. Izbjegllice i raseljena lica imaju neotuđivo pravo da se vrata u svoj dom i na svoju imovinu u Sandžaku. Organi vlasti SRJ i Sandžaka preduzeće sve mjere da olakšaju njihov povratak.
11. Savezni i republički organi neće donositi nikakve mjere koje bi mogle imati diskriminirajuće posljedice po građane Sandžaka. Ako su donešene, takve mjere će biti pravno ništavne.
12. U Sandžaku se neće proglašavati vanredno stanje.
13. Javni i privatni mediji uživaju punu slobodu djelovanja.

II GRANICE SANDŽAKA

1. Sandžak obuhvata teritorije sljedećih opština: Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Prijepolje, Nova Varoš, Priboj, Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Plav i Rožaje. Ovo područje predstavlja nedjeljivu historijsku, etničku, geografsku, ekonomsku, saobraćajnu i socijalno-kulturnu cjelinu.
2. Granice Sandžaka, u skladu sa Ustavom, mogu se mijenjati samo odlukom njegovih građana izraženom na referendumu na kome se za promjenu izjasnila natpolovična većina upisanih birača.
3. Garantuje se puna sloboda kretanja ljudi, roba, kapitala i informacija. Na granicama Sandžaka neće postojati nikakva kontrola.
4. Mapa Sandžaka je sastavni dio ovog Memoranduma.

III USTAVNO UREĐENJE

I Principi demokratske autonomije Sandžaka

1. Autonomija se izražava kroz uspostavljanje zakonodavnih, izvršnih, sudskih i drugih institucija vlasti Sandžaka. Ovi organi i institucije djelovaće u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka.
2. Svi organi Sandžaka će u potpunosti poštovati ljudska prava, demokratiju i ravnopravnost Bošnjaka, Crnogoraca, Srba, drugih naroda i svih građana.
3. Savezna Republika Jugoslavija ima sljedeća ovlaštenja u Sandžaku:
  - a) zaštitu suvereniteta i teritorijalnog integriteta SRJ,
  - b) osiguranje jedinstvenog jugoslovenskog tržišta,
  - c) odbrana SRJ,
  - d) spoljna politika,
  - e) carinska politika,
  - f) savezni porezi,
  - g) savezni izbori.
4. Građani Sandžaka preko nadležnih institucija savezne države učestvuju u ostvarivanju nadležnosti saveznih organa.
5. Sandžak će imati ovlaštenja da vodi spoljne poslove u okviru svoje nadležnosti koje će biti jednake ovlaštenjima republika u skladu sa članom 7. Ustava SRJ.
6. Opštine su osnovne teritorijalne jedinice lokalne samouprave. Sva ovlaštenja i odgovornosti koja Ustavom nisu izričito povjerena drugim organima, pripadaju opštini.

II Organi Sandžaka

1. Skupština

1. Skupština je najviši organ zakonodavne vlasti u okviru prava i dužnosti Sandžaka.
2. Skupština ima 35 poslanika koje građani Sandžaka biraju neposrednim glasanjem.
3. U Skupštini se obezbjeđuje srazmjerna nacionalna zastupljenost tri konstitutivna naroda i odgovarajuća zastupljenost pripadnika ostalih naroda prema popisu stanovništva iz 1991. godine.
4. Skupština 2/3 većinom usvaja i mijenja Ustav Sandžaka.
5. Skupština zakonima uređuje pitanja iz oblasti političkog uređenja, bezbjednosti, ekonomije, obrazovanja, nauke, kulture, zdravstva, informisanja i sporta.
6. Skupština će imati nadležnosti u sljedećim oblastima:
  - a) finansiranje institucija Sandžaka, uključujući ubiranje poreza i dažbina za te potrebe,
  - b) usvajanje budžeta i završnog računa institucija Sandžaka,
  - c) donošenje propisa o organizaciji i postupku institucija u Sandžaku,
  - d) odobravanje imenovanja predsjednika i članova Vlade Sandžaka,
  - e) usvajanje nastavnih planova i programa,
  - f) izbor sudija na prijedlog Predsjednika Sandžaka,
  - g) odobravanje sporazuma koje zaključi Predsjednik,
  - h) saradnja sa Saveznom skupštinom SRJ i skupštinama federalnih jedinica,
  - i) odobravanje Sporazuma o posebnim odnosima Sandžaka sa Bosnom i Hercegovinom,

- j) uspostavljanje okvira za lokalnu samoupravu,
- k) usvajanje programa privrednog, naučnog, tehnološkog, demografskog i društvenog razvoja, kao i urbanističko planiranje i prostorni plan Sandžaka,
- l) usvajanje programa razvoja poljoprivrede i sela,
- m) regulisanje imovinskih odnosa i zemljišnih knjiga, kao i druga pitanja u skladu sa Ustavom SRJ i Ustavom Sandžaka.

7. Zakone i druge odluke Skupština usvaja većinom glasova prisutnih poslanika.

8. Kada većina poslanika iz reda jednog konstitutivnog naroda smatra da je neko pitanje od vitalnog nacionalnog interesa, odluke o tom pitanju se donose ako je za njih glasala većina prisutnih poslanika iz reda sva tri konstitutivna naroda. Ustavom Sandžaka se utvrđuju pitanja koja se mogu proglasiti pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa. Ustavom se propisuje postupak usaglašavanja u pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa.

9. Skupština ce imati predsjednika i tri potpredsjednika, od kojih po jedan iz reda bošnjačkog, crnogorskog i srpskog, te jedan iz reda ostalih naroda. Funkciju predsjednika Skupštine sa mandatom od jedne godine naizmjenično će vršiti pripadnici konstitutivnih i predstavnik ostalih naroda.

2. Predsjednik

1. Predsjednika i potpredsjednika Sandžaka biraju građani Sandžaka na slobodnim i neposrednim izborima na mandat od četiri godine. Predsjednik i potpredsjednik ne mogu biti iz reda istog konstitutivnog naroda.

2. Predsjednik:

- a) predstavlja Sandžak,
- b) predlaže kandidate za predsjednika Vlade i sudije,
- c) zaključuje i, uz saglasnost Skupštine, odobrava međunarodne sporazume iz okvira nadležnosti Sandžaka,
- d) saraduje sa Predsjednikom SRJ i predsjednicima drugih federalnih jedinica,
- e) vrši i druge poslove utvrđene Ustavom.

3. Vlada i državna uprava

- 1. Vlada će vršiti izvršnu vlast. Vlada predlaže Skupštini donošenje zakona i drugih akata, odgovorna je za njihovo izvršavanje i za rad organa državne uprave Sandžaka.
- 2. Sastav Vlade odražavaće nacionalnu strukturu Sandžaka.
- 3. Predsjednik Vlade ne može da bude iz istog naroda kao i Predsjednik Sandžaka.

4. Pravosuđe

1. Postojeće opštinski sudovi i Vrhovni sud Sandžaka. Sudski postupci će se završavati u Sandžaku, osim po vanrednim pravnim lijekovima u kom slučaju odlučuje Savezni sud.

IV LJUDSKA PRAVA I OSNOVNE SLOBODE

- 1. Organi Sandžaka ce obezbjediti ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u skladu sa najvišim međunarodnim standardima.
- 2. Međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava nabrojani u aneksu neposredno će se primjenjivati u Sandžaku.

V OPŠTINE

- 1. Sandžak se sastoji od postojećih opština. Skupština odlučuje o promjeni granica opština nakon pribavljenog mišljenja nadležnih organa u opštinama.
- 2. Organi vlasti u opštini su: Skupština, Izvršni savjet i potreban broj organa uprave u skladu sa Statutom opštine. Sastav ovih organa odražava nacionalnu strukturu stanovništva u opštini.
- 3. Opština je nadležna za:
  - a) provođenje zakona i drugih propisa,
  - b) uređivanje i provođenje brige o djeci,
  - c) provođenje procesa obrazovanja i vaspitanja,

- d) zaštitu okoline od značaja za opštinu,
- e) regulisanje privrede lokalnog značaja,
- f) brigu o komunalnoj infrastrukturi,
- g) korišćenje zemljišta i urbanizam,
- h) razvoj turizma, ugostiteljstva i sporta,
- i) organizovanje javnih službi od opštinskog značaja i
- j) druga pitanja u skladu sa Ustavom i Statutom.

VI POSEBNI ODNOSI SANDŽAKA SA BOSNOM I HERCEGOVINOM

1. U interesu razvijanja dobrosusjedskih odnosa SRJ i BiH i razvijanja regionalne saradnje, Sandžak uspostavlja posebne odnose sa Bosnom i Hercegovinom.
2. Posebni odnosi se uspostavljaju u pitanjima iz nadležnosti Sandžaka.
3. Posebni odnosi moraju biti u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom SRJ. Sporazum o posebnim odnosima ratifikuje Skupština Sandžaka uz saglasnost Savezne Skupštine.

VII MEĐUNARODNE GARANCIJE

1. Međunarodna zajednica garantuje ostvarivanje autonomije Sandžaka i posebnih odnosa sa Bosnom i Hercegovinom.
2. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) formiraće posebno tijelo koje će pratiti i obezbjeđivati provođenje ovog Memoranduma.
3. Uspostavlja se Misija OEBS-a za ljudska prava sa zadatkom da prati i nadležne institucije u zemlji i u međunarodnoj zajednici, obavještava o stanju ljudskih prava i predlaže mjere za njihovu zaštitu.

VIII PROVOĐENJE MEMORANDUMA

1. Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka ovaj Memorandum upućuje Međunarodnoj zajednici, posebno OEBS-u, kao i nadležnim vlastima SRJ u namjeri da se, na ovim osnovama, na miran način nastavi proces demokratizacije u SRJ, da doprinos unapređenju dobrosusjedskih odnosa i time doprinese trajnoj stabilizaciji i miru u regionu.
2. Kao legitimni predstavnici bošnjačkog naroda, predstavnici Bošnjačkog nacionalnog vijeća Sandžaka spremni su na konstruktivan dijalog i iznalazjenje najprihvatljivijih rješenja na temelju ovog Memoranduma.

A N E K S

MEĐUNARODNI INSTRUMENTI O LJUDSKIM PRAVIMA KOJI ĆE SE NEPOSREDNO PRIMJENJIVATI U SANDŽAKU

- Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju genocida (1948),
- Konvencija o smanjenju broja osoba bez državljanstva (1961),
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1965),
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989),
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966),
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije prema ženama (1979),
- Konvencija protiv mučenja i drugog nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (1987),
- Konvencija o pravima djeteta (1989),
- Konvencija o zaštiti svih prava radnika migranata i članova njihovih porodica (1990),
- Evropska povelja o regionalnim jezicima i jezicima manjina (1992),
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994),
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda sa pratećim protokolima,
- Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka (1948),
- Deklaracija o ukidanju svih oblika netolerancije i diskriminacije na osnovu vjere i uvjerenja (1981).

295.

Na osnovu člana 95 tačka 3 Ustava Crne Gore donosim

UKAZ

**O PROGLAŠENJU ZAKONA O IZMJENI I DOPUNI KRIVIČNOG ZAKONIKA
CRNE GORE**

Proglašavam **Zakon o izmjeni i dopuni Krivičnog zakonika Crne Gore**, koji je donijela Skupština Crne Gore 25. saziva, na prvoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2015. godini, dana 18. marta 2015. godine.

Broj: 01-305/2

Podgorica, 23. marta 2015. godine

Predsjednik Crne Gore,

Filip Vujanović, s.r.

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 2 Ustava Crne Gore i Amandmana IV stav 1 na Ustav Crne Gore, Skupština Crne Gore 25. saziva, na prvoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2015. godini, dana 18. marta 2015. godine, donijela je

ZAKON

O IZMJENI I DOPUNI KRIVIČNOG ZAKONIKA CRNE GORE

Član 1

U Krivičnom zakoniku Crne Gore („Službeni list RCG“ br. 70/03 i 47/06 i „Službeni list CG“ br. 40/08, 25/10, 32/11 i 40/13) u članu 135 broj „449“ zamjenjuje se brojem „449b“.

Član 2

Poslije člana 449a dodaje se novi član koji glasi:

„Učestvovanje u stranim oružanim formacijama

Član 449b

(1) Ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava vrbuje, regrutuje, priprema, organizuje, rukovodi, prevozi ili organizuje prevoz ili obučava pojedinca ili grupu ljudi u namjeri njihovog pridruživanja ili učestvovanja u stranim oružanim formacijama koje djeluju izvan Crne Gore,

kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.

(2) Ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava otputuje radi pridruživanja ili učestvovanja, pridruži se ili učestvuje u stranoj oružanoj formaciji koja djeluje izvan Crne Gore, pojedinačno ili u organizovanim grupama,

kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ko neposredno ili preko trećeg lica nudi, daje, obezbjeđuje, traži, prikuplja ili prikriva finansijska sredstva, fondove, materijalna sredstva ili opremu koja je u cjelini ili djelimično namijenjena za izvršenje djela iz st. 1 i 2 ovog člana,

kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Ko javno poziva druge na izvršenje djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana,

kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(5) Lice iz st. 1 do 4 ovog člana, koje otkrivanjem pojedinca ili grupe spriječi izvršenje

krivičnog djela,

kazniće se zatvorom od šest mjeseci do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.

(6) Stranom oružanom formacijom, u smislu ovog člana, smatra se teroristička

organizacija, strana vojska ili policija, strana paravojna formacija ili parapolijska formacija osnovana protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava.“

Član 3

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 23-2/15-2/9

EPA 747 XXV

Podgorica, 18. mart 2015. godine

Skupština Crne Gore 25. saziva

Predsjednik,

Ranko Krivokapić, s.r.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Илија Васовић је рођен 01.07.1980 године у Бару. Основну и Средњу школу завршио је у Улцињу.

Основне академске студије на Универзитету Црне Горе – Филозофски факултет у Никшићу – одсјек физичке културе завршио је 2004 године након чега уписује Факултет безбедности у Београду на коме завршава Специјалистичке студије одбраном теме под називом „ Заштита туристичких објеката на подручју Улциња и Бара од тероризма“.

Дипломске академске студије – мастер на Факултету безбједности завршава одбраном рада под називом „ Нови систем граничне безбједности Црне Горе као дио интегрисаног система управљања границама Западног Балкана „.

Докторске студије на Факултету безбједности уписао је 2008 године и до данас положио све предвиђене испите одбранивши пројекат докторске дисертације са просјечном оцјеном 10.

Илија Васовић је радно ангажован у Министарству унутрашњих послова Црне Горе – Управи полиције на пословима Начелника сектора криминалистичке полиције у Центру безбједности Бар са припадајућим Одјељењем безбједности у Улцињу.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а - **Васовић Илија**

број уписа - **02/2008**

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

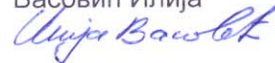
Вехабизам као пријетња регионалној безбједности Балкана

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, **Јун 2017** године

Васовић Илија

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора - **Илија Васовић**

Број уписа - **02/2008**

Студијски програм _____

Наслов рада - **Вехабизам као пријетња регионалној безбједности
Балкана**

Ментор - **др Зоран Кековић**

Потписани **Илија Васовић**

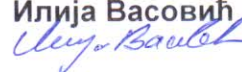
изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, **Јун 2017** године

Илија Васовић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Вехабизам као пријетња регионалној безбједности Балкана

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, **Јун 2017** године

Илија Васовић

